

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MUHALİF JEOPOLİTİK SÖYLEM OLARAK PKK
METİNLERİNDE “KÜRDİSTAN” TEMSİLLERİ
(1982-2013)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berkan ÖĞÜR

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ

Haziran – 2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

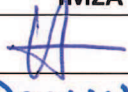
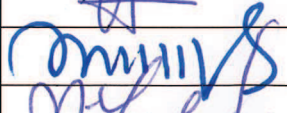

MUHALİF JEOPOLİTİK SÖYLEM OLARAK PKK
METİNLERİNDE “KÜRDİSTAN” TEMSİLLERİ
(1982-2013)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berkan ÖĞÜR

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 19/06/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Kemal İNAT	Başarılı	
Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Berkan ÖĞÜR

19.06.2015

ÖNSÖZ

Yaklaşık bir buçuk yıllık yoğun bir çalışmanın eseri olan bu tez, pek de uzun sayılmayacak serüveninde bana birçok açıdan pek de doğru olmadığını fark ettiğim çalışma yöntemlerimi ve bilgi birikimimi tekrardan gözden geçirme imkanı sundu.

Elbette tüm bu öğrenme ve deneyimleme benim tek başıma çalışmamın bir sonucu değil. Eğer bu metni bir teşekkür konuşmasına dönüştürecek olursak ilk sıraya kesinlikle sayın hocam Yrd. Dr. Murat Yeşiltaş'ı koymam gerekecektir. Tez yazım süreci boyunca teşekkür etmeme “sebebiyet verecek” birçok şeyi birkaç satır sürecekle uzun bir cümle halinde aktarabilirdim. Ancak daha kısa bir şekilde birkaç tanesini sıralamak gerekirse, benden bilgi birikimini, yazma deneyimini cömertçe paylaşmaktan çekinmeyen ve yazdığım her satırla (onun kullanmayı sevdiği kelime ile ifade edecek olursam) “bizatihi” ilgilendiği için hocam Murat Yeşiltaş'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Öte yandan yine Türkiye için hala hassas sayılabilecek bir konuyu çalışma konusunda bana destek veren hocam Prof. Dr. Kemal İnat'a ve tabii eski danışmanım Doç Dr. Mustafa Kemal Şan'a teşekkür ederim.

Yine bu bağlamda bir teşekkür de tez yazım süreci boyunca teze ilişkin bulgularımı dinleyen ve benimle fikirlerini paylaşan yakın dostum ve meslektaşım Arş. Gör. Zana Baykal için olmalıdır. Ayrıca tezimin zenginleşmesine sundukları fikirlerle katkı sunan hocalarım Doç. Dr. Ali Balcı ve Doç. Dr. Tuncay Kardaş başta olmak üzere Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'ndeki tüm mesai arkadaşlarıma da katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Elbette her yazının kendine has bir hikayesi ve yazarı gibi görünür olanın dışında görünür olamayan “kahramanları” vardır. Benim tezimin de benden sonraki ilk kahramanı sevgili eşim Esra olmuştur. Kuşkusuz ona ayırmam gereken zamandan çalıp bu teze harcamasaydım böyle bir tez olmayacaktı ya da çok daha uzun sürebilirdi. Bir yazardan öğrendiğim “her yazının son paragrafı akılda kalır” fikri uyarınca akılda kalması için sona sakladığım, beni gerek tez yazım sürecinde gerekse hayatım boyunca yalnız bırakmayan, bana verdiği desteklerinden ötürü ve elbette tezimin “diğer kahramanı” olmayı kabul ettiği için sevgili eşim Esra'ya teşekkür ederim.

Berkan ÖĞÜR

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
RESİM LİSTESİ	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ELEŞTİREL JEOPOLİTİK: MEKAN TAHAYYÜLLERİNİ SORGULAMAK	11
1.1. Eleştirel jeopolitik	12
1.1.1. Ulus-devlet ve jeopolitik	16
1.1.2. Coğrafi temsil (geographical representation).....	19
1.1.3. Coğrafi tahayyül (geographical imagination)	22
1.2. Muhalif jeopolitik (dissident geopolitics).....	24
BÖLÜM 2: MUHALİF BİR COĞRAFİ TAHAYYÜL OLARAK “KÜRDİSTAN”	33
2.1. Jeo-tarih: Tarihsel bir süreklilik olarak “Kürdistan”.....	34
2.1.1. Kadim Bir Coğrafya Olarak “Kürdistan”.....	35
2.1.2. İşgal ve direniş coğrafyası sürekliliğinde “Kürdistan” temsili	39
2.2. Jeo-kimlik: “Kürdistan’ın” mekansal inşası	47
2.2.1. Kürt ulusal kimliği	48
2.2.2. Demokratik Ulus Kimliği.....	59
2.3. Bir Vatan olarak Kürdistan	62
2.3.1. “Özgür Vatan”.....	64
2.3.2. “Ortak Vatan”.....	68
2.4. Jeopolitik bir mekan olarak “Kürdistan”	73
2.4.1. Merkezi coğrafya olarak Kürdistan.....	74
2.4.2. Jeopolitik kodların dönüşümü, kültürel ve tarihsel “Kürdistan’ın” inşası	82
SONUÇ	90
KAYNAKLAR	95
ÖZGEÇMİŞ	100

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

Ed. : Editör

s. : Sayfa

PKK: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeran Kurdistan)

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Serxwebûn kapağına çizilen Kürdistan haritası	4
Resim 2: Mazlum Doğan'ın Demirci Kawa Biçiminde Simgeleştirilmesi.....	37
Resim 3: Kürdistan'ın direniş mekanı olarak temsil edilmesi.....	70
Resim 4: Türkiye haritası üzerinde ortak vatan temsili.....	71
Resim 5: Kürdistan'ın merkezi coğrafya biçiminde temsil eden bir harita.....	75
Resim 6: Kürdistan-PKK-Silahlı eylemleri bir bütün olarak gösteren temsiller.....	81

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: PKK'nın söylemsel dönüşümü.....	9
Tablo 2: Ulus-devlet jeopolitiği karşısında muhalif jeopolitiğin pozisyonu.....	29
Tablo 3: Kemalist jeopolitik vizyon ile PKK'nın jeopolitik vizyonunun karşılaştırması.....	30
Tablo 4: PKK'ya göre Kürt kimliğinin ifade biçimleri.....	55
Tablo 5: Ulus-devlet ile muhalif jeopolitiğin temsil biçimlerinin karşılaştırılması.....	57
Tablo 6: PKK'da jeopolitik kodun dönüşümü.....	88

Tezin Başlığı: Muhalif Jeopolitik Söylem Olarak PKK Metinlerindeki Kürdistan Temsilleri (1983 – 2013)	
Tezin Yazarı: Berkan Öğür	Danışman: Yrd. Doç. Murat Yeşiltaş
Kabul Tarihi: 19 Haziran 2015	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 100 (tez)
Anabilimdalı: Sosyoloji	
<p>Bu tez, 1980’li yıllarda ortaya çıkan ve devlet dışı silahlı bir aktör olan PKK’nın metinlerindeki “Kürdistan” temsilini sorgulamaktadır. Diğer bir deyişle, bu tez ortaya çıktığı günden bu yana bir terör meselesi olarak siyasi perspektiften ele alınan Kürt meselesini coğrafi perspektiften ele alarak bir coğrafi tahayyül olarak PKK’ya ait metinlerde kendine sıkça yer bulan “Kürdistan” temsilinin muhalif pozisyonunu ve bu temsilin dönüşümünü incelemektedir.</p> <p>Muhalif jeopolitik devlet dışı aktörlerin de coğrafi tahayyülleri olabileceğini ve bu coğrafi tahayyüllerin devletlere direnç gösterebileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda tez kapsamında genel olarak muhalif jeopolitik üzerinde durulmuştur. Daha özelden ise Türkiye’ye karşı eylemler yürüten PKK’nın mekan siyaseti, coğrafya tahayyülü sorgular. Bu tezin temel argümanı ise PKK’nın metinlerinde muhalif coğrafi tahayyülün var olduğunu ve bu tahayyülün PKK’nın mücadele stratejisinden ve siyasetinden bağımsız düşünölemeyeceğini iddia eder. Tezin ikinci argümanı ise PKK’nın, Kürt ulusal kimliğini ve tarihi yeniden yazarak, kendini “Kürtlerin vatani olarak Kürdistan’ın” koruyucusu ilan etmesi ve bu yolla kendi eylemlerini meşrulaştırdığıdır.</p> <p>Bu bağlamda tez, PKK’nın 1982’den beri basılan aylık yayın organı olan Serxwebûn’a ve PKK’nın lideri Abdullah Öcalan’ın metinleri incelenmiştir. Tezin kapsamı ise 1982-2013 yılları arasını kapsamaktadır. Bu kapsamda tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin temel argümanları, kapsamı ve amacı kaleme alınmıştır. Ardından kavramsal çerçevenin yer aldığı ikinci bölümde coğrafi tahayyül ve coğrafi temsil kavramları üzerinde durularak muhalif jeopolitik tartışması yapılmıştır.</p> <p>Üçüncü bölümde ise PKK metinlerinin analizi üzerinde durulmuş ve bir coğrafi tahayyül olarak Kürdistan’ın muhalif pozisyon haline gelmesini sağlayan dört temsil düzeyinin olduğu tespit edilmiştir. Bu temsiller sırasıyla <i>jeo-tarih</i>, <i>jeo-kimlik</i>, <i>bir vatan olarak Kürdistan</i> ve <i>jeopolitik</i> başlıkları altında incelenmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Muhalif jeopolitik, coğrafi tahayyül, PKK, Kürdistan.	

Title of the Thesis: Kurdistan Representations in PKK's Texts as a Dissident Geopolitical Discourses (1982 – 2013)

Author: Berkan Öğür

Supervisor: Assist. Prof. Murat Yeşiltaş

Date: 19 June 2015

Nu. of Pages: vi (pre text) + 100 (main body)

Department: Sociology

This thesis interrogates the representation of Kurdistan in texts of PKK as a non-state armed actor which emerged in the 1980's. In other words, The Kurdish Question has been approached in political perspective as a terrorism issue since it emerged. This thesis, by addressing in geographical perspective, analyses PKK's texts in the framework of the dissident position of the Kurdistan representations as a geographical imagination and its transformation.

Dissident geopolitics which is a subfield in critical geopolitics advocates that non states actors may have geographical imaginations as the states and their geographical imagination may resist to states' geographical imaginations. In this context, this thesis concerns dissident geopolitics that has a dissident geographical imagination. In particular, it questions the spatial politics and geographical imagination of PKK which carry out armed struggle against Turkey. The main argument of this thesis is the existence of dissident geographical/geopolitical "Kurdistan" imagination in PKK's discourse and this geographical imagination cannot consider independent from politics of the PKK. The second argument of this thesis is that PKK consolidated his position of "defender of Kurdistan as Kurdish homeland" and legitimated his armed struggles by re-writing Kurdish national identity and history.

In this context, The journal of Serxwebun (Independence) which has been published by the PKK monthly between 1982-2013 and the texts of Abdullah Öcalan, the leader of PKK, are examined. The thesis consists of three main chapters. In the first chapter, the purpose, context and arguments of thesis are explained. In second chapter, the notions of geographical representation/imagination are discussed in the context of dissident geopolitics.

In third chapter of thesis, PKK's texts are analyzed and four representations of Kurdistan as a dissident geographical imagination are revealed. Theses representations are explained under the titles of *geo-history*, *geo-identity*, *Kurdistan as a Kurdish homeland and geopolitics*.

Keywords: Dissident geopolitics, geographical imagination, PKK, Kurdistan.

GİRİŞ

16 Kasım 2013'te Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin Diyarbakır ziyareti sırasında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Irak'ın Kuzeyi için kullandığı "Irak Kürdistanı"¹ ifadesi Türkiye'de birkaç hafta süren bir tartışma başlattı. İlk tepkilerden biri, etnik bir aidiyet olarak Kürtlük ile coğrafi bir tanımlama olarak Kürdistan ifadesini "bölücülük" siyasetinin temel söylemi olarak gören ana akım milliyetçi kanattan geldi. Bu kesimler Erdoğan'ı, "bölücülük" yapmakla suçlamakta gecikmediler.² Milliyetçi refleksler bir kenara bırakıldığında, Erdoğan'ın kullandığı Kürdistan ifadesi ancak Türk devlet söyleminin Kürt sorununu ele alış biçiminin tarihi içindeki kırılmalar bağlamında ele alınabilir.

Ne var ki bu son derece modern Kürt politik özneliğinin oluşumunda coğrafyanın yeri Kürt çalışmalarında çok fazla tartışılan bir olgu değildir. Bunun önemi, yani "bir coğrafi muhayyile olarak Kürdistan'ın" Kürt siyasal hareketi tarafından toplumsal inşası, sadece Kürt aidiyetinin üretimiyle sınırlı değildir. Kürdistan'ın ayrı bir mekan olarak kurgulanması Kürt siyasal hareketinin özellikle de PKK'nın 1980'lerden bugüne, sınırları son derece katı çizilmiş homojen ulus-devlet nosyonu üzerinden kendini kuran Türk devlet kimliğinin coğrafi söylemine ilginç bir direnç noktası oluşturmuş olmasıdır. Bu bakımdan "Kürdistan", "Türkiye Kürdistanı", "Amed" gibi ifadeler basit bir kelime seçiminin ötesinde uzunca bir döneme yayılan sınır tartışmalarının merkezinde yer alan ve sınırları yeniden tartışmaya açan kurucu kavramlardır. Daha açık bir ifadeyle, ana akım dominant Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafi tahayyülüne "*bir direniş söylemi olarak şekillenen Kürdistanlık*", muhalif bir coğrafi muhayyile/tahayyül olarak tanımlanabilir. Nitekim bu tezin de odak noktasını bir muhalif coğrafi muhayyile olarak Kürdistan'ın 1980'den bugüne dönüşümünü incelemek oluşturmaktadır.

Bu açıdan Türkiye'deki Kürtler üzerine yerli ya da yabancı birçok çalışmanın varlığına rağmen Kürt meselesinin mekansal/coğrafi bağlamını sorgulayan ciddi bir çalışmanın olmaması nedeniyle tezin literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Gerçekten de Kürt sorunu bugüne dek tarihten sosyolojiye³ siyaset bilimine⁴ kadar

---

¹ Ferit Arslan, "Barzani: Başbakan'ın Kürdistan demesi çok hoşuma gitti", **Hürriyet**, 18 Kasım 2013.

² Ümit Kozan, "Bahçeli'nin Grup Konuşması", **Hürriyet**, 26 Kasım 2013.

³ Kürt tarihi hakkında ilk önemli çalışma Rus araştırmacılardan gelmiştir. Bu bağlamda aslında literatürde bakılabilecek ilk önemli isim Viladimir Minorsky ve Basil Nikitin'in Kürt tarihi üzerine yaptığı çalışmalarıdır. Bunlar

birçok disiplince ele alınmış, literatüre birçok değerli çalışma kazandırılmıştır. Ancak Kürt milliyetçiliğinin ve en önemlisi de Kürt silahlı hareketinin Kürtlük imgesini kuran bir olgu olarak mekan siyasetinin⁵ incelenmemiş olması önemli bir eksiklik. Yine devletin Kürt sorununa bakışına dair çokça çalışma mevcutken⁶ Kürtlerin, kendi mücadelelerini hangi aygıtlarla ve hangi söylem pratikleri etrafında kurdukları üzerinde pek fazla çalışmaya rastlanmamaktadır.⁷ Çok basit bir örnekle Kürt siyasal hareketinde sıklıkla kullanılan “dört parçalı Kürdistan”, “bölünmüş Kürdistan” gibi ifadeler, Kürt sorununun mekânsal bağlamına işaret eden ve uluslararası yasal sınırlara meydan okuyan ancak coğrafi bağlamda tartışması yapılmamış kavramlardır.

PKK'nın “Kürt meselesini” ele alış biçimindeki mekânsal boyut, bize Kürt silahlı hareketinin kendini salt eşit-vatandaşlık gibi siyasal-kültürel haklar üzerinden kurmadığını bu mücadelenin mümkün kılınmasını ve yeniden üretimini sağlayan bir tür mekân siyaseti ve temsili ile kol kola gittiğini göstermektedir. Özel olarak PKK'nın tarihine bakıldığında söz konusu mekân siyasetinin ana akım Türk ulus-devlet coğrafi

---

arasında B. Nikitin'in *Kürtler* ve V. Minorsky'nin *Kürt Milliyetçiliği* isimli eserleri Kürtlerin tarihi üzerine önemli eserler olarak göze çarpmaktayken yakın zamanda Arapçadan Türkçeye çevrilen Muhammed Emin Zeki Beg'in *Kürtler ve Kürdistan Tarihi* isimli eseri belki de Kürt tarihi üzerine yazılmış en kapsamlı eser olarak durmaktadır. Daha yakın tarihlerde yazılmış ve birçok çalışmada referans olarak gösterilen Wadie Jwaideh'n *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi* de Kürtleri hem sosyolojik hem tarihsel olarak inceleyen önemli bir eserdir. Bunun yanı sıra Naci Kutlay'ın Kürt tarihi üzerine yazmış olduğu *21. Yüzyıla Giren Kürtler, Kürt Tarihini Yeniden Okumak, İttihat Terakki ve Kürtler* isimli eserler de Kürt tarihi üzerine yazılmış eserlerin başlıcaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli bir Kürdolog olan Martin Van Bruinessen'in çalışmaları da Kürt tarihi ve sosyoloji üzerine yazılmış önemli eserler olarak görülmektedir. Bruinessen'in eserleri arasında *Ağa, Şeyh, Devlet, Kürdolojinin Bahçesinde, Kürdistan Üzerine Yazılar, Kürtlük, Türklük, Alevilik* adlı eserleri temel referans kaynakları olarak görülebilir.

⁴ Kürt meselesi üzerine siyaset bilimi içinde sayabileceğimiz zengin bir literatürden bahsedebiliriz. Elbette bunların arasında en önemli olarak Mesut Yeğen'in yapmış olduğu çalışmalar gelir. Yeğen'in devlet ile Kürt halkı arasındaki ilişkiyi, Türkiye'deki Kürt sorununun kökeninin ne olduğu, devletin geçmişte ve bugün Kürtlere yönelik siyasetinde neler yaşandığına dair kapsamlı çalışmaları bulunuyor. Yeğen'in eserlerinin başında *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu, Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa, Son Kürt İsyanı* gibi eserler gelmektedir.

⁵ İranlı tarihçi ve aynı zamanda Harvard'da profesör olan Mehrard R. Izady'nin Kürtler isimli çalışması belki de Kürtler üzerine yapılan çalışmalar arasında Kürdistan'a ilişkin etnik ve tarihsel haritalar da çıkarılması bakımından diğer çalışmalardan sıyrıldığı söylenebilir. Ancak yine de Izady'nin çalışması, “Kürdistan” coğrafyasının sadece fiziki yapısı üzerinde durduğundan, coğrafya-kimlik ilişkisi üzerine politik gücün ve temsilin etkisi üzerinde durmadığından söz konusu bağlamın dışında kalmaktadır.

⁶ Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bu yana Kürtlere yönelik inkarcı politikası bugüne kadar birçok gazeteci, yazar, siyasetçi tarafından işlenmiştir. Bunların başında elbette Mesut Yeğen (*Devlet Söyleminde Kürt Sorunu, Son Kürt İsyanı, Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa*), Büşra Eranlı (*Kürdolojinin Bahçesinde*), Naci Kutlay (*İttihat Terakki ve Kürtler*) gibi akademisyenleri sayabileceğimiz gibi Hasan Cemal (*Kürtler*) başta olmak üzere birçok gazeteciye de dahil edebiliriz. Hatta son on yılda Kürt sorununa ilişkin olarak görece daha rahat bir ortamda da meselenin aynı şekilde ele alındığını söyleyebiliriz. Örneğin 2014 Mart'ında çıkan ve Ercan Çağlayan'ın doktora çalışması olan *Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası (1923-1950)* bize aynı eğilimin devam ettiğini göstermektedir. Benzer şekilde Cengiz Güneş'in *Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi: Direniş Söylemi* eserinin ilk bölümü de Kürtler, Kürt milliyetçiliği, Kürdistan üzerine yapılmış çalışmaların Kürtleri ifade etmekten uzak olduğu eleştirisini yaparak Kürtlerin kendilerini tarif etme biçimlerine odaklanan çalışmaların eksikliğinin önemine dikkat çeker.

⁷ Bu bağlamda her ne kadar meselenin coğrafi bağlamına odaklanmasa da Kürt silahlı hareketinin söylemini incelemesi bakımından Cengiz Güneş'in *Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi: Direniş Söylemi* isimli eseri önerilebilecek nadir eserlerden biridir.

kurgusunun bir anti-tezi olduğunu söylemek mümkündür. Bu anti-tez, Kürt coğrafya tasavvurunu PKK'nın da varlığı sayesinde askeri mücadele (alan kontrolü) ile siyasi mücadele (coğrafi temsil) arasında sürekli devam eden bir tür muhalif jeopolitik cephesinin oluşmasını sağlamıştır.

Tezin Önemi ve Amacı

Bu vatan anlatısının, Kürt hareketinin belkemiğini oluşturan mekânsal bir problem olduğunu görebilmek için PKK'nın aylık yayın organı Serxwebûn'a (Bağımsızlık) ve lideri/teorisye Abdullah Öcalan'ın kitaplarına bakmak yeterli olacaktır. İlk olarak 1982 Ocak ayında yayımlanmaya başlanan Serxwebûn'un bizim için özel yanı, 1982'den bu yana düzenli olarak basılması, PKK'nın silahlı mensuplarına (ve sempatanlarına) ulaşması ve Kürtlere dair coğrafi anlatının kurulmasında ve sınırları son derece muğlak olan şehirler kümesini “Kürdistan” ve *Kürdistanlık* söylemsel bütünlüğünü yansıtan metinsel stratejinin artık kurumsallaşmış bir parçası haline getirmesidir. Bu bağlamda bir iktidar ve güç olarak Kürt hareketinin merkezi çekim noktasını oluşturan PKK, resmi yayın organı Serxwebûn⁸ aracılığıyla Kürtlere dair “tarihi coğrafya Kürdistan”, “Kürt ulusal kimliği”, “Kürtlerin vatanı Kürdistan” söylemlerinin taşıyıcı öznesi haline gelir. PKK aynı zamanda Serxwebûn aracılığıyla “Kürdistan'ın” neresi olduğunu, kimlere ait olduğunu daha doğrusu coğrafi gerçekliğin toplumsal hakikat üretiminde devrededir. PKK Serxwebûn aracılığıyla hem Kürtlere kim olduklarını ve vatanlarının neresi olduğunu anlatmaya çalışırken hem de egemen ulus-devlet merkezli Türk jeopolitiğinin pratiklerine ve homejenleştirici coğrafi temsiline bir direnç oluşturur. Bu bakımdan dergi sanki Kürtlere alternatif bir coğrafi temsil sunar gibidir. Çıktığı ilk yıllarda bütün metinlerin ruhuna nüfuz etmiş bir “Kürdistan” kurgusu vardır. Öyle ki bu kurgu Kürt olmanın tamamlayıcı özü olarak iş görür. Dağa, taş, ırmağa; daha doğrusu doğaya sıklıkla atfedilen bir Kürtlük kurgusu bütün metinlere rengini vermiştir. Kuşkusuz bu rengin en dikkat çeken yanı, söz konusu

---

⁸ Bilindiği gibi Abdullah Öcalan'ın kitaplarının tümü basılı değildir. Bu nedenle kitaplara erişim internet Serxwebûn'un resmi internet sitesi yoluyla mümkün olmuştur. Dergilerde geçen ve tanıtımı yapılan kitaplara, broşürlere vd. site üzerinden ulaşıldığı gibi tümüne ulaşmak da mümkün olmamıştır. Bu nedenle Serxwebun sayıları dışında Abdullah Öcalan'ın ulaşılabilen ve okunan kitapları şu şekildedir: Kapitalist Modernitenin Sorunları ve Demokratikleşme, Ayaklanma Üzerine Tezler ve Görevlerimiz, Bir Halkı Savunmak, Demokratik Devrimde Halk Serhildanları I-II, Demokratik Komünal Ekonomi, Demokratik Kurtuluş Yaşam, Demokratik Özerklik, Demokratik Uygurluk Manifestosu (5 Kitap), Devrimin Dili ve Eylemi, Hakikat Arayışçısı, Kapitalist Modernitenin Sorunları ve Demokratikleşme, Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto), Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam, Sümer Rahip Devletlerinden Demokratik Uygurluğa I-II, Yol Haritası.

Kendini toplumsal ve tarihsel olarak üretilmiş bir mekan üzerinden kurgulayan PKK, “Kürdistan” olarak vatanlaştırdığı coğrafyayı yeniden üreterek ana akım Türkiye coğrafi tahayyülünden farklı bir hikayeye sahiptir. Bu yolla coğrafyaya bir kimlik verilerek “toprak damgalanmakta” ve bunun etrafında mekana bağlı bir politik öznelik inşa edilmektedir.

Türkiye’nin bir kısmının da dahil olduğu bir coğrafyanın kodlanması, bir etnisite ile damgalanması kuşkusuz başlı başına bir muhalif jeopolitik örneğidir. Bu muhaliflik sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu dediği coğrafyayı, *Kürdistan* biçiminde yeniden kurmaya çalışmak gibi bir isimlendirme meselesinin ötesinde, Türkiye’nin ulus-devlet modelinde geliştirdiği Anadolu merkezli coğrafya tahayyülüne karşı “Kürdistan” merkezli yeni bir coğrafya tahayyülü geliştirerek etnik bir kimlik topraksallaştırma (territorialization) sürecine dahil edilir. Bu tahayyül, coğrafyaya sadece yeni sınırlar, yeni isimler getirmekle kalmamakta aynı zamanda coğrafya ile ortak bir geçmiş ve ortak bir gelecek tasavvuruyla birlikte nüfusa yeniden bir kimlik atfetmektedir. Diğer bir ifadeyle Türkiye’nin *Türkleştirerek* yürüttüğü homojen mekân siyasetine karşı Kürt silahlı hareketi Türk homojen kimliğini sarsacak şekilde mekanı Kürtleştirerek, Kürt homojenliğini kurarak yeniden üretmektedir.

Kürtler, Kürdistan’a sabitlenerek inşa edilen *vatani bağ*, bir geçmişe işaret ettiği gibi Kürt olmanın ve Kürdistan’da özgür geleceğin bir zorunluluğu olarak da sunulmaktadır. Bu bağlamda bir Kürdistan tahayyülü bölgede sadece devlete karşı eylemler düzenleyen bir güç olmanın ötesinde coğrafyayı tümüyle yeniden kurma ihtiyacının zorunlu bir sonucu olarak öne çıkmaktadır. Bu zorunluluk Kürdistan’ı sadece Kürtleştirmekle kalmaz aynı zamanda PKK’nın silahlı eylemlerine göre yeniden biçimlendirir ve meşrulaştırır. Bu biçimlendirme devlet sınırlarını, ulus-devletlerin kimlik tahayyüllerini, tarih anlatılarını sorunsallaştırarak işe başlar ve yeni bir kimlik ve mekan tahayyülü, jeopolitik modeller ve kodlar gibi birçok söylem merkezini, coğrafi temsili ve metaforu da içerir. Bu söylemsel kurgunun dört biçimi vardır ve her biri *Kürdistanlılık* siyasi kimliğine farklı bir biçimde eklenerek bir muhalif coğrafi tahayyül olarak “Kürdistan’ı” mümkün kılar.

Kürdistan coğrafi tahayyülü, *birinci olarak*, bir etnik anlatı biçiminde şekillenen ve Kürtlerin *medeniyet kurucu bir ulus olarak* merkezde olduğu bir *tarih söylemi*

şekillendirmektedir. Bu son derece mistik tarihselci anlatı Kürtleri insanlık medeniyetini kuran, yön veren ancak buna rağmen her zaman işgal altında kalmış bir coğrafyada, binlerce yıldır sömürgeci güçlere karşı isyan halinde olmuş bir halk olarak tasvir eder. Bu durum sürekli bir şekilde tekrar edilen “işgal edilmiş bir coğrafyada direniş” söyleminin ve pratiklerinin meşrulaştırılmasında önemli bir işleve sahiptir. Böylelikle Kürtler, Kürdistan’ın sahibi ve koruyucusu konumuna getirilir.

Kürdistan coğrafi tahayyülünün inşa edildiği *ikinci* söylemsel alan ise kimlik düzlemidir. Bu bağlamda “Kürt ulusal kimliği” PKK tarafından Kürdistan coğrafi tahayyülünün ayrılmaz bir parçasıdır. Birbiriyle iç içe geçmiş bir biçimde ilerleyen tarih ve kimlik söylemleri Kürdistan’ı, “Kürtlerin vatanı” olarak sürekli tekrar eder ve böylece sıra dağların uzanışından nehirlerin çizdiği zikzaklara kadar coğrafyanın fiziki özellikleri, bölgenin bölünmez bütünlüğünden doğallığına, Kürtlüğünün bir kanıtlama mekanizmasına dönüşmektedir. Zagroslar, Toroslar, Cudi gibi dağ isimleri ve figürleri Kürtler için sınımlanacak bir *mekan*, tarihi zulüm ve esaret dönemlerinde Kürtlere sırdaşlık etmiş *bir dost* ve bunların da ötesinde en görünür haliyle Kürtleri işgallerden, katliamlardan koruyan bir *vatan* olarak sıklıkla karşımıza çıkar. Aynı zamanda *üçüncü* söylem merkezimiz olan bu vatan tahayyülü, öyle güçlü bir söylem haline gelir ki tek başına “direniş söylemini” ve silahlı eylemleri meşrulaştırır. Buna göre Kürtlerin Kürdistan’da özgür geleceği elde etmeleri, “*özgür vatanı*” kurmaları mücadelenin temel amacı olduğu ifade edilir.

Dördüncü söylem merkezi olarak karşımıza Kürdistan’ın jeopolitik bir mekan olarak konumlandırılması çıkmaktadır. Bu konumlandırmanın başında gelen ise Kürdistan’ın hem coğrafi ve kültürel hem de siyasi olarak dünyanın merkezine yerleştiren jeopolitik anlatıdır. Buna göre Kürdistan sadece uygarlığın ortaya çıktığı bir coğrafya değil aynı zamanda o dönemden günümüze –ama her dönem bir başka özelliği ile- dünyanın merkezinde konumlanmış bir coğrafya biçiminde anlatılır. Kürdistan’ın merkezi coğrafya olduğu anlatısı, her zaman büyük güçlerin gözünün olduğu ve halihazırda işgal altında olan bir coğrafya şeklinde ifade edilmesi, üzerinde silahlı eylemleri meşru ve zorunlu hale getiren bir başka söylemin daha oluşumuna katkı sunmaktadır. Bu anlatı, Kürdistan’ı işgalci güçlerden kurtararak “özgür vatana”, “bağımsız devlet”le kavuşacağını ve bunun mücadelesini verdiğini ifade eden PKK’yı da Kürt hareketi içerisinde istisnai bir konuma yerleştirir.

Öte yandan söz konusu Kürdistanlılık kurgusu, söylemsel pratiklerden ibaret değildir. Aynı zamanda PKK'nın mücadele ve siyaset yapma yöntemleri ile doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda PKK'nın geleneksel direniş söylemi etrafında örgütlenen ve silahlı eylemleri de içeren geleneksel siyasetindeki değişim, aynı zamanda “Kürdistan” hikayesini de değiştirmiştir. Böylesine önemli bir değişikliğe 1990'lı yıllarda rastlıyoruz. Bu dönemdeki değişimde iki belirleyici etmen bulunmaktadır. Birinci olarak PKK'nın ideolojik bağlılık içinde olduğu komünist blokun çökmesi ile birlikte küresel siyasette meydana gelen değişim, PKK'nın alan mücadelesinde önemli ölçüde gerilemesine neden olmuştur. Çünkü artık bu döneme kadar PKK'nın “reel sosyalizm” biçiminde sürekli gönderme yaptığı bir Sovyetler artık yoktur.

İkinci önemli belirleyici ise PKK'nın lideri Abdullah Öcalan'ın 1999 Şubat ayında yakalanması olmuştur. Abdullah Öcalan'ın yakalandıktan sonra PKK'ya yaptığı sınır dışına çekilme çağrısından, savunmalarında sık sık yaptığı demokrasi vurgusu ve PKK'nın ateşkes ilanlarından anlayabildiğimiz üzere artık PKK'nın siyaset yapma ve mücadele biçimi önemli ölçüde değişim geçirmiştir. Bu nedenle önce komünist bloğun yıkılması sonrasında ise Öcalan'ın yakalanması, PKK'nın kurulduğu 80'lerin başından itibaren takip ettiği silahlı eylem stratejisinin artık geçerli olmadığını ilanıydı. Artık bu yeni stratejiye uygun söylemsel pratikler ise 90'lı yıllardaki alternatif arayışın sonucu olarak *demokrasi* söylemi etrafında geliştirilmiştir.

Bu değişikliğin ilk izlerine Abdullah Öcalan'ın kimi metinlerinde rastlayabildiğimiz gibi bütünlüklü bir şekilde PKK'nın 1999 yılında topladığı VI. Kongre'de de görürüz.¹⁰ Bu kongre PKK için kritik bir eşik olarak görülür ve “VI. Kongre yeniden bir parti kuruluşudur”¹¹ şeklinde ifade edilir. Bu dönüşüm VI. Kongre'nin devamı niteliği taşıyan ve 2000 yılında toplanan VII. Olağanüstü Kongre ile devam etmiştir. Bu

¹⁰ PKK'nın geçirmiş olduğu bu kırılmanın analizinin yapıldığı metinler olarak ayrıca bakılabilir: Cengiz Güneş, Türkiye'de **Kürt Ulusal Hareketi: Direniş Söylemi**. Bu çalışmada Güneş, PKK'nın geçirdiği bu değişimin kaynağını Öcalan'ın 90'lı yıllarda –özellikle Sovyetler'in dağılmasının ardından- geliştirmeye başladığı “demokratikleşme” tezinde bulunmakta ve bu tezin PKK'nın çizgisini ciddi anlamda etkilediğini savunmaktadır. Bu etkinin kaynağı olarak iki kutuplu dünyanın son bulmasının ardından Doğu Avrupa'daki “komünist” rejimlerin çökmesi olarak gösterilmektedir. Küresel siyasette meydana gelen bu değişime ek olarak Güneş, Abdullah Öcalan'ın yakalanmasını da bir başka önemli faktör olarak göstermektedir. Bu iki faktörün yol açtığı yeni koşullar, Güneş'e göre, PKK'nın kurulduğu dönemden bu yana sürdürdüğü “direniş” ve “ulusal kurtuluş” söylemlerinin geçerliliğini yitirmesine neden olduğunu öne sürerek bu durumu hem askeri hem de söylemsel düzeyde PKK açısından bir yenilgi olarak özetler. Bu dönüşüme, çıktığı yıllarda büyük etki yaratan **Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi** eserinde değinen Aliza Marcus da bu dönüşümün kaynağını PKK'nın özellikle 90'lı yıllarda aldığı birçok askeri yenilgiye ve başta Öcalan olmak üzere önder kadrolarından ya yakalanmaları ya da öldürülmeleri sonucu mahrum kalmasına bağlamaktadır.

¹¹ Abdullah Öcalan, “Çizdiğimiz zafer çizgisi, kongremiz zafer kongresidir (Altıncı Kongreye Sunulan Politik rapordan)”, **Serxwebûn**, Sayı: 209, 1999, s. 13.

nedenle değişimin ilkelerini ve gerekçelerini açıklayan VI. Kongre ile “PKK’nın tasfiye edildiği” şeklindeki eleştirilere yanıt veren VII. Kongre bir bütün olarak ele alınabilir. Bu kongrelerin de gösterdiği gibi PKK’nın geleneksel siyasetindeki değişim, “büyük Kürdistan” anlatısında da değişime sebebiyet vermiş ve PKK metinleri tarih anlatısından jeopolitik kodlara, vatan tahayyülünden kimlik tasavvuruna kadar değişim geçirmiştir. PKK’nın geçirmiş olduğu bu değişimin nedeni kongre metinlerine şu şekilde yansır:

Bu yeni dönemin özelliklerine damgasını vuran ve hassasiyetini arttıran şey, Parti Önderliğimizin [Abdullah Öcalan] geliştirilen uluslararası komplo sonucunda düşmana esir düşmesidir. Bilindiği gibi daha önceleri Parti Önderliğimiz tüm çalışmalarını günlük olarak yürütüyor ve yönetiyordu. Ancak bu uluslararası kompilonun vardığı noktada Parti Önderliği çalışmaları doğrudan yönlendiremiyor. Artık böyle bir imkan elimizde yok. (...)¹²

Bu dönüşüm bağlamında PKK, dünyada küresel durumun değişime uğradığını ifade ederek PKK’nın kendisinin de yeni dünyaya ayak uydurabilmesi için değişimin zorunluluğuna dikkat çeker.¹³ Her iki dönem arasındaki farkı sıralayan PKK, artık yeni dünyada “gidilecek bir Sovyetler olmadığını”¹⁴, “küreselleşme çağı” ile birlikte klasik anlamda ulusal kurtuluş mücadelesinin” son bulduğunu, sınırların silikleşmeye başladığını bunun yerine siyasi mücadelenin öne çıkması gerektiğini vurgular.¹⁵

Bu dönüşümle birlikte PKK’nın yukarıda ifade ettiğimiz coğrafî tahayyülünün dört karakteristik özelliği de değişim (Tablo 1) geçirmiştir. *Birinci olarak*, tarih anlatısının üzerine inşa edildiği direniş ve işgal söylemlerinde ciddi bir değişime rastlanmamakla birlikte daha yumuşak bir üslubun hakim olduğunu görüyoruz. Bu bağlamda değişimin ilk emarelerini Türkiye’yi tasvir etmek için kullanılan ifadelerin değişiminde görürüz. Buna göre -özellikle 80’li yıllarda- Türkiye için kullanılan “faşist rejim”, “istilacı millet” gibi ifadelerin yerini Cumhuriyetin kurucu kadrolarının büyük zorluklar altında emperyalistlere karşı savaştığı, “Türk ve Kürt halklarının birlikte kardeşçe yaşamaya devam ettiği”, Kürtlerle birlikte emperyalizme karşı mücadele eden Türkler şeklinde devam eden bir tarih anlatısına bırakır. *İkinci olarak* ise “Kürt ulusal kimlik” tahayyülü çarpıcı bir biçimde dönüşüm geçirir. VI. Kongre’nin ardından yine Kürtlerden bir etnisite olarak bahsedilmeye devam edilse de günümüz toplumlarında çoğulculuğun öne

¹² “Yeni Dönemin Özelliklerini Tüm Yönleriyle Kavrayalım ve Önderliğe Kilitlenerek Sürece Mutlaka Cevap Olalım!”, *Serxwebûn*, Sayı: 207, 1999, s. 3.

¹³ “PKK’nın yeniden inşası sorunları ve görevlerimiz P”, *Serxwebûn*, Sayı: 275, 2004, s. 8.

¹⁴ “Demokratik Konfederalizm Ortadoğu’da En Büyük Güçtür”, *Serxwebûn*, Sayı: 278, 2005, s. 25.

¹⁵ “Demokratik Özerklik”, *Serxwebûn*, Sayı: 345, 2010, s. 12-13.

çıkıldığı vurgulanarak Kürt toplumu ile Türk toplumunun ortak geçmişi paylaştığı bu nedenle Türklerle Kürtleri kapsayan “Demokratik Ulus” projesinin “halklar için yegane çıkış yolu” olduğu şeklinde bir söyleme dönüşür.

Tablo 1: PKK'nın söylemsel dönüşümü

	I - VI. Kongre (1878-1999)		VI. Kongre ve sonrası (1999-)
Tarih	Dost	Ezilen Uluslar	Türk halkı
	Düşman	İşgalci Uluslar	Büyük emperyalist güçler
Kimlik	Kürt Ulusal Kimliği		Demokratik Ulus
Vatan	Özgür Vatan		Ortak Vatan
Jeopolitik Kod	Bağımsız Devlet		Federasyon (Demokratik Özerklik)
Coğrafi Merkez	Kürdistan ve Mezopotamya		Anadolu ve Kürdistan
Yöntem	Silahlı Mücadele		Silahlı Mücadele/Siyasal Mücadele
Küresel Durum	İki Kutuplu Dünya		Küreselleşme

Söz konusu kırılmanın üçüncü parametresi ise “vatan” söylemidir. “Özgür vatan” hedefinin açıkça ilan edildiği kuruluş bildirgesinin aksine VI. Kongre ile birlikte artık “özgür vatan” yerine mevcut Türkiye sınırları çerçevesinde geliştirilen “ortak vatan” söylemi merkezi yer tutar. Yine bu bağlamda PKK'nın jeopolitik kodlarında da önemli oranda bir değişim yaşanır ve bağımsız devlet kurmak imkanı görülmemekte “Demokratik Özerklik” projesi hakim jeopolitik kod haline gelir.

Tüm bu veriler etrafında bu çalışma *ilk* olarak PKK'nın *Kürdistan temsilini*, Türkiye merkezli ulus-devlet jeopolitiğine karşı, muhalif bir jeopolitik söylem biçimi olarak konumlandığını iddia etmektedir. Bu kapsamda çalışma, PKK'nın *Kürdistan'ı* nasıl konumlandığına, ulus-devletin söyleminin, temsil biçimlerinin ve pratiklerinin altını nasıl oyduğuna ve yerine kendi söylemini, temsilini ve mekan pratiklerini nasıl kurduğuna, kısacası PKK'nın *Kürdistan* kurgusuna odaklanacaktır. *İkinci* olarak ise PKK'nın *Kürdistan'ı* Kürtlerin siyasi bekası için bir vatan olarak tasavvur ederken kendisini de bu vatani korumakla sorumlu yegane özne olarak nasıl yeniden kurduğunu ve kendi varlığına meşruiyet sağladığıyla ilgilenmektedir. Çalışmanın *üçüncü* iddiası ise PKK'nın konumlandığı Kürdistan'ın ideolojiden ya da tarihten ibaret olmadığı aynı zamanda PKK'nın dönemsel siyasi hedeflerine göre de dönüşüm geçirdiğidir.

Tezin Metodolojisi

Tüm bu sorulara yanıt bulmamız için kullanacağımız yöntem ise eleştirel söylem analizi olacak ve PKK'nın aylık yayın organı Serxwebûn (Bağımsızlık) ve Abdullah Öcalan'ın kitapları analiz edilecektir. Bu bağlamda çalışmamız için koymuş olduğumuz başlangıç tarihini Serxwebûn'un ilk çıkış tarihi olan 1982 Ocak ayını gösterebileceğimiz gibi PKK'nın kurulma sürecinde toplantılarının yapıldığı 1978 tarihini de gösterebiliriz. Dergi 1982 yılında yayın hayatına başlamış olsa da PKK'nın 1982'den önce yazılmış birçok kurucu metni, zaman içinde farklı sayılarda yayımlanmıştır. Kısaca bu çalışma kapsamında 1982-2013 arası dönemde çıkmış 17'si özel sayı olmak üzere toplamda 401 Serxwebûn sayısı (yaklaşık 12 bin gazete sayfası), Abdullah Öcalan'ın röportajları ve dergide yayımlanmayan kitapları (yaklaşık 5 bin sayfa) incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümü teorik tartışmaya ayrılmıştır. Bu bölümde eleştirel jeopolitiğin önemli kavramsallaştırmalarından olan jeopolitik tahayyül (geopolitical imagination) ve jeopolitik temsil (geopolitical representation) kavramları incelenecektir. Bunun dışında jeopolitik söylemin hakim ve muhalif biçimlerinin nasıl inşa edildiği, temel dayanak noktaları üzerine teorik bir tartışma yapılacaktır. Hakim (ulus-devlet) ve muhalif (Kürt) jeopolitik söylemin kısmen karşılıklı ele alınmasının temel nedeni öncelikle PKK ekseninde şekillenen Kürt silahlı hareketinin Kürdistan'ı konumlandırırken, devlet merkezli konumlandırılan coğrafi söylemi nasıl merkezsizleştirdiğini ve kendi coğrafi söylemini nasıl merkezi hale getirdiğini daha açık göstermemizi kolaylaştıracak olmasıdır. Bu yolla devlet merkezli mekan anlayışının karşısına, mekanın çoğul ve çeşitli olabileceğini söyleyerek alternatif ve muhalif mekan idraklerinin mümkün olduğunu savunan ve yer (place), mekan (space), toprak (territory) gibi kavramları yeniden tartışmaya açan eleştirel jeopolitik (critical geopolitics) üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın omurgasını oluşturan ikinci bölümde ise metinler yoluyla PKK'nın jeopolitik dili incelenecektir. Bu bağlamda bölüm, PKK'nın "Kürdistan'ı" dört temel ekseninde inşa ettiğini iddia etmektedir. Bu inşa süreçleri Kürt kimliğinin ve tarihinin, PKK'nın siyasetinin, stratejisinin ve ideolojisinin mekanın üzerine nasıl kurulduğu, Kürdistan merkezli bir Kürt kimliği ve tarihi inşa edilmesinde siyasi pratiklerin, Kürdistan'ı konumlandırmadaki etkisine odaklanılacaktır.

BÖLÜM 1: ELEŞTİREL JEOPOLİTİK: MEKAN TAHAYYÜLLERİNİ SORGULAMAK

Aslında tek başına Kürdistan örneği dahi coğrafyanın sadece devletler tarafından sınırlandırılan bir yer olmanın ötesinde toplumsal, tarihsel olarak inşa edilen bir mekan olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan sadece bir yönetim biçimi olarak devletin değil aynı zamanda halkların, iktidarın, toplumsal hareketlerin de farklı mekan idrakleri vardır. Bu farklılık “tek” olan fiziki coğrafyanın farklı şekillerde ve isimlerle kavranışının ideolojik ve siyasi yönünü de ürettiğini gösterir.¹⁶ Coğrafyanın ideoloji, tarih ve temsil yoluyla üretilmesi –tıpkı Kürdistan’ın *vatan* olarak inşa edilmesi gibi- coğrafyanın nesnelliğini yitirmesine ve insan eylemleri ile yeniden üretilmesine, bir ideoloji etrafında çeşitlenmesine neden olmaktadır.¹⁷

Örneğin bugün bir dünya haritasına ilk baktığımızda toplumsal olarak inşa edilmiş mekanı görmeyiz. Asıl gördüğümüz karaların devlet sınırlarıyla kesin bir biçimde parçalı hale geldiğidir. Bu parçalı, bölünmüş yapı içerisinde her bir sınır, bir siyasi iktidarın egemenlik alanını ifade etmektedir.¹⁸ Bu bakımdan yerküre ve coğrafya hakkında bilgi toplamak siyasetten ve ideolojiden bağımsız entelektüel bir uğraş olmanın çok daha ötesindedir. Çünkü coğrafi bilgi bir yandan iktidarla diğer yandansa ideolojiyle ve kültürel olanla doğrudan ilişkilidir. Bu ilişki biçimi coğrafyayı iktidarın kullanması gereken stratejik bir bilgi haline dönüştürmektedir. Bu bilginin iktidar tarafından kullanılma biçimleri, bilgiyi coğrafi olduğu kadar da politik bir alanda yeniden kurmakta, politikadan ve iktidarın ideolojisinden bağımsız düşünülmesini olanaksızlaştırmaktadır.¹⁹ Mekanı sınır çekerek yönetmek her ne kadar bir iktidar biçimi olarak merkezileşmiş devletlerin tam kontrolü altında olduğu düşünülse de merkezileşmiş güçler ile bu merkezi güçlere isyan eden muhalif siyasi ve kültürel hareketlerin kendi sınır idrakleri ve buna bağlı olarak da merkez ile marjinal olan arasındaki sınır mücadelesi en başından beri vardı.²⁰

İktidarın coğrafya ile kurduğu bu ilişkinin tarihini belki de en iyi jeopolitik biliminde ya da daha farklı ele almak istersek jeopolitik kavramında görürüz. Özellikle Nazi

¹⁶ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, Sel Yayıncılık, Işık Ergüden (Çev.), İstanbul, 2014, s. 73.

¹⁷ David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, Sungur Sarvan (çev), Ankara, 2010, s. 229-230., Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, s. 62-63.

¹⁸ Michael Biggs, “Putting The State On The Map: Cartography, Territory and European State Formation”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 41, No. 2, 1999, pp. 374-411.

¹⁹ Yves Lacoste, *Coğrafya Savaşmak İçindir*, Özne Yayınları, Aşşın Arayıcı (çev), İstanbul, 1998, s.16.

²⁰ Gearoid O. Tuathail, *Critical Geopolitics*, Routledge: London, 1996, s. 1-2.

Almanya döneminde bir devlet bilimi olarak iş gören jeopolitik, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından "Nazi bilimi" olarak anılır olmuş ve sosyal bilimlerde pek de saygın olmayan bir yere konulur hale gelmiştir. Ancak yirminci yüzyılın ortalarında jeopolitiğin bir devlet bilimi olarak gücü pekiştiren ve meşrulaştıran yapısını sorunsallaştıran eleştirel jeopolitik, entelektüel duruş biçiminde bir kez daha sosyal bilimlerde önemli bir yer elde etti. Eleştirel jeopolitik coğrafi tanımlamaların tarafsız olmadığından hareketle, coğrafyanın devletlerin gücünü arttırmaya yönelik bir bilgi olarak iş görmesini sorunsallaştırarak coğrafi bilgi ile iktidar arasındaki ilişkiyi deşifre eder.

Bu bölümde eleştirel jeopolitiğin temel ilkelerini açıklamamızın ardından ilk olarak ulus-devlet ile jeopolitik arasındaki ilişki üzerinde durarak coğrafya ile kimlik arasındaki bağ üzerinde duracağız. İkinci olarak bu bağ kuran coğrafi temsil ve coğrafi tahayyül kavramlarının mekan tahayyüllünü kurmadaki gücünü açıklayacağız. Son olarak yine eleştirel jeopolitik içinde egemen jeopolitik tahayyüllere karşı gelişen muhalif tahayyüllerin gelişim süreci üzerinde durulacaktır.

1.1. Eleştirel jeopolitik

Jeopolitik terimi ilk kez İsveçli bilim adamı Rudolf Kjellen tarafından 1889'da kullanılmasına rağmen jeopolitiğin köklerini yüzyıllar öncesine kadar götürebiliriz. Çin İmparatorluğu'ndan Roma İmparatorluğu'na kadar tarihin bütün dönemlerinde ve küresel ölçekte coğrafya ile siyaset arasında her zaman bir bağ olmuştur. Bu bağ ekseninde gelişen jeopolitik zihniyetler güç ve devlet merkezli olmaları klasik jeopolitiğin temel özelliği olmuştur.²¹

Klasik jeopolitiğin en önemli özelliği içeride devletlerin sorunlarını çözen, düzen kuran siyaset üstü bir bilim olarak dışarıdaysa ulusal yayılcılığı meşrulaştıran bir bilim olarak iş görmesidir.²² Tarihte bunun en açık örneğini "Lebensraum" teorisinin geliştiği Alman jeopolitik geleneğinde görürüz. Fikrin önderlerinden Ratzel, her toplumun bir gelişme kapasitesi olduğunu söyleyerek nüfus ile kapladığı alan arasında biyolojik bir bağ olduğunu öne sürerek gelişme kapasitesi olan toplulukların, çevrelerine doğru yayılmasının kaçınılmaz olduğunu bu nedenle de büyüme kapasitesine sahip devletler

---

²¹ John Agnew ve Stuart Corbridge, **Mastering Space: Hegemony, Territory And International Political Economy**, Routledge: London and New York, s. 2.

²² John Agnew, **Making Political Geography**, Oxford University Press, London, 2002, s.58.

arasında çatışmanın zorunlu olduğunu savunur.²³ İngiliz jeopolitikçiler açısından da sorun, yine benzer şekilde Britanya İmparatorluğu'nun hem ideolojik hem de coğrafi olarak yeniden yapılandırılmasıydı. İngiliz jeopolitiğinin kurucu isimlerinden Mackhinder'e göre, Britanya İmparatorluğu'nun geleceği ancak coğrafya tasavvurunun değişmesiyle mümkündür. Bu değişimi mümkün kılacak olan da dünya coğrafyası hakkında bilgi sahibi olmak ve bu bilgiyi Britanya İmparatorluğu'nun çıkarı için kullanmanın faydasına değiniyordu ki böylece coğrafya, devletin çıkarlarına hizmet eden bir bilim haline geliyordu.²⁴ İçeride de benzer şekilde, devletin başarılı bir dış politika yürütebilmesi için jeopolitik, dış politika ile uyumlu bir "ulus" yapısı inşa etmede "bilimsel bir silah" haline gelir.²⁵ Bu nedenle "bir bilim olarak" sunulan klasik jeopolitik –iddia edildiğinin aksine- değerlerden bağımsız değil stratejik, milliyetçi ve güç odaklıdır.²⁶ Klasik jeopolitiğin bir diğer özelliği ise ulus-devlet ile coğrafya arasında kurduğu "determinist" ilişkidir. Buna göre mekan doğal kaynaklarına, ırksal özelliklerine, iklim tiplerine göre sınıflandırılır ve toplumsal yapı coğrafyanın bir uzantısı biçiminde ele alınır.²⁷

Klasik jeopolitiğin sorgulanmasının başlangıç noktasını da burası oluşturmaktadır. Gearoid O. Tuathail, John Agnew, Anssi Paasi, Susan Roberts, Laura Pulido, Simon Dalby gibi akademisyenler, jeopolitiği devlet merkezli, sorun çözen bir bilim olarak gören ilk kuşaktan ayrılarak önemli bir alan açtılar.²⁸ Eleştirel yaklaşım, klasik jeopolitiğin güç edinme arzusuna bir karşı duruş olarak ortaya çıkmış ve bu bakımdan da "teorik olmaktan çok eleştirel bir bakış açısıdır".²⁹ Eleştirel yaklaşımın temel iddiası, klasik jeopolitiğin "jeopolitiği" ve "coğrafya"yı "doğal", "objektif" tanımlamalarını sorunsallaştırarak coğrafyaya ilişkin tanımlamaların nötr olmadığı, daha ziyade anlam ve değer yüklü olduğu ve bu bağlamda da iktidar kökenli olduğunu ifşa eder. Tuathail eleştirel jeopolitiğin bu yapısına "coğrafyayı ve jeopolitiği yeniden kurma", "bilginin taktiksel bir biçimi" şeklinde ifade eder.³⁰ Bu yönüyle eleştirel jeopolitik, klasik

²³ Sezgi Durgun, **Memalik-i Şahane'den Vatan'a**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 33.

²⁴ Gerry Kearns, **Geopolitics and Empire**, Oxford University Press, New York, 2009, s. 45.

²⁵ Guntram H. Herb, "Politics of Political Geography", **The SAGE of Political Geography** (içinde), Kevin R. Cox, Murray Low and Jennifer Robinson (Ed.), London: SAGE Publications Ltd. 2007, s.24.

²⁶ Phil Kelly, "A Critique of Critical Geography", **Geopolitics**, 11.24, 53, 2006, s.26.

²⁷ Agnew ve Corbirdge, **Mastering Space: Hegemony, Territory And International Political Economy**, s. 64.

²⁸ Agnew, **Making Political Geography**, s. 8.

²⁹ Gearoid O. Tuathail, "The Critical Reading/Whiting of Geopolitics: Wittfogel, Bowman and Lacoste", **Progress in Human Geography**, 18, (3) 1994, s. 313-332.

³⁰ Tuathail, **Critical Geopolitics**, s. 52-53.

jeopolitiğin dogmatik yanına vurgu yaparak, bilgi-iktidar ilişkisini deşifre etme ve siyaset üretirken “coğrafi akıllaştırmanın” nasıl yapıldığını gösterme amacı taşır. Coğrafyanın iktidar tarafından nasıl kurulduğuna cevap verebilmesinin önemine vurgu yapan Tuathail, eleştirel yaklaşımın güç yollarını tartışmaya açarak kesinlik bildiren “-dir/-dır” tanımlamalarını sorunsallaştıran bir bakış açısı olduğunu ifade eder.³¹ Tuathail’in yanı sıra Agnew de iktidar ve söylem arasında önemli bir ilişki olduğunu, dünyayı tanımlarken seçilen kelimelerin dahi tanımlayanın pozisyonunu ele verdiğini bu nedenle hiçbir tanımlanın ideolojiden, değerlerden bağımsız olamayacağını savunur.³²

Ancak Tuathail söylemin iktidar ile olan ilişkisine değinirken, jeopolitik modellerin başta savaşlar olmak üzere tüm dış politika uygulamaları ve bu uygulamaları haklılaştıran söylemin önemine dikkat çeker. Tuathail iktidarın jeopolitiği “dışarıdaki dünya ile birlikte içerideki dünyayı kurma” görevinde işe koştüğünü savunarak bu söylemin anlaşılmasını her bir devletin iç siyasetinde, içerideki düzenin tahsis edilmesinde de etkili olmasından ötürü değerli bulur. Söylem analizi yapmanın sunduğu kolaylıkta, iktidar ile dış politika ve iktidar ile toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi anlamamızı kolaylaştırmasıdır.³³ Bu bakımdan “jeo” ile “politika” arasında iktidarın kurucu rolüne dikkat çeken Tuathail, politikanın “jeo”yu belirlediğini savunarak jeopolitiği de “jeo-iktidar” biçiminde tanımlar.³⁴ Eleştirel jeopolitiğin bu noktada temel önermesi “mekan üretilen bir şeydir, bu yüzden bizatihi politiktir çünkü toplumdaki eşitsiz güç ilişkilerinin bir aracı ve örtülü bir ifadesidir”.³⁵

Tuathail, eleştirel jeopolitiğin bir başka önemli kuramcısı olan Simon Dalby ile birlikte *Rethinking Geopolitics* adlı esere yazdıkları giriş bölümünde eleştirel jeopolitiğin beş özellik üzerine oturtulabileceğini savunur. Buna göre *birinci olarak*, eleştirel jeopolitik siyasi karar alıcıların “kurucu mitlere ve milliyetçi dışlamaya” dayalı geliştirdiği coğrafi tahayyülü sorgulamaya açar. Ulus-devlet sınırlarını meşrulaştıran ulus kimlikleri ve ideolojileri kapsayan bu sorgulamanın devamında eleştirel jeopolitik, bilimsellik iddiası altında mekanı siyasi ve ideolojik okuma geleneğinden sıyrarak alternatif okuma

³¹ Geraoid O. Tuathail, “*Eleştirel Jeopolitiği Anlamak: Jeopolitik ve Risk Toplumu*”, **Jeopolitik Strateji ve Coğrafya** (içinde), Colin S. Gray, Geoffrey Sloon (Ed), Asam, Ankara, 2003, s. 145.

³² Tuathail ve Agnew, “*Geopolitics and Discourse: Practical geopolitical reasoning and Amerikan Foreign Policy*”, s. 190.

³³ Tuathail ve Agnew, “*Geopolitics and Discourse: Practical geopolitical reasoning and Amerikan Foreign Policy*”, s. 193.

³⁴ Tuathail, **Critical Geopolitics**, s. 12.

³⁵ Murat Yeşiltaş, Sezgi Durgun, “*Coğrafya ve Jeopolitiği Tartışmak*”, **Türkiye Dünyanın Neresinde? Hayali Coğrafyalar, Çarpışan Anlatılar**, Küy Yayınları: İstanbul, 2015, s. 21.

biçimlerinin mümkün olduğu üzerinde durur.³⁶ Eleştirel jeopolitiğin *ikinci özelliği*yse ulus-devletin belirlediği “içerisi-dışarı”, “biz-öteki” ayırımını sorgulamaya açmasıdır. Eleştirel jeopolitik bu ayırımın kurgulanması karşısında “nasıl” sorusunu sorarak söz konusu zıtlıkların nasıl kurulduğu, toplumu inşa eden zeminin içinde saklı iktidar ağını deşifre etme, anlama çabasındadır.

Eleştirel jeopolitiğin *üçüncü iddiası* ise coğrafi tahayyülün “çoğul” ve “çeşitli” olduğuna yapılan vurgudur. Klasik jeopolitik sadece siyasi karar alıcılarının coğrafi tahayyüllerini içerirken eleştirel jeopolitik toplumsal ve siyasi fenomenlerin de anlaşılması gerektiğini savunur. Bu bakımdan eleştirel jeopolitik merkezi değil merkezi sorgulayan bir yapıya sahip olup jeopolitiği devletin imtiyazında bir disiplin olmaktan kurtarır. *Dördüncü olarak* jeopolitiğin hiçbir zaman siyasetten ve iktidar örüntüsünden bağımsız olamayacağı vurgulayarak bu örüntü ağını ifşa eden bir jeopolitik biçimi olarak öne çıkar.³⁷

Beşinci olarak eleştirel jeopolitik, mekan ile toplum arasındaki bağı önemser. Devlet merkezli ve “sorun çözücü bir bilim” olarak işlev gören klasik jeopolitiğin mekanla toplum arasında bağı kuramadığına hatta bu bağı bilinçli bir şekilde önemsemediğine dikkat çeken Tuathail ve Dalby, mekanın devletle olduğu kadar toplumla olan ilişkisinin de önemli olduğunu söyler.³⁸ Agnew’e göre ise bu bağı kurulabilmesi devletler arası ilişkilerde/çatışmalarda, uluslararası ilişkiler uzmanlarının klasik teorileri tekrarlama saplantısından kurtulmasıyla mümkün olur. Bu saplantıdan kurtulmanın getirisi, dünya coğrafyasını Mackhinderci ve Ratzelsi okumalardan kurtarılmasıdır.³⁹ Eleştirel jeopolitik, bu söylemlerin yeniden ve eleştirel bir biçimde tekrardan gözden geçirilmesini önerir.⁴⁰

---

³⁶ Tuathail ve Dalby, **Rethinking Geopolitics**, s. 5-6. Tuathail bu düzeneğin kendisini üç farklı şekilde ortaya koyduğunu söyler. Resmi jeopolitik (formel geopolitics) dediğimiz birincisi entelektüel ve akademik bir söylemi içerirken pratik jeopolitikse (practical geopolitics) jeopolitiğin, bir dış politika eylemi olarak nasıl ortaya çıktığını gösterir. Üçüncü ve son alansa popüler jeopolitik (popular geopolitics) dediğimiz ve daha çok jeopolitiğin günlük kullanımına ilişkin söylem ve pratiklerden oluşur. Kapsamlı bilgi için adı geçen eserde Tuathail ve Dalby’nin *Introduction* bölümü incelenebilir.

³⁷ Aslında Tuathail, aynı eserinde jeopolitiğin üç biçimi olduğunu ifade etmektedir. Eleştirel jeopolitiğin, jeopolitik çalışmalarının bir biçimi mi yoksa jeopolitik çalışmalarının objektifliğini sorgulayan eleştirel bir ele alma biçimi mi olduğu tartışması vardır. Tuathail de kimi metinlerinde eleştirel jeopolitiği, jeopolitik çalışmalarına ilişkin olarak eleştirel, entelektüel bir bakışa açısı olarak görürken kimi metinlerinde de jeopolitiğin bir biçimi olarak ele alır.

³⁸ Tuathail ve Dalby, **Rethinking Geopolitics**, s. 2-8.

³⁹ John Agnew, “*The Origins of Critical Geopolitics*”, **The Ashgate Research Companion to Geopolitics** (içinde), Klaus Dodds, Merje Kuus, Joanne Sharp (Ed.), 2013, s. 21-22.

⁴⁰ Tuathail ve Agnew, “*Geopolitics and Discourse: Practical geopolitical reasoning and Amerikan Foreign Policy*”, s. 192.

Bu bakımdan eleştirel jeopolitiğin ilk uğraşı bilgi-iktidar ilişkisini incelemekse bu uğraşın ilk çıktısı da küresel anlamda, erken dönem jeopolitik çalışmaların aksine, birden fazla mekan algısının olabileceği ve buna bağlı olarak da birden fazla mekan tahayyülünün de mümkün olduğudur. Eleştirel jeopolitiğin bu çıktısı, klasik jeopolitikte var olan devlet merkezli mekan algısının birden fazla olabileceğini söylemekle birlikte devletin (iktidarın) jeopolitik tahayyülüne muhalif jeopolitik tahayyüllerin de mümkün olduğunu gösterir. Entelektüel çevrelerde devlet merkezli jeopolitik modeller git gide tartışılmaya açılrsa da bugün ulus-devletler yoluyla klasik jeopolitik modeller varlığını küresel ölçekte devam ettirmektedir.

1.1.1. Ulus-devlet ve jeopolitik

Aydınlanma çağı ile birlikte Avrupa’da büyük bir paradigma değişikliği yaşanmıştır. Dini düşüncenin bilimsel ilerlemeyle birlikte yerini dünyevi akla bırakması bu değişikliğin ve ileriki on yıllarda gerçekleşecek birçok değişikliğin lokomotifi olmuştur.⁴¹ Artık yeni yüzyılın siyasi yapısı dini cemaatler değil “ulus” biçiminde örgütlenmiş yeni bir yapı olacaktır.⁴² Bu yeni siyasi yapıda, geçirgen sınırlar yerini “yasal olarak belirlenmiş alanın her santimetresinde egemenlik kuran” kesin sınırlara bırakır ki bu da Avrupa’da ortaya çıkan ve sınırlandırılmış toprağa dayanan yeni (ulus) devlet tipinin en büyük özelliğidir. Bu yeni siyasi yapı, her ne kadar kendi içinde farklılıkları barındırsa da bir iktidar biçimi olarak devletin kendini coğrafya üzerinde var etmesi ve toprağa, toprak üzerinde yaşayan nüfusa tahakküm etmenin aygıtlarını kurmuş olması iktidar ile coğrafya arasındaki ilişkinin devam ettiğini gösteriyordu.⁴³ Ancak sınırları kesin hale getirmek ona egemen olacak bir merkezin olmayışında pek de anlamlı değildir. Bu nedenle egemen olduğu sınırlar içinde, güç uygulama yetkisine sahip bir merkezin (devletin) ve bir ideolojinin varlığı devletin topraksallaşması sürecini tamamlar.⁴⁴

---

⁴¹ José Casanova, **Modern Dünyada Kamusal Dinler**, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Sakarya, 2014, s. 34-42.

⁴² Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması**, İskender Savaşır (çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s. 25-26.

⁴³ Yves Lacoste, **“Büyük Oyunu Anlamak: Jeopolitik, Bugünün Uzun Tarihi**, NTV, İsmail Akça (çev.), İstanbul, 2008, s. 12-13.

⁴⁴ John Agnew *“The territorial trap: the geographical assumptions of international relations theory”*, **Review of International Political Economy**, 1:1 Spring, 1994, s. 53., Geraoid O. Tuathail, *“Political Geography: Theorizing history, gender and World order amidst crises of global governance”*, **Progress in Human Geography**, 19, 2 (1995), s. 261.

Bu topraksallaşma süreci, devletin ideoloji yoluyla toplumla kurduğu ilişkiyi ve bu ilişkinin sürekliliği anlamına gelmektedir. Bu sürekliliği sağlayan, mekan ile toplum arasındaki bağı kuransa ortak geçmişe, ortak kültürel özelliklere, milli duygulara ve hatta kimi zaman “ırksal özelliklere” (ethnomy) vurgu yapan ideolojidir.⁴⁵ Ulus-devletin birçok kurumunun varlığına rağmen Lacoste eğitim kurumları ile ideoloji arasındaki bağa dikkat çeker. Lacoste açısından okullar, ulus-devlet ideolojisinin sürekli olarak işlendiği, bu ideolojinin nesilden nesle aktarıldığı bir yerdir. Okullarda coğrafya sadece bir bilgi aktarımı olarak değil aynı zamanda bir ideolojinin, iç-dış ayırımı yapılarak “güvenilir bir vatan” tasviri oluşturulmasını da sağlamaktadır. Lacoste’un kendi ifadesiyle buradaki amaç, öğrencilere, “yurtsever bir dua ezberletmek” ve okullarda öğretilen ile gerçek dünya arasındaki uyumsuzluğun ulusal ideoloji yoluyla üstünü örtmektir.⁴⁶

Ulus-devlet için milliyetçiliğin önemi de burada yatar. Çünkü toprak tek başına, bir bütün olarak mekan anlamına gelmez. Toprak mekanın kısımlara ayrılarak birlik oluşturulmuş halidir ve bu birlik 18. yüzyıldan itibaren “ulus-devlet” biçiminde karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷ Bu bakımdan ulus fikrinin ete kemiğe bürünmüş hali olan ulus-devlet, coğrafyayı devlet sınırlarını gösteren bir sıra bloklaşma olarak görürken bu bloklar üzerindeki egemenliğini meşru hale getiren egemenlik hikayeleri kurgular ve milliyetçilik fikri ile toplum arasında bağ pekiştirilir.⁴⁸ Böylelikle devletin çizdiği kartografik mekan (ulus-devlet sınırları) ile ulusal mekan (devlet sınırları içindeki homojen bir toplum) arasında paralellik kurulur⁴⁹ ve ulus-devletin egemenlik ilan ettiği topraklarla, toplumsal ve tarihsel olarak kurgulanarak homojen nüfus arasında yani kartografik mekan ile ulusal mekan arasında özdeşliğin olması beklenir.⁵⁰

Bu nedenle sınır çizme eylemi tek başına yeryüzünün herhangi bir toprak parçasını, yeryüzünün diğer kısmından ayırarak “ulusa has mekan” haline getirmesi tek başına fiziksel coğrafyayı değil aynı zamanda toplumsal mekanı da ilgilendirir. Sınırlar yoluyla “imge” haline getirilen mekanın hafızada yer etmesi ve ulusa mensup bireylerce

⁴⁵ Ernest Gellner, **Milliyetçiliğe Bakmak**, İletişim: İstanbul, Simter Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyank (Çev.), 5. Baskı, 2013, s. 59.

⁴⁶ Lacoste, “**Coğrafya Savaşmak İçindir**”, s. 43.

⁴⁷ Kuus ve Agnew, “**Theorizing the State Geographically: Sovereignty, Subjectivity, Territoriality**”, s. 101.

⁴⁸ Anssi Paasi, “Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of flows, Boundaries”, **Territory and Postmodernity** (içinde), David Newman (Ed.), London: Frank Cass Publishers, 2002, s. 69, Foucault, **Güvenlik, Toprak, Nüfus**, s. 12.

⁴⁹ Ernest Gellner, **Nations and Nationalism**, Oxford: Blackwell, 1983.

⁵⁰ Durgun, **Memlik’i Şahane’den Vatan’a**, s. 23-24.

paylaşılması ulusal kimliğin oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu katkı bayrak, dil ve harita yoluyla da sürekli olarak tazelenmektedir. Ulusun bir parçası olan her bir üye ortak imgeleri paylaşır ve -Anderson'un deyimiyle hiçbir zaman görmeyecekleri-grubun diğer üyeleri ile ortak bir kimlik bağı kurar. Her bir üye böylelikle kendini kocaman bir bütünün parçası hisseder.⁵¹

Ancak söz konusu özdeşliğin olmadığı örnekler de mümkündür ki böyle örneklerde ulus-devlet, kendi mekan kurgusunu toplumsal gruplara dayatmak yolunu seçmektedir. Mekan kurgusunun en önemli boyutu olarak görebileceğimiz “sınır çizme” eylemi, böylelikle toplumdan bağımsız sadece ulus-devletin kontrolündeki pratiklere dönüşür ki “fiziksel ve sembolik şiddet”i de barındıran ulus-devletin bu tavrı mekanı kontrol etme doğasından kaynaklanır.⁵² Bu açıdan değerlendirildiğinde ulusal kimlik ile jeopolitiğin ayrı ayrı ele alınması oldukça zordur. Dijkink ulus-devletin dış dünya ilişkisini kurarken geliştirdiği jeopolitik vizyonun beş unsurla mümkün kılınabileceğini söylemektedir.⁵³

Birinci unsur topraksal *sınırların doğallığının* haklılaştırılmasıdır (justification). Bu işlem sınırın içerisi ile dışarısı arasındaki farklılıkların abartılarak “içeri”sinin inşa edilmesidir. Burada üzerinde durulan sadece farklılıklar değil aynı zamanda da “içeri”deki kimliğin özellikle geriye dönük tarihi okumalarla homojenliğinin abartılmasıdır. Toprakların savunulmasının coşkulu bir şekilde anlatıldığı bu tarih söylemi, toprak üzerindeki egemenliği savaşlarla, akan kanla meşrulaştırır. Bir başka meşrulaştırma aracı da mekanın merkeziliğine yapılan vurgudur. Bu da mekanın gerek coğrafi gerekse kültürel olarak dünya üzerinde “merkezi (ya da çekirdek) alan” (core area) olarak inşa edilerek anlamlı hale getirilir.

İkinci önemli unsur *dost ve düşman* ayrımlarının yapılmasıdır. “dost” ve “düşman” tanımlamasının yapılması ulusal kimliğin oluşmasına ayrıca katkı sağlarken aynı zamanda da ulus jeopolitiğinin kurulmasına da yardımcı olur. Bu yolla ulusal kimlik kendini “düşman” olandan farklılaştırırken “dost” olanla aralarındaki benzerlik ilişkisi pekişir.

Ulus kimliği ile birlikte jeopolitik düşüncenin gelişmesinde önemli unsur da ulus kimliğe *model olabilecek ülkelerin* belirlenmesidir. Dijkink'e göre en çok 19. yüzyılın

---

⁵¹ Anderson, *Hayali Cemaatler*, s. 51., Anthony Smith, *National Identity*, London: Penguin Books, 1991. s. 39.

⁵² Paasi, “*Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of flows*”, s. 69-71.

⁵³ Gertjan Dijkink, *National Identity & Geopolitical Visions*, London: Routledge, 1996, s. 11-12.

başında Avrupa’da kurulan devletler model olarak alınmış ve kopyalanmıştır. Bu açıdan Dijkink’in *ulusal misyon* dediği dördüncü unsur da model ülkeye ulaşma anlamına gelir ve ulusa aşması gereken bir misyon yükler. Bu görev tarihi verilerle desteklenerek bunun bir kurgu olmadığı, doğal ve ortak geçmişin yansıması olduğu vurgusu üzerinden ulusal tarih (kimi zaman da çarpıtılarak) coşkulu hale getirilir. Son olarak önemli bir unsur da *iradi olmayan süreçlerdir*. Bu süreçler ulusların etki alanının da dışındadır. Bu bakımdan ulusal kimliğin ve jeopolitik vizyonun oluşmasında ulus-devletin müdahale edebileceği değil küresel ölçekte etkili olduğu için ayak uydurması gereken bir unsurdur.

Görüldüğü gibi ulus-devlet yapısı belirgin sınırlarla toprakta egemenlik kuran ve bunu içeride sağlamlaştırmak adına da “homojen ulus kimliği” geliştiren bir ideolojik yapılanmanın siyasi kanadıdır. Böyle bir siyasi yapının jeopolitik vizyonun hafızaya yerleşmesindeki en temel faktör onun bireylerin zihninde temsil gücüdür. Ulus-devlet bunu harita, bayrak, mitsel semboller yoluyla yeniden var ederek jeopolitik vizyonun canlı kalmasını sağlar.

1.1.2. Coğrafi temsil (geographical representation)

Modern dönemin aksine “kesinlik” arayışının yok olduğu, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi ikilemlerin yerini genel kabullere bıraktığı post-modern dönem bazılarına göre özü itibariyle “şey”lerle ilgili herhangi bir yargıda bulunmayan tamamen temsillerle donatılmış bir dünyadır.⁵⁴ Bu konuda Edward Said temsil derken bakılması gerekenin “biçem, mecazlar, anlatıdaki mekan, anlatı gereçleri, tarihsel ve toplumsal koşullar” olduğunu söyleyerek temsilin “gerçek” olana sadakat anlamına gelemeyeceğini olsa olsa “gerçek bir şeyi dışarıda tutması, lüzumsuz kılması, onun yerine geçmesi sayesinde varlık kazanabileceğini” savunur. Yani Said’e göre temsil araçlarının gerçeği tam olarak, “sadakatle” yansıtması gerekmez ancak gerçeğe dayanmak zorundadır ve temsil ile gerçeklik arasındaki bu ilişki temsilin gücünü, inandırıcılığını belirler.⁵⁵ Gerçek olanla temsil arasındaki ilişkinin bu *kusurlu doğası* gerçekliğin ne olduğu tartışmasından kaynaklandığı gibi temsilin, temsil edenle kurduğu ilişkiyle de doğrudan ilgilidir. Bu konuda temsil eden iktidarın da temsil edilen nesnenin de metinlerarası bir

---

⁵⁴ David N. Livingstone, “*Reproduction, representation and authenticity: a rereading*”, **Royal Geographical Society**, 1998, s. 15.

⁵⁵ Edward Said, **Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları**, Berna Ülner (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2012, s. 30-31.

inşasının sonucunda var olduğunu ifade eden Laclau ve Mouffe, bu yapısından ötürü temsil edenin de edilenin de “bir kurgu olarak muğlak” olduğunu savunur ve Aralarındaki ilişkinin bir *hegemonya* ilişkisi olduğunu söyler. Buna göre temsil edilen daima temsil edenin kontrolü altındadır.⁵⁶

Söz konusu temsiller bir kimliği, kültürü, tarihi işaret edebileceği gibi bir coğrafyayı da işaret edebilir ve bu yönüyle de her bir temsil ve onun etrafında geliştirilen söylem bütünlüğü mekanın farklı aktörler tarafından farklı biçimlerde üretilmesi anlamına gelir. Örneğin bir coğrafyanın merkez ya da köprü biçimindeki metaforlarla temsil edilmesi mekanın sadece isimlendirilmesine yaramaz aynı zamanda coğrafyayı bir siyasetin, ideolojinin ürünü şeklinde temsil edilmesine de neden olur.⁵⁷

Mekanın ya da coğrafyanın temsilini anlamak, bize o mekanın isimlendirilmesinden orada yaşamanın anlamına kadar ideolojik, toplumsal, coğrafi tüm eğilimleri anlamamızı sağlar. Bu nedenle temsil mekansal eylemlerden jeopolitik kodlara kadar mekanın tüm boyutlarını anlamamızı kolaylaştırır.⁵⁸ Ancak mekanı tek başına söylem yoluyla temsil etmek, temsili güçlü kılmaz. Bir coğrafi temsilin güçlü olması ancak onun süreç içerisinde birbirini takip eden anlamlı olayların çokluğu üzerine gelişmesiyle mümkündür.⁵⁹ Örneğin hakim ulus jeopolitiğinin kullandığı mekan temsili ile o devletin dış politikada izlediği siyaset paralellik göstermelidir ki temsil, ancak bu şekilde mekânsal pratikleri meşru hale getirebilir. Çünkü coğrafi temsiller, insanlara mekan hakkında nasıl düşünmeleri gerektiğini, o mekanda nasıl yaşamaları gerektiği ve dahası o mekanı nasıl tahayyül etmeleri gerektiğini söyler.⁶⁰ Ancak temsil tümüyle hegemonik olanın kullandığı bir araç değildir. Özellikle eleştirel jeopolitiğin üzerinde durduğu gibi temsil bir canlandırmadır ve bu canlandırma hakim ulus-devlet ideolojisi gereğince olduğu gibi bu ideolojiye zıtlık da teşkil edebilir. Bu yolla temsil pratikleri hakim ideolojik dekorasyona katkıda bulunabildiği gibi ona direnç gösteren, “muhalif” bir temsil kurgusu da oluşturabilir.⁶¹

---

⁵⁶ Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, **Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru**, İletişim Yayınları, İstanbul, Ahmet Kardan (çev.), s. 192.

⁵⁷ Yeşiltaş ve Durgun, “Coğrafya ve Jeopolitiği Tartışmak”, s. 23.

⁵⁸ Gearoid O. Tuathail, “Postmodern Geopolitics”, Gearoid O Tuathail, Simon Dalby (Ed.), **Rethinking Geopolitics** (içinde), Routledge: London and New York, 1998, s. 18.

⁵⁹ Gertjan Dijkink, “Geopolitical codes and popular representations”, **GeoJournal**, 1999, 46, s. 297.

⁶⁰ John Agnew, Stuart Corbridge, **Mastering Space: hegemony, territory and international political economy**, s. 47-48.

⁶¹ Agnew, “The Origins of Critical Geopolitics” s. 24.

Hakim ya da muhalif birçok temsil biçiminden bahsetsek de haritaların günümüzde ve geçmişte en güçlü temsil aracı olduğunu söyleyebiliriz. Haritayı “bilginin mekânsal biçimi” şeklinde tanımlayan Harley’e göre haritalar, içinde “gömülü bir söylem” barındırır ve çok uzun zamandan bu yana coğrafi bir temsil olarak coğrafya söylemlerinin merkezinde yer alır. Ancak metinlere göre daha az kullanılmış, asıl gücü ulus-devletin ideolojisinin geliştiği modern dönemle birlikte keşfedilmiştir. Bu bakımdan Harley, harita tarihi ile ulus-devletin doğuşunun asla birbirlerinden ayrılamayacağını savunur.⁶² Örneğin ulus-devlet siyasi örgütlenmesi yaygınlaşmadan önce harita çiziminde sınırlar belirgin olmadığı gibi herhangi bir egemenliği de ifade etmiyordu. Sınırlara koyulan taşlarla sınır çizimi yapılıyor bu da daha çok dağ, akarsu, geçit veya kale gibi doğal nesnelere çevresinde oluyordu. Ancak kapitalist yayılmacılığın, matbaanın her alana girmesiyle birlikte çizilen yeni haritalarda artık doğal çevre değil başkentler, nüfus merkezleri gibi siyasal işaretler gösterilmeye, anlamdan bağımsız fiziki dünyayı değil toplumsal ve siyasi olarak tahayyül edilmiş bir mekânı “ulusun vatanını” gösterir olmuştur.

Bu nedenle harita çizimi tarafsız olmadığı gibi ideolojik, toplumsal ve tarihsel anlatıları da barındırır. Biz bir haritaya baktığımızda, gerçek olduğu, bilimsel olduğu iddia edilen aslında hayal edilen, kurgulanan bir dünya görürüz.⁶³ Bu bakımdan her bir harita aslında gerçekliğin bir biçimde temsil edilmesi anlamına gelir. Bu gerçeklik sosyal, siyasal ve kültürel varsayımlara ve elbette ki ulus-devletlerin çıkarlarına dayanır.⁶⁴ Böylece harita çizilirken de okunurken de dünya ideolojik, toplumsal ve tarihsel olarak yeniden çizilmiş olur.⁶⁵

Ulus-devlet ile birlikte etkin bir şekilde kullanılmaya başlayan haritanın önemli bir yeniliği de artık haritaların kendilerine ait bir sosyolojisinin olmasıdır. Çünkü yeni şekliyle harita, siyasi olarak kimin nereye kadar yaşama hakkı olduğunu, kimin, hangi topluluğun nerede yaşamaya başlayıp yaşam hakkının nerede bittiğini göstermektedir.

---

⁶² Brain J. Harley, “*Maps, Knowledge, Power*”, **Geographic Thought** (içinde), George Henderson, Marvin Waterstone (Ed.), New York: Routledge, 2009, s. 129-148, s. 277.

⁶³ Anderson, **Hayali Cemaatler**, s. 191-192.

⁶⁴ Avrupa’da merkezi devletlerin güçlenmesi, bilindiği üzere beraberinde coğrafi keşifleri ve sömürgecilik çağını başlatmıştır. Avrupalı merkezi güçlerin bu amaçları için kullandıkları sadece deniz ötesine gidebilen gemiler, barutlu silahlar ya da toplar değil aynı zamanda da haritalar olmuştur. Bu dönemde haritacılık Avrupa sömürgeciliğine önemli oranda katkı sunmuş ve buna paralel olarak harita teknikleri de ciddi anlamda gelişim göstermiştir. Haritaların bu dönemde gösterdiği gelişim büyük ölçüde ulus-devletlerin sömürgecilik faaliyetlerine yardımcı olmuştur. Bkz. John Pickles, **A History of Space: Cartographic reason, mapping and the geo-coded World**, s. 107-124.

⁶⁵ Jeremy Black, **Maps and Politics**, London: Reaktion Books, 1997, s. 75.

Kimin tarihsel olarak ve bugün nerede yaşadığı ve bunun haritaya aktarılışı bu yüzden önemlidir. Çünkü bir yerde tarihte de yaşamış olmak, bugün de yasal olarak yaşama hakkına sahip olunduğu yani (Anderson'un deyimiyle) “mekanda yaşamayı miras” olarak almak anlamına gelmektedir. Tarihte çizilmiş haritaların önemi ise buradan kaynaklanmaktadır. Çünkü böylesi haritalar, tarihsel olarak mülk edinme biçimi olarak coğrafyanın kime ait olduğunu göstermektedir.⁶⁶

Öte yandan haritalar propaganda aracı olarak “bilgi” veya “olay” açığa çıkarmaktan çok kamu görüşünü etkileme işlevi de görür ve bu şekliyle her haritanın toplum bakışını etkileme gücü vardır/yoktur. Haritaların, harita üzerindeki sembollerin, okların, renklerin, resimlerin kullanılması vasıtasıyla, ulusal birlik veya uluslararası işgal korkusu gibi duygusal ifadeler çağrıştırılabilir. Haritanın sağladığı bu imkan sınırın ötesinin inşa edilmesine ve hem “öteki”nin kurgulanmasına hem de “öteki” üzerinden “biz” kimliğinin üretilmesine de katkı sağlar.⁶⁷

Temsillerin ortaya koyduğu dünya aslında başlı başına mekanın inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Bu inşa sürecinde sıradan bir toprak parçası mekansallaştırılır ve coğrafya gerek fiziki yapısıyla gerek nüfusuyla gerekse de coğrafya üzerindeki egemen ideolojiyle bir coğrafi tahayyülün oluşumuna katkı yapar. Bu bakımdan coğrafi tahayyül sadece mekanın anlaşılmasına katkı yapmaz aynı zamanda mekana kimlik atfederek tarihini ve hatta gelecek tasavvurunu da oluşturur.

1.1.3. Coğrafi tahayyül (geographical imagination)

Tek başına bir devletin coğrafi tahayyülü, o ülkenin sadece fiziki coğrafyasının sınırlarını çizmek anlamına gelmez. Coğrafi tahayyül, aynı zamanda o ülkenin jeopolitik kodlarından gelecek tasavvurlarına kadar kendini dünya üzerinde nerede ve nasıl konumlandığını, devletin ideolojisini ve gelecek tahayyülünü de içerir. Bu konumlandırmanın belki de en görünür olduğu yer, devletin ya da ulusun diğer devletler ya da uluslarla kurduğu “dost-düşman” ilişkisidir. Bu ilişki ulusal kimliğin bileşenlerini belirlediği gibi aynı zamanda dış politika pratiklerini de belirler. Bu açıdan coğrafi tahayyül, ülkenin ya da ulusun hem içerisini hem de dışarını inşa eder.

---

⁶⁶ Anderson, *Hayali Cemaatler*, s. 193-195.

⁶⁷ Culcasi, “*Cartographically Constructing Kurdistan Within Geopolitical and Orientalist Discourses*”, *Political Geography*, (25), 2006, s. 686-687.

Coğrafi tahayyül hem hafızalarımıza kazınan bir coğrafi gerçeklikken hem de siyasi çıkarları yansıtan bir gerçeklik ya da yanılısma olarak jeopolitik zihniyetin oluşumuna katkı sunabilmektedir. Coğrafi tahayyül ile jeopolitik arasında kaçınılmaz ilişkiye dikkat çeken Agnew jeopolitikten, küresel siyaseti şekillendiren, düzen adını verdiği bir “yapı” olarak söz eder ve düzenin “söylem” yoluyla mümkün hale geldiğini ancak “jeopolitik tahayyül” biçiminde kendini gösterdiğini savunur.⁶⁸ Agnew’in sözünü ettiği düzenin ulus-devletlerden oluştuğunu düşünürsek coğrafi tahayyüllerin, ulus-devletin mekan algısının belirlenmesindeki rolünün önemine ulaşabiliriz.

Ulus-devletin toplumsal yapısındaki kültürel kodların belirlenmesi o devletin coğrafi tahayyülünün belirlenmesi için önemlidir. Bu bakımdan coğrafi tahayyüller-ulusal sınırlar-ulusal kimlik kaçınılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır.⁶⁹ Bu zorunlu ilişki en çok sınırları belirlenmiş mekanın ulus ideolojisi ile bir millet ismiyle damgalanmasını içerdiği gibi ulus-devletin politikalarına uygun şekilde gelecek tasavvurunu, tarihini de barındırır. Bu nedenle bir coğrafi tahayyülün oluşum süresi aynı zamanda mekanın kimliklendirme (identification) sürecidir ve iki amacı vardır. Bunlardan birincisi devlete eklenmiş toplumsal (ve etnik) grupların sınırlarının belirlenmesiyken ikincisi de devletin yapısının, jeopolitik kodlarının belirlenmesidir.⁷⁰

Buradan çıkartılacak en önemli sonuç elbette coğrafi tahayyül ile kültürel (veya toplumsal) gruplar arasında önemli bir bağ olduğu ve bu bağın jeopolitik tahayyülün belirlenmesinde önemli bir rol oynadığıdır. Bu iki unsur arasındaki bağ o derece belirgindir ki Tuathail bir adım daha öteye giderek coğrafi tahayyülü “jeopolitik kültürün kurulması” biçiminde tanımlar. Bu tanımlama süreci bir devletin sınırları içinde toplumsal olarak “biz” ve “onlar” kavramlarının kimleri kapsadığına yanıt verdiği gibi gerek toplumsal olarak gerekse de coğrafi olarak o ülkenin kendini nerede konumlandığı sorularına yanıt verir. Öte yandan bu kimliklendirme ve konumlandırma işlemi, beraberinde topluma ve coğrafyaya ait “dost” ve “düşman” temsillerinin belirlenmesini de gerektirebilir.⁷¹

---

⁶⁸ Agnew ve Corbridge, **Mastering Space**, s. 15.

⁶⁹ Tuathail, “*Geopolitical Structure and Cultures: Towards Conceptual Clarity in the Critical Study of Geopolitics*”, s. 84.

⁷⁰ David Campbell, **Writing Security: United States foreign policy and the politics of identity**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992, s. 63-66.

⁷¹ Tuathail, “*Geopolitical Structure and Cultures: Towards Conceptual Clarity in the Critical Study of Geopolitics*”, s. 84., David Campbell, **Writing Security: United states foreign policy and the politics of identity**, s. 84.

Aslında benzer bir durumu bir devletin varlığından bahsedemsek de Kürt jeopolitiğinde ve Kürdistan tahayyülünde de görürüz. Tarih boyunca çizilen Kürdistan haritaları “Kürdistan” tahayyülünü canlı tutmuştur. Bu tahayyüller sadece haritalar yoluyla değil aynı zamanda tarihi okumalar, semboller ve ulusal mitler yoluyla da “Kürdistan” bir bütün olarak birleşik bir coğrafya biçiminde hafızalara kazınmasını sağlamıştır. Tarihi anlatılarsa Kürtlerin ulusal bir birlik olduğu şeklindeki coğrafi tahayyülü pekiştirmiştir. Örneğin “Büyük Kürdistan”ı tahayyül etmek aynı zamanda bu sınırlar içinde Kürtlerin yaşadığını iddia etmek anlamına gelmektedir ki bu da tek başına kimlik, kültür gibi başka tartışmalara da kapı aralamaktadır. Bu bakımdan herhangi bir “Kürdistan” haritası çizmek sadece sınırları yeniden çizmek anlamına gelmez. Beraberinde yeni bir kimlik inşası, mekanın yeniden damgalanması, mekanın tarihinin yeniden yazılmasına olanak sağlar. Görüldüğü bir coğrafi tahayyülün oluşabilmesi için devlet bir zorunluluk değildir. Devletin olmadığı durumlarda da ulusal coğrafi tahayyülün oluşması mümkündür. Aslında “Kürdistan tahayyülü” açısından bakıldığında, muhalif coğrafi tahayyüllerin, baskın (ulus-devlet) söylemin varlığında dahi mümkün olabileceğini gösterir.

1.2. Muhalif jeopolitik (dissident geopolitics)

Muhalif jeopolitik, dünyayı devlet merkezli haritalandıran jeopolitiğin üç katmanı (formel, pratik, popüler) dışında, ulusun karşı hikayesini anlatan bir yaklaşım olarak görmek mümkündür. Muhalif jeopolitik, dünyanın devlet merkezli okunmasına karşı çıkan eleştirel yaklaşımdan bir adım daha öteye giderek merkeze direnen, meydan okuyan, merkeze karşı marjinal kalan bir yapıya sahiptir.⁷² Bu yapının hak iddia ettiği coğrafya bir iktidar (ulus-devlet) tarafından çoktan mekansallaştırılmıştır. Muhalif jeopolitiğe düşense o iktidara hem coğrafi alanda hem de ideolojik olarak meydan okumak, egemen ideolojinin altını oymak, toplumsal ve coğrafi olarak merkezsizleştirmek ve son olarak da mekanı yeniden kurmaktır. Bu nedenle de her bir mücadele biçimi önce iktidara meydan okumak sonra da mekanı yeniden konumlandırmak içindir.⁷³

Eleştirel jeopolitik, dünya coğrafyasının inşa edilmesinde devlet merkezli temsillerden farklı temsillerin olabileceğini ortaya koyarken hakim jeopolitik söyleme alternatif

⁷² Mansvelt J. Beck, “Geopolitical imaginations of the Basque homeland”, *Geopolitics*, 11:504-528, 2006, s.508.

⁷³ Paul Routledge, “Critical Geopolitics and terrains of resistance”, *Political Geography*, Vol. 15, 1996, pp. 509-531.s. 520.

söylemlerin, temsillerin olabileceğinin özellikle altını çizmektedir.⁷⁴ Bu bakımdan ulus-devlet jeopolitiğinin kurulmasını ve görünür kalmasını sağlayan jeopolitik temsil, jeopolitik tahayyül vb. kavramlar ve toplumsal gerçeklikler (ve olaylar) muhalif jeopolitik alanı için de önemini korumaktadır. Örneğin bir coğrafi tahayyül olarak Kürdistan ile Türkiye'nin ulus jeopolitiği arasında önemli zıtlıklar vardır. Her ne kadar resmi olmasa da tarihsel olarak bir ulus gibi davranan Kürt halkı, tarihi boyunca Kürt ulusunun temsilciliğini üstlenen siyasi gruplar, dini ya da etnik temelli isyanlar bu tahayyülün oluşmasına ve tarihten günümüze kadar canlı kalmasına katkı sağlamıştır. Alternatif bir coğrafi tahayyülün varlığı, Türkiye, Suriye, Irak ve İran ulus devletlerinin jeopolitiğine muhalif bir "Kürdistan" tahayyülünü tarih boyunca ayakta tutmuştur. Çünkü bu yolla bir Kürdistan mekanı, tarihsel bağlamda süreklilik arz etmekte ve güçlü bir şekilde temsil edilmesine, bir halkın hafızasında "vatan" şeklinde temsil edilmesine katkı sağlamıştır.⁷⁵

Muhalif jeopolitiğin kavramsal yönü bir kenara bırakıldığındaysa gerçek hayatta toplumsal ve/veya silahlı mücadele biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal mücadele/hareket toplumun belli üyelerinin, bir olayı gerçekleştirmek ya da ona direnç göstermek için bir araya gelmesi biçiminde tanımlayabiliriz.⁷⁶

Öte yandan mekan üzerine yapılan tartışmalarda önemli bir eğilim de toplumsal mücadele biçiminde örgütlenen muhalif hareketlerin mekan bağlamında geliştiği taktirde aynı zamanda da askeri ya da başka bir deyişle silahlı mücadeleye de evrilebileceğidir.⁷⁷ Bu bakımdan muhalif jeopolitik hareketler için coğrafya, kontrol edilemeyen ancak kontrol edilme, üzerinde egemenlik kurma hedefi olan ancak

⁷⁴ Gearoid O. Tuathail, "(Dis)placing Geopolitics: Writing on the maps of Global Politics", **Environment and Planning D: Society and Place**, 1994, Vol. 12, pp. 525-546..

⁷⁵ Bkz. O'Shea T. Maria, **Trapped Between the Map and Reality: Geography and Perceptions of Kurdistan**, London: Routledge, 2004.

⁷⁶ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınları, 2012, İstanbul, s. 1076., Charles Tilly, **Toplumsal Hareketler**, Babil Yayınları, Orhan Düz (çev.), 2008, s. s. 30-35. Buradaki önemli nokta önemli bir sosyoloji kavramı olan toplumsal mücadelenin tek başına silahlı mücadeleyi içermediğidir. Yani silahlı mücadele, toplumsal mücadeleye eşit değildir ancak toplumsal mücadele kimi örneklerde silahlı mücadele biçiminde başka bir şekilde de karşımıza çıkar. Bir başka önemli ayrıntı ise toplumsal hareket ile toplumsal mücadele arasındaki ayırmadan kaynaklanır. Toplumsal hareketler her zaman ve her yerde toplumsal mücadele anlamına gelmez. Ancak çoğu zaman toplumsal hareketler iktidarın doğasında olmayan bir talep etrafında bir araya gelirler ve talebin karşılanması da iktidar ile olan mücadeleyi gerektirdiğinden hareket, mücadeleye dönüşmektedir. Örneğin toplumsal hareketlerin organize bir halk hareketi olarak gören ve doğası gereği politik bir alana doğru gideceğini belirten Tilly, bu politik eylemler içerisine oy vermeyi dahil etmektedir. Tek başına oy verme işlemi bir toplumsal hareketken, oy veren halk kesimlerinin tümü toplumsal mücadele içinde değildir. Bu bakımdan toplumsal hareketler nadiren de olsa toplumsal mücadele anlamına gelmezken çalışmamız bağlamında toplumsal hareketler iktidarın (ulu-devlet) sınırlarına meydan okuduğundan, bir halk hareketi olduğundan ve iktidardan bir talebi olduğundan ötürü toplumsal mücadeleye eşit olarak okunabilir.

⁷⁷ Paul Routledge, "Our resistance will be as transnational as capital": *Convergence space and strategy in globalism resistance*", **GeoJournal**, 52: 25-33, 2000, s. 29.

halihazırda sadece üzerinde örgütlenilen bir mekandır ve bu nedenle de mekanın demografik yapısı ile hareketin kimliği, muhalif jeopolitiği anlamada bize yol gösterir.⁷⁸

Muhalif jeopolitiğin toplumsal bir temeli olması mekan tartışmalarının coğrafyası kadar sosyolojisini de gündeme getirmekte ve kimlik, dil, küreselleşme, modernleşme gibi kavramları tartışmaya açmaktadır. Bu kavramlar arasında bizim için ilk dikkati çeken küreselleşme ve küreselleşmeyi takip ederek ortaya çıkan yerelleşme hareketidir. Bilindiği gibi küreselleşme ile yerel kültürel değerler önem kazanmış ve yerel olan ile yasal olan arasındaki ilişki yeniden tanımlanır olmuştur. Ancak yerel olanın öneminin küresel ölçekte git gide daha fazla ilgi odağı haline gelmesi her zaman yasal ya da egemen güç tarafından tanınmamış ve kimi durumlarda yerel kültürel gruplar, yerel kimlikler egemen söyleme ve merkezi iktidara meydan okuma yoluna gitmiştir.⁷⁹

Yerelleşme hareketleri aslında tarihsel olarak ulus-devletin yaygınlaşmaya başladığı dönemden bu yana coğrafi olarak sorunlu olan bölgelerin tekrardan gündeme gelmesine neden olmuştur. Bilindiği gibi ulus-devlet ideolojisi baskın milliyetçi grubun, etnik temelli milliyetçi ideolojisini Lacoste'un dediği gibi "ilahi bir dua gibi" tüm topluma bastırmasını içerir. Ancak tüm toplum baskın etnik gruba ait değildir ya da ulus ideolojisini paylaşmaz ve bu durum kimi zaman ulus-devletler içinde çeşitli isyanlara yola açmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında da ulus-devlete karşı direnç gösteren etnik kökenli meydan okumalar her zaman var olmuştur.⁸⁰ Bunu ulus-devletin Avrupa'da bir siyasi yapı olarak ortaya çıkma sürecine kadar götürebiliriz:

Mesela ulusal tarihin resmi anlatımları, merkezi devletin artan gücüne karşı meydana gelen direniş hikayelerine yer vermez. Çatışmalı geçmiş dönemlerin üstü, ulusal kahramanlara atfedilen zaferlerle ve bunların anma günleri ile kapatılır. Kutlamalar fetih veya yeniden birleşme adına yapılır, yayılcı hamlelerin verdiği zararın ifadesinden özenle kaçınılır. İşte bu nedenle, milliyetçi siyaset için azınlık kimliği, varlığı nadiren açıkça tanınmış ve hep kanayan bir yara olagelmıştır.⁸¹

Ancak bu durum günümüzde küreselleşme süreciyle birlikte tartışılır hale gelmiştir. Bunun en önemli sonucu ya da yeniliği, ulus-devlet milliyetçiliği karşısında yerel milliyetçi hareketlerin, ulusal kesin sınırlar karşısında yeni sınırların ya da "sınırsızlığın", "sınırı olmayan dünyanın", ulus-devlet egemenliği karşısında yeni

⁷⁸ Harvey, **Justice, Nature & the geography of difference**, Blackwell Publishers, 1996, s. 42.

⁷⁹ Harvey, **Postmodernliğin Durumu**, s. 77.

⁸⁰ Harvey, **Postmodernliğin Durumu**, s. 38.

⁸¹ Nergis Canefe, **Milliyetçilik, Bellek ve Aidiyet**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 15-16.

egemenlik iddialarının, merkez karşısında marjinalin yeniden gündeme gelmesidir. Ulus-devlet belli bir (etnik) gruba vurgu yapan belli sınırlar içerisinde egemen olan siyasi yapıdır. Buna karşılık hakim etnik milliyetçiliğin karşısında direnç gösteren grubun kendi ideolojisinin de bir sınır algısı bulunmaktadır. Bu, küreselleşme, azınlık, yerel milliyetçilik adına ne dersek diyelim ulus-devletin karşı hikayesini anlatan etnik ve toplumsal temelli direncin siyasi coğrafya boyutudur.

Siyasi coğrafyada “coğrafi direniş” (terrain of resistance) şeklinde ifade edebileceğimiz bu hareket, “yer”e ilişkin olarak muhalifliğini nasıl geliştirdiğini, yere ilişkin bilginin yeniden nasıl yazılabileceğini ve direncin toplumsal mekanla nasıl iç içe geçebileceğini ifade eder. Bu bakımdan muhalif jeopolitik hareketlerin zemini sadece coğrafi değil aynı zamanda da toplumsaldır. Bu nedenle fiziki coğrafya kadar kültürel ve mekana odaklanan popüler eylemlerde, günlük yaşam pratiklerinde örtülü, resmi olmayan ağlarıyla ve sembolik temsillerde vücut bulunurlar. Bu yolla muhalif hareketler, pozisyonlarını karşı temsiller, eylemler yoluyla dolaşıma sokarak görünümü hale getirirler. Ulus-devleti var eden ideoloji, kültür, jeopolitik vizyon gibi bileşenler, muhalif jeopolitiğin muhalif pozisyonunu pekiştiren unsurlar olarak öne çıkar.

Bu nedenle muhalif jeopolitiğin de tıpkı devletler gibi kimliği vardır. Onların kimliğe ilişkin yapıları ve çıkarları baskın devlet karşısında nasıl pozisyon alacaklarını belirlerken hedefiyse meydan okuduğu merkezin coğrafi tahayyülünün bir yanılısama olduğunu göstererek kendi “gerçekliğini”, coğrafi tahayyülünü inşa etmektedir.⁸² Örneğin bir temsil biçimi olan harita sadece ulus-devlet için değil aynı zamanda muhalif hareketler için de önemli bir temsil aracıdır. Bir logo olarak harita hakim milliyetçi ideolojiyi güçlendirme amacı taşırken bunun karşısında kullanıldığında bir başka (muhalif) milliyetçiliğin güçlenmesine de olanak tanır.⁸³ Tüm bu muhalif temsiller ve muhalif coğrafi tahayyül –tıpkı ulus-devlette olduğu- muhalif hareketler için de stratejik bir güç haline gelir ve muhalif hareket böylece hem resmi olmayan iletişim ağlarını kullanarak ulus-devlet ideolojisine ideolojik (kimlik) direnç gösterirken hem de devlete karşı bazı durumlarda silahlı mücadeleyi de kapsayan gönüllülük ve dayanışma esasına dayalı bir alan mücadelesine girişir.⁸⁴

---

⁸² Routledge, “*Critical Geopolitics and terrains of resistance*”, s. 512-514.

⁸³ Anderson, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması**, s. 191-194.

⁸⁴ Routledge, “*Critical Geopolitics and terrains of resistance*”, s. 517.

Bu iki boyutlu çatışmanın önemi, iktidar ile her türlü çatışmayı kapsamı bakımından anlamlıdır. Bu şekilde sadece bir iktidar biçimi olarak devletin fiziki gücüyle değil aynı zamanda kültürel, siyasi ve ideolojik olarak günlük yaşamın her anına sirayet etmiş, toplumun her bir hücresine sinmiş iktidar örüntüleri ile de çatışır. Öte yandan ulus-devletin uluslararası sisteme entegre bir yapı olduğunu dikkate alırsak muhalif hareketlerin bu meydan okuması ulusal olduğu kadar uluslararası düzene karşı da meydan okuma anlamına gelir.⁸⁵

Bunun dışında muhalif coğrafi hareketler bazı durumlarda silahlı mücadeleyi de kapsamaktadır. Örneğin Kürt hareketine baktığımızda da “muhalif bir coğrafi tahayyül olarak Kürdistan”ın mekansallaştırılması temsil, toplumsal ve silahlı olmak üzere üç boyutlu devam ettiğini söyleyebiliriz. Kürtler kimliklerine ya da mekanlarına ilişkin bir saldırı olduğunda toplumsal mücadele örneği olarak görebileceğimiz sivil itaatsizlik, gösteri, eylem vb. yolları kullanmaktadır. Yine silahlı bir örgüt olarak PKK da “Kürdistan” şeklinde isimlendirdiği coğrafyada silahlı mücadele yürütmektedir. Üçüncü olaraksa gerek Kürt siyasal/silahlı hareketinin gerekse de Kürt aydınlarının kullandığı resimlere, haritalara, tarihi anlatılara baktığımızda bir Kürt ulusunun yüceltildiğini ve bu ulusun “Kürdistan” coğrafyasına sabitlendiğini görüyoruz. Kürt hareketinin temsil biçimlerini muhalif bir jeopolitik söylem kurduğunu gözlemleyebiliyoruz. Tüm bu mücadele biçimleri ulus-devletin jeopolitik anlatısını yerinden eder ancak bu haliyle yeni bir jeopolitik anlatıdan bahsedemeyiz. Bunun için ikinci aşamada muhalif hareket, yerinden ettiği ulus anlatısını bu kez farklı bir merkezde yeniden kurar ki bu anlatı, muhalif hareketin ideolojisinden sınır anlayışına kadar mekanın her türlü temsil edilmesini, daha da ötesi muhalif bir coğrafi tahayyülün inşa edilmesini kapsar.

Kısaca muhalif jeopolitik, ulus-devletin çizdiği sınırlara gerek ideolojik gerekse toplumsal mücadele yoluyla karşı koyar. Kendini bir mekan üzerinde var edebilmek için (Tablo 2) önce ulus-devletin topraksallaşmasını bozar (deterritorialization) ardından da kendi coğrafi tahayyülünü inşa ederek devreye sokar ve coğrafya farklı bir aidiyetle bir kez daha topraksallaştırır (reterritorialization). Bunu yaparken de merkeze meydan

---

⁸⁵ Routledge, “*Our resistance will be as transnational as capital*”: *Convergence space and strategy in globalism resistance*”, s. 26.

okuyarak mekanı, merkezsizleştirir (decentralization), farklı bir yerde başka bir merkeze bağlar (recentralization).⁸⁶

Tablo 2 Ulus-devlet jeopolitiği karşısında muhalif jeopolitiğin pozisyonu

	Ulus-devlet (territorialization)	Birinci Aşama	İkinci Aşama
		Muhalif hareketler (deterritorialization)	Muhalif Hareketler (reterritorialization)
İdeolojik	Ulusal milliyetçilik	Yerel milliyetçilik	Ulusal milliyetçilik
Sınır anlayışı	Ulusal keskin sınırlar	Daha geçirgen sınırlar, sınırsızlık	Ulusal keskin sınırlar
Güç	Devlet aygıtları	Toplumsal hareketler, silahlı mücadele	Devlet aygıtları
Yapı	Merkezi	Merkezi olmayan, marjinal	Merkezi

Bu bakımdan muhalif jeopolitik tahayyüller için iki farklı sürecin varlığından söz edebiliriz. Muhalif jeopolitik birinci olarak muhalif söylemi, mekan idrakini, coğrafi tahayyülü, sınır karışıklığını sorunsallaştırarak muhalif bir zemin haline getirir. Bu zemin muhalif jeopolitiğe kendini ifade etmede gerekli imkanı verir. Zira bu yönüyle ulus-devlet şiddetine, sınıf/cinsiyet vb. eşitsizliklerine muhalif, ulus-devletten farklı bir yapıya sahip özgürleştirici bir hareket gibi görünür. Bu haliyle bu unsurlar merkez karşısında kendini haklılaştırmasında önemli bir işlev görür. Ancak muhalif jeopolitik için bahsettiğimiz ikinci aşamaya geçtiğimizde ise kendisini haklılaştıran bu unsurların yerini daha önce karşı çıktığı merkezin yapısal özellikleri olarak marjinalken merkezi, yerel/azınlık milliyetçilik savunucusuyken ulusal milliyetçilik taraftarı haline gelir.

Bunun sonucunda ise ulus-devletin merkezi, yeni merkezin yanında marjinal hale gelir. Yani muhalif jeopolitik ulus-devletin üzerine inşa ettiği dışlama, marjinalleştirme gibi yöntemleri kullanarak kendi mekanını inşa eder. Muhalif jeopolitiğin kat ettiği bu aşamalar kendi kimliğini belirlemenin bir sonucuyken, kendini bir coğrafyaya bağlaması aynı zamanda kolektif kimlik bilincini de pekiştirir. Yani kolektif kimlik ile sınır birbirlerini güçlendiren iki unsur olarak karşımıza çıkar.⁸⁷ Bu açıdan bakıldığında Dijkink'in kimlik, coğrafya, sınır gibi birbirini tamamlayan kavramları beş unsurda bütünleştirmesine ilişkin tabloyu (Tablo 3) bir muhalif jeopolitik örneği olarak "muhalif Kürdistan jeopolitiği" için de kurabiliriz. Bu yönüyle bahsini yaptığımız bu ikili

⁸⁶ Dijkink, *National Identity & Geopolitical Visions*, s. 11.

⁸⁷ Paasi, "Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of flows", s. 81.

süreçten birincisini halihazırda devam eden muhalif pozisyon ikincisini ise muhalif jeopolitiğin hedefi olarak şeklinde de okuyabiliriz.

Tablo 3: Kemalist jeopolitik vizyon ile Kürt hareketinin jeopolitik vizyonunun karşılaştırması

	Ulus-devlet (Kemalist) jeopolitik		Muhalif (Kürt) jeopolitik
Mekanın doğallığı ve merkeziliği	Anadolu'ya yapılan “medeniyetlerin beşiği” vurgusu Merkez ülke Türkiye		Kürdistan’ın Ortadoğu’nun merkezi, “medeniyetlerin beşiği” vurgusu, Anadolu yerine Diyarbakır merkezli Mezopotamya vurgusu
“Dost-düşman” ayırımı	Dost temsili	Türki Cumhuriyetler, Türk etnik kökenine yapılan vurgu	Ezilen halklar
	Düşman temsili	Yunanistanlı milliyetçililerin “megaliidea” ülküsüne atıf yapılarak düşmanlaştırılması, işgalci emperyalist güçler	Kürdistan’ı bölen, parçalayan, işgal eden ulus-devletler: Türkiye, İran, Irak, Suriye. İşgalci emperyalist devletler Yerel feodal yapılar
Model ülke	Avrupalı ulus devletler		Yeni kurulan ulus devletler (Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı)
Ulusal Misyon	Muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak		Özerklik/konfederasyonizm/bağımsız ulus-devlet
İrادی olmayan süreçler	Küreselleşme ile birlikte yerel milliyetçiliklerin yükselmesi, etnik azınlıkların sesini daha fazla duyurması		Lozan, Sevr, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni kurulan Ortadoğu düzeni

Tablo 3'ü okumaya kalktığımızda *ilk satırda* karşımıza çıkan her iki sütunda da “medeniyetler beşiği” vurgusudur. Bu kelimeler iki önemli ayrıntıyı vurgulamak istiyor. Birincisi coğrafi aidiyeti tarihsel olarak götürebildiği kadar geçmişe götürmekte böylelikle hem süreklilik vurgusu yapılmakta hem de bir birikim olarak kabul edilebilecek medeniyette her zaman merkezi rol oynadığı vurgusu yer almaktadır. *İkinci sütunda* ise yine ortak nokta yakalamak mümkündür. Her iki jeopolitik vizyonda da “düşman” tasnifi, daha çok kendi uluslarının yaşam alanına müdahale eden yani işgalci devletlere karşı kendini kurma görüyoruz. Bu satırdaki önemli ayrıntı Kemalist jeopolitikte “dost” vurgusu daha çok etnik temelli Türki Cumhuriyetlere yapılırken muhalif (Kürt) jeopolitiğinde Kürdistan’ın bugün de dahil olmak üzere her zaman işgal altında olduğu, Kürdistan halkının işgaller sebebiyle her zaman zulüm gördüğüdür. Bu nedenle de aynı zulme maruz kalmış etnik olsun olmasın her türlü kaynak, muhalif jeopolitik için referans kaynağıdır. Örneğin uzun yıllar boyunca apartheid rejiminin olduğu Güney Afrika’daki siyahilerle Kürtler arasında bağdaşlık, Abdullah Öcalan ile Nelson Mandela arasında karşılaştırmalar yapılarak kurtuluş yolu olarak da zulüm gören halkın, işgal edilen coğrafyanın kendi kendini yönetmesi olarak gösterilmiştir.

Üçüncü satıra baktığımızda yine benzer bir ortaklık ancak dönem farklılığı görmekteyiz. Kemalist jeopolitik kendisine model ülke olarak Avrupalı ulus-devletleri almaktadır. Ancak muhalif (Kürt) jeopolitiğinde model ülke vurgusu, 20. yüzyılın sonlarında kurulan devletlere yapılmaktadır. Bu farklılığın önemli sebebi her iki jeopolitiğin kurgulandığı dönemlerin ve bu dönemlerin paradigmalarının farklı oluşudur. Zira Türkiye Cumhuriyeti modernliğin kutsandığı bir dönemde kurulurken vurgu da modernizmin bağrında yükselen ulus-devletlere yani Avrupalı ulus-devletlere olmuştur. Muhalif (Kürt) jeopolitiğine baktığımızda aradan koskoca bir yüzyıl geçtiğini görüyoruz. Bu yüzyılda artık tartışma konusu modernizmin yaraları ve ulus-devletlerin geleceği olmuştur. Bu tartışmada ulus-devletlerin sonunun geldiği şeklinde çalışmalar yaygınlaşırken muhalif (Kürt) jeopolitiği son 50 yıl içerisinde kurulan (örneğin Yugoslavya’nın, SSCB’nin dağılması ve onlarca ulus-devletin kurulması) ulus-devletler örnek olarak gösterilerek ulus-devletlerin kurulmasının hala mümkün olduğu sonucu çıkarılır ki bu da muhalif jeopolitiğin kurucularının bu durumu kendi söylemlerinde bir haklılaştırma aracı olarak kullandıklarını görürüz.

Dördüncü satırda ise her iki jeopolitik arasında bir süreç farkı görüyoruz. Kemalist jeopolitik kendini siyasi yapı olarak kurmuş ve bundan sonraki hedef olarak kendisine modern ulus-devletleri almaktadır. Muhalif (Kürt) jeopolitiğinde ise henüz siyasi yapının nasıl olacağı yönündeki tartışmaların dahi tamamlanmadığını görüyoruz. Ancak yine de ulus-devlet ya da başka bir deyişle bağımsızlık Kürt jeopolitiği için önemli bir hedef olarak görülmektedir.

Tablonun *beşinci satırı* ise her iki jeopolitik için kendisinden kaynaklanmayan küresel süreçleri içermektedir. Kemalist jeopolitik için önemli bir sorun olarak küreselleşme ve yerel milliyetçiliklerin artması önemli bir sorun olarak görülmektedir. Zira Kürt milliyetçiliğinin siyasi ve toplumsal olarak güçlenmesi Türk vurgusunu zedelemektedir. Öte yandan muhalif (Kürt) jeopolitiği için de önemli bir engel olarak gerek bugün gerekse de tarihsel olarak henüz bağımsızlık imkanının oluşmamış olmasıdır.

Bu bölümde teorik düzeyde üzerinde durduğumuz ulusal mitlerin ve jeopolitik kodların, bir coğrafya tahayyülünün inşa edilmesinde oynadığı kilit rol üzerinde durduk. Sonraki bölümde ise hakim Kürt hareketi PKK'nın siyasal söyleminde, Kürt ulusal mitlerinin ve PKK'nın jeopolitik kodların, mücadele stratejisinin, Kürdistan coğrafi tahayyülünü nasıl muhalif bir zeminde temsil edilmesini sağladığı üzerinde duracağız.

BÖLÜM 2: MUHALİF BİR COĞRAFI TAHAYYÜL OLARAK “KÜRDİSTAN”

Coğrafyanın, temsil edilme yoluyla üretilmesi sadece toplumsal yollarla gerçekleşmez. İktidar coğrafyanın geniş bir anlamlar kümesi içinde üretiminde doğrudan özne konumundadır. Diğer bir anlatımla, coğrafya tıpkı diğer iktidar araçlarının kullanımında olduğu gibi iktidarın uğraşları arasında yer alır.⁸⁸ Bunun sayısız biçimi ve örneği vardır. Ancak hiçbirisi coğrafyanın mekânsal üretiminde metinlerin oynadığı rol kadar önemli değildir. Metinler tıpkı iktidarın diğer aygıtları gibi belirli bir söylemsel bütünlük sunarlar. İktidar, adeta metinler aracılığıyla coğrafyayı tanımlar, yönetir ve belirli bir aidiyet ekseninde bir egemenlik formu olarak toplumsal rızanın üretiminde devreye sokar. Bu yüzden metin, coğrafyanın mekansallaştırılmasında iktidarın diğer aygıtları gibi kurucu bir işleve sahiptir. Bu anlamda metinler, coğrafyanın kime, nereye ya da hangi tarihe ait olduğunu, daha da önemlisi “toplumsal gerçekliğin” oluşturulmasında ve yeniden üretilmesinde rıza üretimin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Buradaki iktidar bir devlet ya da hükümet iktidarı değil, Foucault’un “yönetmek” veya “hükmetmek” olarak tanımladığı güçten başkası değildir.⁸⁹ Daha açık bir ifade ile iktidar, coğrafi söylemin mümkün kılınması işine yarayan bilginin üretimindeki erktir.

“Kürdistan’ın” belli bir söylemsel bütün etrafında coğrafi bir anlatıya eklenerek konumlandırılmasında metinler son derece önemlidir. Bu anlamda PKK’nın yayın organı Serxwebûn’da ve Abdullah Öcalan’ın metinlerinde benzer bir kurgu vardır. PKK’nın coğrafi tahayyülünün 1982-2013 tarihleri arasında dört cins temsil biçiminin olduğu anlaşılır: Tarih, kimlik, vatan ve jeopolitik. Her bir temsili birbirine düğümleyen söylemsel bütünlük ise bunların Kürt coğrafi muhayyilesini mümkün kılmış olan ana düzlemleri oluşturmasıdır. Her bir temsil daha geniş düzlemde toplumsal rızanın üretilmesinde ve PKK’nın eylemlerini meşrulaştırmada ana coğrafi anlatıya eklenerek somutlaştırılır. Bu nedenle daha genel ölçekte Kürt ve Kürdistanlılık kimliğini oluşturan öğelerin hiçbirini bu coğrafi anlatıdan ayrı düşünmek mümkün değildir. Bölüm, Kürdistan’ın *tarih, politik (stratejik), kimlik ve vatan* formlarında nasıl kurgulandığını ele almaktadır ve “Kürdistan’ın” çeşitli temsiller etrafında PKK eliyle sistematik bir şekilde inşa edildiğini ve bu inşanın aynı zamanda PKK’nın ideolojisiyle, siyasetiyle ve stratejisiyle doğrudan bağlantılı olduğunu iddia etmektedir.

⁸⁸ Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, s. 62-63.

⁸⁹ Foucault, *Toprak, Nüfus ve Güvenlik*, s. 223.

2.1. Jeo-tarih: Tarihsel bir süreklilik olarak “Kürdistan”

Kürdistan’ın konumlandırılmasında birkaç kurucu unsurun bulunduğunu iddia etmemize rağmen bunlar arasından tarih ile giriş yapmamız bilinçli bir seçimdir. Bu seçimin biri teorik olmak üzere iki sebebi olduğunu düşünebiliriz. Birincisi, aynı zamanda teorik olanı, *objektif ve rasyonel* bir bilgi olma iddiasını taşıyan tarihin, kimliği ve coğrafyayı belirgin kılmanın bir aracı olarak sıkça kullanılması ve tarih yazımının da bu aracı işlevsel hale getirebilmesidir. Bunu belki de en çıplak şekilde bir coğrafyanın tarihinin yazılmasında erken tarihe, arkeolojik devirlere, hatta masalsı, epik bir anlatım tarzıyla tarihi bulgu gibi değer gören efsanelere kadar gidilmesinde görebiliyoruz. Tarihi, arkeolojik verilerden veya herhangi bir tarih veremeyecek kadar eski olduğunu düşündüren efsanelerden başlayarak yazmak, bir coğrafyada kök bulmayı, bir halkı o coğrafyaya sabitlemeyi hatta o halkı uluslaştırmayı meşrulaştırabilmektedir.⁹⁰

Tarih ile başlamamızın ikinci sebebi ise PKK’nın metinler aracılığıyla Kürtlerin vatanı olarak Kürdistanı kadim bir tarihin içinde sürekli var olan bir mekan olarak tasvir etme temayülüdür. Aslında bu iddia çok da bilindik bir anlatı olan ulus-devletlerin ulusal tarih yazımından farksız gibi görünmektedir. Bu anlamda ideolojik düzeyde tarihin özü Kürtlerin tarihin her döneminde homojen bir ulus olduklarını ve bu homojenliğin “Kürdistan” olarak ifade edilen mekan ile sürekli kılındığı bir eklemlenme noktası oluşturmaktadır. Tarih adeta Kürdistan ve Kürtlerin ulus oluşunu hatırlatma işine koşulmaktadır.

Bu bağlamda ilk çaba, Kürtleri bir coğrafyaya sabitlemektir ki bu da bizi Kürtlerin ve Kürdistan’ın birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği iddia eden bir tarih anlayışına götürür. Öyle ki “ezilmiş, sömürülmüş, inkar edilmiş, direnmiş, savaşmış ve en önemlisi statüsüz kalmış”⁹¹ da olsa efsanelerle, masallarla başlayıp günümüze gelene dek Kürdistan tarihi anlatısında Kürtler “aralıksız, sürekli bir şekilde yaşamış ve bugün ulusal bilincine PKK hareketi sayesinde [yeniden] varmış” bir ulus olarak tasvir edilir. Kürtleri Kürdistan’a sabitleyen bu tarihsel anlatı, insanlığın ortaya çıktığı dönemden bu yana Kürtleri Kürdistan’da yaşayan bir topluluk olarak tanımlar. Bu bakımdan tarih

---

⁹⁰ Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin Oluşumu (1920-1937)*, İletişim: İstanbul, 5. Baskı, 2013, s. 14-15.

⁹¹ “*Yeni Bir Savaş Ve Siyaset Dili*”, *Serxwebûn*, Sayı: 184, 1997, s. 8.

yazımının rasyonel ve objektif bir zeminde ilerlediğinin iddia edilmesine imkan veren *süreklilik* ve *sabitlik* gibi unsurlar⁹² düzenli ve sistematik bir biçimde kullanılır.

Bu anahtar kavramlar eşliğinde devam eden tarihsel anlatının, dönem dönem farklı söylemler oluşturduğuna tanık olunsa da temel olarak iki ana söylem üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Bu iki söylemden birincisi olan “kadim bir coğrafya olarak Kürdistan”; tarih öncesine, efsanelere kadar yaslanır ve “bölgenin en eski, kadim halkı ve kadim coğrafya Kürdistan” söylemini inşa eder. İkinci söylem ise “işgal ve direniş coğrafyası olarak Kürdistan” biçiminde karşımıza çıkar. Bu iki ana söylem birbirinden farklı dönemlerde değil aynı dönemlerde birbirini tamamlayacak şekilde kendine yer bulur ve aynı zamanda birbirlerinin kanıtı olarak da ayrıca işlev görür.

2.1.1. Kadim Bir Coğrafya Olarak “Kürdistan”

Kürdistan’ı başlangıcı olmayan, ezeli, en eski anlamına gelen *kadim* kelimesiyle nitelendirmenin ve Kürtleri sınırlar muğlak da olsa Kürdistan’a sabitlemenin önemi, Kürtlerin kendilerine ait mekanın tanımlanmasına ve kök arayışına doğrudan ve açık bir şekilde yanıt veriyor olmasıdır. Bu durum nihai olarak Kürt “politik özneliğinin”, daha doğrusu “Kürdistani” bir milliyetçi ideolojik damarın Kürdistan vatanını beslemesinde merkezi bir yer teşkil eder. Bu aynı zamanda bize sürekli ve sistematik bir şekilde “Kürdistan’ın” modern bir şey yani sonradan oluşmuş bir “yer” değil tarihin her döneminde Kürtlerin “mekanı” olarak var olduğunu hatırlatma işine yarar. Bu nedenle tarih verilemeyecek kadar eski zamanlarda geçtiği varsayılan efsanelere, tarih öncesi devirlere dair anlatılar ulusal değerlerin, toplumsal ritüellerin inşa edilmesi, yüceltilmesi gibi işlevler gördüğü gibi günümüzdeki toplumsal olaylarla arasında bağ kurularak siyasetin de bir parçası haline getirilir. Böylece tarih aracılığıyla hem tarihin karmaşık olmayan bir tekrarı sunulurken hem de bugün ile dün arasındaki bağ korunur.

Bu benzerliklerden en ağır basanı ve Kürt tarihinin en eski karakteri kuşkusuz Demirci Kawa’dır. İran mitolojisinde de geçen Demirci Kawa başta Fars şair Firdevsi olmak üzere birçok şair tarafından farklı şekillerde uyarlanmıştır. Ancak Demirci Kawa’yı⁹³

⁹² Ersanlı, *İktidar ve Tarih Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin Oluşumu (1920-1937)*, s. 22.

⁹³ Birçok farklı uyarlaması olmasına rağmen Serxwebûn’da geçen Demirci Kawa’nın özeti şu şekilde yapılabilir: “Efsaneye göre kötülükler saçan Kral Dehak ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır ve hayatta kalabilmesi için genç ve çocuk beyinlerinin yaralarına sürülmesi gerekmektedir. Bunun için de Kürdistan’da (İran mitolojisinde İran toprakları ya da Fars toprakları olarak geçer) her gün iki genç öldürülür ve Dehak’ın yaralarına merhem olarak sürülmeye başlar. Demirci ustası Kawa da 17 çocuğundan 16’sını Kral Dehak’a vermiştir ve sıra en küçük oğluna gelmiştir. Demirci Kawa en küçük oğlunu vermeye razı olmaz ve dükkanında silah yaparak çevresindeki insanları eğitmeye

Serxwebûn'da geçen haliyle incelediğimizde öne çıkan ilk unsur, Demirci Kawa'nın Kürdistan tarihinin başladığı ilk anlatı olmasıdır. Efsane sadece anlatılmakla yetinilmez aynı zamanda PKK'lılara takma isim olarak verilerek silahlı eylemler kutsanır. Örneğin Diyarbakır hapishanesinde 21 Mart 1982'de intihar eden Mazlum Doğan çoğu metinde *Çağdaş Kawa* ismiyle anılır.⁹⁴ Kawa ismi sadece tarihsel bir alıntı değil aynı zamanda "*halkların kanını sömüren zalim Asur Kralı Dehak'a*" karşı iyinin, doğrunun, haklının yanında yer alan bir simge olarak tezahür eder. Bu bakımdan Demirci Kawa efsanesi, efsane olduğu kabul edilmekle birlikte gerçek bir tarihi karaktermiş gibi değer verilir ve direniş sembolü olarak tarihin tüm dönemlerinde yaşatılır.

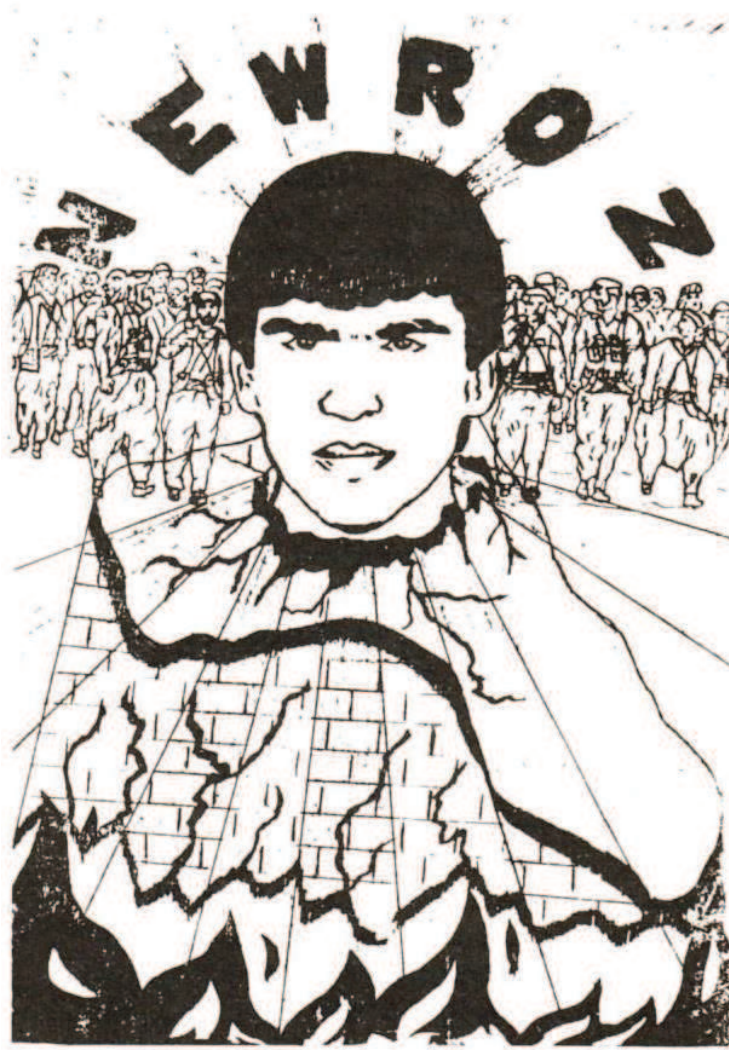
Gerçek üstü karakterlerin isimleri, her ne kadar ölen tüm PKK'lılar için düşünülse de Mazlum Doğan isminin Demirci Kawa ile birlikte anılmasının etrafında başka bir anlatı daha dolaşıma sokulur. Mazlum Doğan PKK'nın silahlı eylemlerinde "ilk direnişçi"⁹⁵ sayılır. Kawa'nın da Kürdistan tarihinin ilk direnişçisi olarak görüldüğü hatırlandığında bu bağ, mücadele motivasyonunu artırma amacının ötesinde PKK'ya kendi silahlı eylemlerini Kürt tarihinde anlamlı bir yere yerleştirme imkanı verir. Bu söylemin belki de en çıplak halini Resim 2'de görürüz. Dikkat edersek bir "Kürdistan" temsilinin altında Newroz'la simgeleşen gür alevler yer almaktadır. Kürdistan temsilinin üstünde ise Mazlum Doğan temsili, Kawa-Newroz-Mazlum Doğan, yani direniş-kimlik-PKK üçlüsünü tamamlamaktadır.

---

başlar. Kawa ve çevresindekilerle başlayan hareket yayılır ve Mart'ın 20'sini 21'ine bağlayan gece Kral Dehak'a karşı direniş başlar. Aynı gece direnişçiler Dehak'ın sarayını ele geçirir. Sonrasında da direniş Dehak'ın hüküm sürdüğü bütün topraklara yayılır. Dehak döneminin sona ermesiyle de halk dağlarda yakılan ateşlere koşarak ateşin çevresinde dans etmeye başlar. Efsanenin bir başka yaygın uyarlamasına göre de Kawa, Mart'ın 20'sini 21'ine bağlayan gece sabaha kadar demir döver ve en küçük oğlunu kendi elleriyle, üzerinde yeşil-sar-kırmızı önlüğüyle Dehak'a götürür ama elindeki demiri oğlunun boynuna değil Dehak'ın boyuna vurur ve onu öldürür. Sonrasında elindeki demiri meşale yapar ve halk da elinde meşale dağlara koşar.

⁹⁴ Meral Kızır, "*Anadolu'da Mazlum'u Anlamak, Mazlum'la Buluşmak*", *Serxwebûn*, Sayı: 183, 1997, s. 18.

⁹⁵ Abdullah Öcalan, **Demokratik Devrimde Halk Serhildanları 1. Kitap**, Bilim Aydınlanma Yayınları, 1998, s. 275.

Resim 2: Mazlum Doğan'ın Demirci Kawa Biçiminde Simgeleştirilmesi⁹⁶

Tıpkı Demirci Kawa'nın direnişi sonrası Kürt halkının özgür kaldığı hikayesi gibi, PKK da Kürdistan'a ve Kürt halkına özgürlük getireceğini, Kürdistan'da “modern bağımsızlık mücadelesini”⁹⁷ verdiğini iddia eder. Bu durum bazı metinlerde, “Kawa ile birlikte Kürt halkı nasıl ayağa kalktıysa PKK ile de yeniden doğacaktır”⁹⁸ şeklinde yer bulur. Bu bakımdan Demirci Kawa temsili, Kürtlerin ilk işgalcisi Asurlulara karşı Medlerin özgürlüğüne kavuşmasını, Kawa direnişi ile Kürtlerin Med İmparatorluğu altında “altın çağını” yaşamasını temsil etmesi öyle merkezi bir noktada konumlanır ki bu temsili sahiplenilen ve kendini “direnişi Med geleneğinin” modern temsilcisi olarak

⁹⁶ *Serxwebûn*, Sayı: 28, 1984, s. 8.

⁹⁷ “Yaşasın Halkımızın Direnme Geleneği Newroz”, *Serxwebûn*, Sayı: 4, 1982, s. 9.

⁹⁸ “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Federal Alman Devletinin Saldırıları Ve PKK Davası”, *Serxwebûn*, Sayı: 90, 1989, s. 10.

gören PKK'yı da Kürt tarihinde ve güncel siyasetinde istisnai, siyaset üstü bir yere koyar, onu Kürtlerin gelecekteki “altın çağının” kurucusu olarak sunar.

Kürdistan tarihinde *kadim coğrafya* söyleminin devam ettiği sonraki durak ise *neolitik devir*'dir. Bu tarih öncesi dönemin Kürt hareketi açısından önemi, Kürtlerin bu dönemden önce ve bu dönemin başlangıcında *neolitik devri ilk yaşayan halk* olduğu iddiasıdır. Neolitik devri ilk yaşamanın elbette ki özel bir anlamı vardır: Medeniyetin kurucusu olmak.⁹⁹ Bu yolla sadece coğrafyaya değil aynı zamanda Kürtlere de tarihin lokomotifliğini yapma misyonu yüklenmiş olur. Öyle ki Kürt halkına yakıştırılan bu sıfat, tarih kitaplarının ilk sayfalarında okuduğumuz Sümer, Hitit gibi medeniyetlerle simgeleşmiş toplulukların da aslında Kürdistan'dan ve Kürt halkından beslendiği iddiasını da taşır ki bu da tarihi sadece Kürtlerle başlatmış olmakla kalmaz aynı zamanda “medeniyet kurucu bir halk olarak Kürtlerin” merkez olduğu bir tarihi anlatısının inşa edilmesini imkanı kılar. Aşağıdaki ifadeler bunu kanıtlar niteliktedir:

Kürt toplumunun temel özelliklerini neolitik çağda aramak gerekir. Kürdistan'ın uygarlığın doğuş sahası olduğu ve neolitiğe beşiklik ettiği kesindir. Toprağa ilk yerleşim burada olmuş, tarım ve hayvancılık ilk kez burada yapılmıştır. M.Ö. 11 bin yılına kadar eskiye dayanan yerleşik bir kültürün varlığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla Kürtlerin tarihteki rolü, esas olarak neolitiğin yaratıcısı olmasından ileri gelmektedir.¹⁰⁰

Öte yandan neolitik devrin Kürdistan'da başlaması, dahası insan uygarlığı için belirleyici olan tarihi evrelerin Kürdistan'da başlaması ve gelişmesi bir rastlantı değil tam tersine objektif coğrafi koşulların bir sonucu olduğu bilgisi bize “coğrafya kaderdir” şeklindeki klasik jeopolitiğe ait bir fikri de çağrıştırmaktadır. Kürdistan'ın fiziki yapısı ile uygarlık arasında kurulan ilişkide coğrafya belirleyici bir unsur olarak siyaseti ve tarihi kuran bir “hakikat” şeklinde betimlenir:

(...) Özellikle Kürdistan olarak bilinen coğrafyanın yeryüzü şekilleri, dört mevsimli elverişli iklimi, zengin bitki örtüsü ve hayvan türlerinin çokluğu belirtilen yaşamın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Kürdistan coğrafyasının dağlara yakın düz ve geniş ovaları, derin vadilerin kuzey-güney hattında uzanmış olması, dört mevsimin tüm canlılığıyla yaşanması gibi daha birçok özgün fiziki koşullar, bu topraklarda zengin ve dönemine göre çok gelişkin toplumsal yaşamın gelişmesine uygun sebeplerdir. Bütün bu nedenler ilk kültürel devrimin bu coğrafyada gerçekleşmesine olanak tanımıştır.¹⁰¹

⁹⁹ “Ulusal Dirilişten Demokratik Kurtuluş Sürecine Apocu Hareketin Dönüşüm Bildirgesi”, **Serxwebûn**, Sayı: 244, 2002, s. 4.

¹⁰⁰ “KADEK Programı, KADEK I. Kongre Belgelerinden”, **Serxwebûn**, Sayı: 246, 2002, s. 29.

¹⁰¹ “Kürt Özgürlük Yürüyüşünü Bitirme Hamlesi: Kültür Soykırımı”, **Serxwebûn**, Sayı: 345, 2010, s. 22.

Aynı söylem bu kez Kürdistan'da yaşamış diğer halklar için tersinden kurgulanarak pekiştirilir. Kürdistan'da Ermeniler, Araplar, Türkler gibi milletlerin de yaşadığı kabul edilse de Kürdistan'ın Kürt etnisitesi ile damgalanması, Kürtler dışındaki diğer halkların, Kürdistan'ın bölgesel ve küresel ölçüde hem stratejik olarak hem de coğrafi özellikleriyle öneminin kavrandığı dönemde bölgeye göç etmesi ile birlikte anlatılır. Böylelikle kadim coğrafya Kürdistan'ın sahibi olan Kürtlerin en başından beri bu coğrafyada yaşadığı ancak diğer halkların sonradan geldiği söylemi, öncelikle *Kürtler kadim Kürdistan'a* sabitlenerek kurulur. Bu söylemin kurulmasında milli benliği epik bir anlatım tarzıyla güçlendiren efsanelerin yanı sıra neolitik devir gibi tarihsel dönemler de objektiflik iddiası ile anlatıda kendine yer bulur. Ancak Ermenilerin de dahil olduğu bu tarihi anlatıda, Birinci Dünya Savaşı'na birçok yönüyle değinilmesine rağmen aynı tarihlerde Ermenilerin sürülmesinde Kürtlerin etkisine hiçbir metinde rastlanmaması, bir eksikliğin ötesinde Kürtlerin tarihte olumsuz temsillerle anılmasının önüne geçtiği bir çaba şeklinde de okunabilir.

2.1.2. İşgal ve direniş coğrafyası sürekliliğinde “Kürdistan” temsili

Kürdistan'ın tarihsel sürekliliği sadece medeniyet öncülüğü ve efsanelerle de sınırlı değildir. Bu anlatıya sistematik bir şekilde eklenen bir direniş öznesi olarak Kürtlerin tarihselleştirilmesi söz konusudur. Bu nedenle “direniş” imgesi adeta bütün metinlerin referans nesnesi haline gelmiştir. Aslında direniş imgesi daha önce bahsettiğimiz Kawa efsanesi ile başlamıştır. Ancak Kawa efsanesinde direniş söylemi milli değerlere gönderme yapan romantik bir üslup olmanın ötesine geçmez. Bu romantik tarz tarihi devirlerin anlatımı ile birlikte bilimsel bir hakikatmiş gibi sunulur. Kürdistan ve Kürt gerçekliğinin oluşmasında günümüze kadar getirilir. Kürdistan'da geçen her tarihi olay, bir direniş temsili etrafında Kürdistanlılığın çekirdeği olarak görülür. Bunun en önemli sebebi ise Kürdistan'ın “eski dünyanın en önemli bölgesinin kilit noktasında yer alması, büyümek ve imparatorluk haline gelmek isteyen her gücün iştahını kabartması” bu yüzden de “durmadan istila, işgal, talan, fetih hareketlerinin ana hedefi haline gelmesi” şeklinde temayüz eden jeopolitik bir anlatının PKK eliyle kurgulanmasıdır.¹⁰² Şu ifadeler bu anlatının nasıl da kurucu olduğunu gösterir:

(...) Urartu ve Medya yarı devletleri Asur imparatorlarına karşı tarihin en soylu direnişini verirler. Tarihin en amansız bu imparatorluğunu 300 yıllık direniş

¹⁰² “*Kürtler ve İhanet P*”, *Serxwebûn*, Sayı: 142, 1993, s. 18.

savaşlarından sonra yenmek, Asur halkı da dahil, tüm halkların bayramı olarak iz bırakmıştır. Bu direniş demokrasi kültürüne yazılmayacak da nereye yazılacak? Atinalı Thesaeus söylencesinde adı geçen Medya [Med Devleti] bu direnişin anısıdır aslında. Tarihte çokça övülen Atina demokrasisi bile talihsiz Medya'dan boşuna bahsetmez. (...) ¹⁰³

Direniş coğrafyası söyleminin etrafında şekillenen tarihsel dönem Medlerin yıkılışı ile tekrar başlar çünkü Medlerin Kürdistan tarihinde özel bir yeri vardır. Kürt hareketi, Kürtlerin kökenini tarih öncesinde Kawa efsanesinde bulurken modern tarihteki ataları olarak da Medleri göstermektedir. ¹⁰⁴ PKK gözünde Medler'in Kürdistan'a hakim olması, Kürtlerin kendi kültürlerini yaşadıkları, Kürdistan'da işgale dayalı olmayan tek imparatorluk dönemidir. Medler hem bugünkü Kürdistan sınırlarında yaşadığı için hem de Kürt kimliğini inşa eden bir devlet olması iddiasından ötürü önemli görülmektedir. ¹⁰⁵

(...) Med'ler ise başkenti Hamedan olan ve hemen hemen bugünkü Kürdistan sınırlarını kapsayan bir devlet kurdular. Üretim, dil, kültür sanat ve ticaret alanında büyük gelişmeler kaydederek bugüne kadar süren ulusal kültürümüzün temellerini attılar (...) ¹⁰⁶

Med İmparatorluğu'nun hakim olduğu dönem, Medlerin Asurluları mağlup etmesinden ¹⁰⁷ Perslere mağlup olmasına kadar geçen zaman dilimini kapsamaktadır. PKK'nın yaptığı bu sınırlandırmaya göre Medlerin Perslere yenilmesiyle Kürdistan hem ideolojik hem de askeri olarak sömürge konumuna düşmüştür. Bu nedenle Perslerin Kürdistan'a hakim olmasından sonra Sümerler, Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye Cumhuriyeti gibi farklı devletlerin bölgeye hakim olması arasında PKK açısından hiçbir fark yoktur. Çünkü PKK'ya göre işgalcisi değişse de *Kürdistan'ın sömürü konumu* devam etmiştir ve o dönemden bu yana da *Kürtlerin Kurtuluş Savaşı* devam etmektedir. Bu savaşta Kürtler, *medeniyetlerin beşiği olan Kürdistan, Mezopotamya ve Ortadoğu coğrafyasının savunucusu*, diğer milletler ise *kadim Mezopotamya medeniyetini işgal eden, yerle bir eden, medeniyeti tahrif eden işgalci ve zorba güçler* olarak kendine yer bulmaktadır. ¹⁰⁸

İşgal söyleminin son halkası ise Osmanlı ile başlayıp Türkiye ile devam eden tarihi dönemde Türklerin "işgalci" biçiminde kodlanarak düşman temsilinin başına yerleştirilmesi ile tamamlanır. "Türklerin Orta Asya'dan geldikleri, bu topraklarda

¹⁰³ Abdullah Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, Mudanya, 2004, s. 114.

¹⁰⁴ "Kürtler ve İhanet I", **Serxwebûn**, Sayı: 142, 1993, s. 18.

¹⁰⁵ "Devlet, Anayasa ve Vatandaşlık", **Serxwebûn**, Sayı: 172, 1996, s. 8.

¹⁰⁶ "Yaşasın Halkımızın Direnme Geleneği Newroz", **Serxwebûn**, Sayı: 4, 1982, s. 9.

¹⁰⁷ "Önderliğe Kilitlenerek Sürece Mutlaka Cevap Olalım!", **Serxwebûn**, Sayı: 207, 1999, s. 3-4.

¹⁰⁸ "Anlı-Şanlı Büyük Türk Ordusu'nun Çözülüşi ve Çılgınlığı", **Serxwebûn**, Sayı: 145, 1994, s. 4.

yabancı oldukları, cennet gibi bir ülkeyi cehenneme çeviren güçlerden olduğu”, “Kürtler’in ise Kürdistan’ın asıl sahibi, 4000¹⁰⁹ yıldır bu toprakları vatan haline getiren bir halk olduğu”,¹¹⁰ “Malazgirt ile birlikte Kürtlerin kölelik çemberine girdikleri”¹¹¹ iddiaları özellikle vurgulanır. Türklerin Kürdistan’a girmesinden itibaren bölgede her iki toplumun hakim sınıfları arasında Kürdistan için mücadele yaşandığı ifade edilir¹¹² ve Türk hakim sınıflarının bu mücadeleyi kazanmasının sonuçları, “yani Kürdistan’ın işgal edildiği gerçeği” günümüze kadar devam etmiştir.

PKK’nın metinlerinde Türklere yönelik *işgalci* söylemi Oğuz ve Selçuk boylarından itibaren başlamış ve Cumhuriyet Türkiye’siyle devam etmiştir. Ancak yine de Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde nispeten de olsa bir farklılığın olduğu, Kürdistan’ın resmi olarak tanındığı belirtilmektedir. Osmanlı döneminde görülen bu farklılığın sebebi olarak Türk ve Kürt toplumlarında dini kimliğin daha önemli olduğu gösterilir. Bunun yanı sıra o dönem bölgenin Sünni Kürt beyleri tarafından kontrol edildiği ve Osmanlı Devleti’nin de Sünni İslam geleneğine bağlı olmasından ötürü, iki hakim güç arasında bir işbirliği olduğu öne sürülür. Bu işbirliği kapsamında Osmanlı Devleti’nin, Kürt feodal beyler sayesinde Kürdistan’ı denetim altında tuttuğu, feodal beylerin de özerkliklerini devam ettirme imkanı bulduğu iddiası savunuluyor:

Beylikler, bilindiği gibi, oluşmalarında daha çok İslam’ın sağ yorumlarını esas alırlar. Yani Sünni olurlar ve bunu resmi mezhep kabul ederek hangi imparatorluk varsa onun emrine girerler. O zamanki güçlü imparatorluk Osmanlı İslam İmparatorluğu’dur. Şialık ise İran’ı temsil eder. Dolayısıyla bey olma, beylik kurma, hatta döneme göre hükümdarlık durumuna kadar yükselme, Sünniliği esas alan imparatorluğa dayanmakla olur. Bu Kürt beylerinin on binlerce askeri vardır. (...) O dönemde büyük isyanlar söz konusudur. Selçuklular döneminde bu böyle olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de böyledir. İşte bu korku, Osmanlı’yı Sünni beyliklerine oldukça geniş bir otonomi tanıyarak, ittifak kurmaya götürüyor ve Kürt beyleri de beylik çıkarlarını Osmanlı İmparatorluğu’nda görüyorlar.¹¹³

PKK, Kürdistan’a ve Kürtlere, Osmanlı döneminde farklı bir statü verilmesini aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin bir devlet politikası olarak okumaktadır. Aynı metnin devamında Osmanlı Devleti’nin bahsi geçen Sünni Kürt beylerine özerklik vererek bu

¹⁰⁹ Bu rakam çoğu metinde değişiklik gösteriyor. Bazı metinlerde 3000 bazı metinlerde ise 4000 yıl olarak geçiyor. Rakamın geçtiği her metnin kendi içinde bir kanıtlanma durumu olduğu gibi herhangi bir tarihi bulgu ya da belgeye de dayanmamaktadır. Ancak yine de rakamın 3000 mi yoksa 4000 mi olduğundan ziyade çok uzun bir dönemi kapsadığı izlenimi daha önemli görülmektedir.

¹¹⁰ Abdullah Öcalan, “Yaşadığımız Süreç Ülkeyi Bağımsızlaştırma Ve Halkı Özgürleştirmenin Şafak Vaktidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 141, 1993, s. 32.

¹¹¹ “Kürtler ve İhanet P”, **Serxwebûn**, Sayı: 142, 1993, s. 21.

¹¹² “Direnme Üzerine”, **Serxwebûn**, Sayı: 2, 1982, s. 11.

¹¹³ Abdullah Öcalan, “Din Sorunu Üzerine”, **Serxwebûn**, Sayı: 92, 1989, s. 9.

özerk bölgelerin doğuda Şii İran'a karşı *tampon bölge* olarak kullanıldığı ifade ediliyor. Bu tampon bölgeler Öcalan'a göre iki önemli noktada geniş bir anlam ifade ediyordu. Birincisi Kürtlerin yaşam alanlarına sınırlama getirilmiyordu ki bunu yukarıda Sünni İslam geleneği ile açıklamıştık, diğeri ise Kürdistan'a bir statü verilmiş olmasıydı.¹¹⁴

Kürdistan Osmanlı'dan devralınan bir mirastır, ancak söyleyelim ki, Osmanlı döneminin Kürdistan'ı kendi öz dinamikleriyle bazı gelişme imkanlarına sahipti. Dil, kültür ve ekonomik alanda kendini biraz daha geliştirebiliyordu. Hatta işbirlikçi sınıfları Kürtlükle bağlarını fazla kesmiş değillerdi. Daha eskiden ise; ittifak diyebileceğimiz bir statü ile Osmanlıya bağlanabiliyordu. (...)¹¹⁵

Görüldüğü gibi Kürdistan'ın, her ne kadar Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kısmen daha iyi konumda olduğu söylene de işgal ve direniş söylemi devam eder. Osmanlı döneminde Kürt feodal beylerinin *ihaneti*¹¹⁶ sebebiyle başarıya ulaşamamış olsa da Kürtlerin *Baban, Revanduz, Bedirxanlılar, Yazdan Şer* başta olmak üzere birçok kez ayaklandığı sıklıkla anlatılır ve "Kürtlerin, Perslerden günümüze dek kendi ülkeleri olan Kürdistan'da köleleştirildiği" şeklinde anlatıyla direniş söylemi devam eder.¹¹⁷

Öte yandan cumhuriyetin kuruluş yılları için de benzer bir hikayenin anlatıldığını görüyoruz: Kürt hakim sınıfları ile Türk hakim sınıfları, ortak tehdit olan Ermeni Devleti'ne karşı işbirliği politikası izlediği iddia edilerek bu işbirliğinin aynı zamanda Kürt beylerinin kendi özerk yapılarını korumasına imkan verdiğinden *ihanet kimliklerini* devam ettirdiğini sağladığı da öne sürülür.

Açık bir işgalin yaşandığı bu yıllarda, Kürdistan'ın önemli bir kesiminin Ermenilere verilme tehlikesi de eklenince Türk burjuvazisiyle Kürt hakim sınıflarının işbirliğinin maddi koşulları da doğmuş oluyor. Türk burjuvazisi, Ermeni tehlikesini gerçekten de çok usta bir biçimde kullanarak karşı karşıya bulunduğu zorlukları aşmada Kürdistan'ı kendisine temel bir dayanak yapıyor. Tam bir ikiyüzlülükle hareket ediyor. Otonomilerine saygılı görüldüğü Kürt feodallerini Ermeni tehlikesini de kullanarak yanına çekerken, bu temelde güçlenmesini sağlayıp gerçekte onlara vurmanın da elverişli ortamını yaratmaya çalışıyor.¹¹⁸

Görüldüğü gibi Osmanlı dönemindekine benzer bir hikaye Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları için de anlatılır. Bu dönemden sonraki yıllar ise Türk milliyetçiliğinin git gide güçlendiği, "Kürt inkarına dayalı Kemalist ideolojinin" hakim olduğu yıllar olarak

¹¹⁴ Abdullah Öcalan, "PKK'yi imha politikasını devam ettirirlerse, halkı topyekün karşılarına alırlar", *Serxwebûn*, Sayı: 124, 1992, s. 21.

¹¹⁵ Abdullah Öcalan, "PKK 2. Ulusal Konferansı Belgelerinden: Son Siyasal Durum Değerlendirmesi", *Serxwebûn*, Sayı: 102, 1990, s. 16.

¹¹⁶ "Kürtlerde İhanet I", *Serxwebûn*, Sayı: 143, 1993, s. 22.

¹¹⁷ "Tarihten Günümüze II: Yeni İnsan", *Serxwebûn*, Sayı: 170, 1996, s. 24.

¹¹⁸ "60. Yıldönümünde şanlı Kürt ayaklanması", *Serxwebûn*, Sayı: 38, 1985, s. 20.

tasvir edilir. Öcalan bunu doğrudan yeni rejimin topluma din temelli bakıştan millet temelli bakışa geçmesinden kaynaklandığını ve artık bu bakış açısının da Kürtlere yönelik ayrışmayı ve asimilasyonu gerekli kıldığı şeklinde ifade eder.¹¹⁹

Cumhuriyete doğru geldiğimizde ise, Kürt-Türk birliğinin esas alındığı dönemde ciddi bir Kürt isyanı yoktur. Ama ne zaman ki cumhuriyetin tek ulus, tek devlet, hatta tek parti, tek kişi iktidarı diye, bir gelişme ortaya çıkınca buna karşı tepkiler gerçekleşmiştir. (...)¹²⁰

Cumhuriyet Türkiye'sinin misak-ı milliden vazgeçişin de Kürt inkarcılığının bir sonucu olduğu görüşü savunulur. Misak-ı milliden vazgeçmek, Türklerin ve Kürtlerin bir arada yaşamasını reddetmek olarak ifade edildiği gibi “Lozan da Kürdistan’ı bir kez daha bölen, Kürdistan’ın kalbine saplanan bir hançer” olarak görülmektedir. Bunun sonucunda ise Türklerle birlikte emperyalizme karşı mücadele eden Kürtlerin konularının tarihte olmadığı kadar kötü duruma düştüğü vurgulanmaktadır.¹²¹

(...) İşte Türk milliyetçiliğinin Mustafa Kemal'in deneyiminde kazandığı böyle bir anlam vardır. Birçok ulusta olduğu gibi, pazar etrafında Misak-ı Milli diye bir coğrafya da belirlenmeye çalışılır. Misak-ı Milli, Türk milliyetinin çerçevesi olduğu bir harita değildir. Ağırlıklı olarak içinde (başta Kürtler olmak üzere) başka halklar da vardır. Misak-ı Milli, milli bir çerçeve değil aslında, gayri milli bir çerçevedir; zorla oturtulmuş bir çerçevedir. Ve o daha sonraki büyük şovenizm de bu gayri milli çerçevenin doğal bir sonucudur. (...)¹²²

Lozan’a ve yeni devletin misak-ı milli tezine aslında milli olmadığı gerekçesiyle karşı çıkan Öcalan, misak-ı milli sınırlarını “hem Türklerin hem de Kürtlerin vatani” olarak sahiplenir¹²³ ve devamında Türkiye eliyle başlatılan “Kürt soykırımının da misak-ı milliden vazgeçilmesiyle başladığını” iddia eder.¹²⁴

(...) Ben Misak-ı Milliyim. Yanlış anlaşılmasın bunu derken kendimi Mustafa Kemal’in yerine koymuyorum. Misak-ı Milli’nin içerisinde şu anki bilinen Türkiye sınırları değil, işte Musul-Kerkük ve Suriye’deki Kürtler de dahildir. Misak-ı Milli, o dönem Meclisinin aldığı bir karardır. Misak-ı Milli, milli ant demektir. Misak-ı milli derken sınırların kalkmasından, değişmesinden söz etmiyorum. Günümüz şartlarında zaten sınırların kalkmasına gerek yok. Misak-ı Milli Kürt-Türk birlikteliğini ifade ediyor. Kurtuluş savaşı Türkler ve Kürtlerin ortak savaşidir. (...)¹²⁵

¹¹⁹ Abdullah Öcalan, “PKK’yi imha politikasını devam ettirirlerse, halkı topyekün karşılarına alırlar”, **Serxwebûn**, Sayı: 124, 1992, s. 21.

¹²⁰ Abdullah Öcalan, “Türkiye’deki Toplumsal Muhalefet” (Mihri Belli ile röportaj)”, **Serxwebûn**, Sayı: 188, 1997, s. 6.

¹²¹ “Kürtler ve İhanet II”, **Serxwebûn**, Sayı: 143, 1993, s. 23.

¹²² “Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Yükselişi Ve Çöküşü”, **Serxwebûn**, Sayı: 162, 1995, s. 15.

¹²³ Abdullah Öcalan, “PKK’yi imha politikasını devam ettirirlerse, halkı topyekün karşılarına alırlar”, **Serxwebûn**, Sayı: 124, 1992, s. 21.

¹²⁴ “Misak-ı Milliyi Doğru Anlamak”, **Serxwebûn**, Sayı: 381, 2013, s. 7.

¹²⁵ Abdullah Öcalan, “Benim Özgürlük Anlayışım Halkların Özgürlüğüdür”, **Serxwebûn**, Sayı: 331, 2009, s. 51.

Lozan'ın ardından ise sırasıyla Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları için söylenen Kürt hakim sınıfları yoluyla Kürtlere kimi haklar verildiği dönem PKK'ya göre artık tümüyle kapanır ve en başından beri vurgulanan işgal ve direniş coğrafyası söylemi hiç olmadığı kadar güçlü hale gelir. Bu dönem artık “Kürdistan'ın dört bir koldan hem Farmlar hem Araplar hem Türkler hem de İngilizler tarafından sömürüldüğü” dönem olma özelliği kazanır. Zira Lozan'dan sonrası Serxwebûn metinlerinde de “daha önce iki merkezli feodal imparatorluk arasında paylaşılmış olan Kürdistan'ın, bu yıllardan sonra kapitalist-emperyalist sistem içinde yeniden bir paylaşımına tabi tutulması” olarak ifade edilir.¹²⁶

İşte Türkiye'nin “Kürdistan'da milliyetçi ulusal yayılmacılık yaptığı” iddiası da burada başlar ve daha önce söylediğimiz gibi işgal söyleminin en güçlü vurgulandığı, “en karanlık, en imhacı dönem 1940-60 yılları arasında yaşanmış” şeklinde kendine PKK metinlerinde yer bulur.¹²⁷ Çünkü bu dönem, Lozan'la birlikte sınırların kesin olarak belirlendiği ve devletin Türk milliyetçiliği temelinde politikalarının başladığı dönem olarak görülür. Devamında ise Kürdistan, fiziki olarak askeri, ideolojik olarak da “Türk milliyetçiliği ile sömürüldüğü” fikri etrafında işgal söylemi devam eder.¹²⁸

Öte yandan Kürdistan coğrafyasında bir işgalin yaşandığı ve bu işgalde Kürtlerin ataları olan Medleri yıkan Asurlulardan bu yana devam ettiği vurgusu günümüze geldiğimizde yerini başta Türkiye, Irak, İran ve Suriye olmak üzere tüm küresel düzene bırakılır. Kürdistan'ın işgal altında olduğu sadece bu dört ulus-devletin, ulusal yayılmacı politikalarının sonucu olarak değil aynı zamanda “uluslararası komplo”nun¹²⁹ da bir sonucu olarak görülür. Buna göre bu dört ülkenin Kürdistan'ı işgal edebilmesinin yegane sebebi, “uluslararası düzenin” Kürt karşıtı olmasından kaynaklanmaktadır. Dikkat edilirse burada hem tarihi olarak dönemler arası, siyasi olarak da sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel ölçekte bir işgal vurgusu yapılarak işgal ve direniş söylemleri üst düzeye çıkartılır.

Öte yandan PKK'nın “Kürtlerin direnişçi geleneğinin” temsilcisi olarak kendini gördüğü söyleminin ilk pratik yansıması Diyarbakır Cezaevinde yaşanmış ve görünür hale gelmiştir. 1980 askeri darbesi sonrasında özellikle Diyarbakır cezaevinde, -PKK'lı

¹²⁶ “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Problemi Ve Çözüm Yolu”, **Serxwebûn**, Sayı: 6, 1982, s.12.

¹²⁷ “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Problemi Ve Çözüm Yolu”, **Serxwebûn**, Sayı: 6, 1982, s.12.

¹²⁸ “Büyük Mücadelenin Güçlü Sesi”, **Serxwebûn**, Sayı: 145, 1994, s. 11.

¹²⁹ Cemil Bayık, “VIII. Kongre demokratik atılımın zirvesidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 244, 2002, s. 3.

olsun ya da olmasın- çok sayıda tutuklu siyasi militan bulunmaktaydı. PKK'lıların “Kürtlerin ayrı bir ulus olduğu”, “Kürdistan'ın sömürge olduğu” tezini mahkeme salonlarında da savunmaları devamında Kürdistan'ın sömürge ve işgal durumu, kötü cezaevi koşulları nedeniyle yürüttükleri açlık grevleri de aynı direniş söyleminin köşe taşı olarak karşımıza çıkar. Çünkü bu, “Kürtlerin ulus olduğu”, “Kürdistan'ın sömürge olduğu” tezlerinin mahkeme salonlarına taşınarak görünür hale gelmesini sağlamış PKK'nın Kürtlerin tek ve gerçek “direnişçi temsilci” olduğu tezini güçlendirmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda özellikle 80'li yıllarda Serxwebûn'un tüm sayılarında “Hapishanelerde Durum” başlığı altında sayfalarca cezaevindeki koşullara ilişkin cesaret ve kahramanlık anıları yayımlanır. Gerek çatışmalarda ölen gerekse cezaevindeki tutuklu PKK'lılar “Ulusal Direniş Kahramanları” olarak tanımlanır.¹³⁰ Bunlara ek olarak Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlara ilişkin Batı medyasından yazılar Serxwebûn'a taşınarak¹³¹ direniş geleneği kutsandığı gibi haklılığı da ispatlanmaya çalışılır.¹³² Söz konusu direniş söylemi sadece Türkiye'de 1983'e kadar devam eden askeri yönetimle sınırlı kalmamış sonrasında da devam etmiş 90'lı yıllarında sonuna kadar varlığını devam ettirmiştir.

Ancak bu döneme ilişkin analizler, PKK'nın önemli bir kırılma yaşadığı 2000'li yıllara doğru önemli ölçüde değişir. Abdullah Öcalan'ın yakalanması elbette bu değişimin en önemli etkileyeni olarak öne çıkar. Bu kırılma PKK'nın ideolojisinde ve stratejisinde önemli farklılaşmalara neden olduğu gibi daha mikro düzeyde PKK'nın tarih anlatısı da farklılaşmış ancak yine de işgal, direniş, kadim coğrafya gibi güçlü söylem bütünlüklerini hakim kalmaya devam etmiştir.

Bu kırılma PKK'nın 2000'li yıllara doğru “Öcalan'ın İmralı Savunmalarına dayanarak yeniden inşa sürecine” girmesiyle başlar. Değişimin gerekçesi ise net bir şekilde “değişen dünyada PKK'nın da aynı kalamayacağı, yeni dünyanın ihtiyaçlarına yanıt verebilmek adına değişimin kaçınılmaz olduğu” şeklinde ifade edilir.¹³³

Biz burada PKK'yi değerlendireceğiz. PKK adından programına kadar değişmelidir. Kimse 'vay PKK'yi imha etti' filan demesin. Doğa dahi değişiyor. Hayatta doğan hiçbir şey yok olmaz, dönüşür. PKK'de de değişim ve dönüşüm

¹³⁰ “Direniş Şehitlerimiz Gelişmenin Gerçek Sahipleridir”, *Serxwebûn*, Sayı: 75, 1988, s. 4.

¹³¹ Örnek olarak bakılabilir: “Diyarbakır katliamının dünya kamuoyundaki yankıları”, *Serxwebûn*, Sayı: 5, 1982, s. 13.

¹³² Söz konusu söyleme ilişkin 80'li yıllarda çıkan tüm sayılar dikkat çekici olabildiği gibi örnek olarak bakılabilir: “Hapishanelerde Durum”, *Serxwebûn*, Sayı: 1, 1982, s. 4-5

¹³³ “PKK'nın yeniden inşası sorunları ve görevlerimiz I”, *Serxwebûn*, Sayı: 275, 2004, s. 8.

var. Diyalektikte değişmeyen tek şey değişimdir diye bir kural vardır... Bu asla bir tasfiye değil, değişim ve dönüşümdür. (...) ¹³⁴

Yukarıdaki alıntıda bahsedilen kongre 2000 yılında yapılan VI. Kongredir. Ancak değişim ilkeleri bu kongrede açıklanmasına rağmen içeriği Öcalan'ın yakalanmasından sonra şekillenir. Kongre metinlerinde de değişimin çok önceden başladığı ifade edilir:

(...) 1998'de değişimin ertelenemezliğini ve partinin buna öncülük yapması gerektiğini kesin olarak görüp buna yönelen Parti Önderliğimizin önü bilinen uluslararası komployla [Abdullah Öcalan'ın yakalanması] kesilmek istendi; ancak 15 Şubat koşullarında bile, Parti Önderliğimiz kararlılığını ve çözümleyiciliğini sürdürüp, değişim sürecini bu biçimde geliştirmesini bildi. (...) ¹³⁵

2000'li yıllara doğru PKK'nın geçirdiği kırılmanın özellikle Mustafa Kemal imgesi daha genelde ise Türkiye üzerine yapılan yorumlarda ciddi bir etkisi olmuştur. Örneğin Mustafa Kemal 80'li yıllardaki metinlerde Kürt karşıtı biri olarak Hitler'e benzetildiği ¹³⁶ gibi “döneminde yaptığı birçok devrimin aslında çevresi tarafından yapıldığı ve kendisinin silik bir kişilik olduğu” ¹³⁷ söylemi tümüyle değişmiştir. Örneğin Abdullah Öcalan 2009'da Mustafa Kemal'i şu şekilde tarif etmektedir:

(...) Mustafa Kemal isyanlar nedeniyle Kürtlere karşı olumsuz şeyler yaptı ama aslında Mustafa Kemal öyle sanıldığı gibi Kürt karşıtı değildir. Ben Mustafa Kemal'i çok iyi çözdüm, devlet de bunu çok iyi biliyor. Kemalizm'i doğru tartışılmaları gerekiyor. 1920'lerde Mustafa Kemal'in Kürtlere yaklaşımı böyle değildi. (...) ¹³⁸

Dikkat edildiği üzere Mustafa Kemal Atatürk imgesi, Kürt karşıtı, diktatoryal söylemden demokrasi yanlısı bir söyleme dönmüştür. Örneğin Öcalan 1995'teki bir metninde ¹³⁹, Mustafa Kemal'in İngilizlerle anlaşarak Kürdistan'ı böldüğünü ifade ederken 2009'daki bir başka metninde İngilizlerin Mustafa Kemal'e Kürtler üzerinden oyun oynadığı, Mustafa Kemal'in de bunu fark ettiği ancak karşı koymada başarılı olmadığını yazmıştır. ¹⁴⁰

¹³⁴ PKK Yeniden İnşa Komitesi, “Kemal Pir ve Beritan ruhuyla PKK'nin Yeniden İnşa Sürecine Atılalım, Apocu Düşünceyle Özgür Yaşamı Yaratalım”, **Serxwebûn**, Sayı: 272, 2004, s. 9.

¹³⁵ “7. Olağanüstü Kongre'ye sunulan PKK MK Raporu'nun ikinci bölüm f, g ve h kısmı, **PKK Hareketi**”, **Serxwebûn**, Sayı: 219, 2000, s. 24.

¹³⁶ “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Federal Alman Devletinin Saldırıları ve PKK Davası”, **Serxwebûn**, Sayı: 87, 1989, s. 20.

¹³⁷ “Düşman Kuşatma Altında”, **Serxwebûn**, Sayı: 150, 1994, s. 2.

¹³⁸ Abdullah Öcalan, “Benim Özgürlük Anlayışım Halkların Özgürlüğüdür”, **Serxwebûn**, Sayı: 331, 2009, s. 41.

¹³⁹ “Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Yükselişi Ve Çöküşü”, **Serxwebûn**, Sayı: 162, 1995, s. 15.

¹⁴⁰ Abdullah Öcalan, “Kürtlerin Sorunu Ulus Sorunundan Ziyade Bir Var Olma Sorunudur”, **Serxwebûn**, Sayı: 333, 2009, s. 41.

Ancak söz konusu kırılma, önemli ölçüde farklılığı beraberinde getirirse de kadim coğrafya ve işgal coğrafyası söylemleri en başından bu yana var olmaya devam etmiştir. 2000’li yıllardaki birçok metinde, 80’li ya da 90’lı yıllarda rastladığımız “Kürtlerin kendi vatanında ayakta kalmak için hep direniş halinde olmuştur”¹⁴¹ benzeri cümlelerine sık sık rastlamak mümkündür. Ancak yine de işgal ve direniş vurgusuyla en güçlü biçimde PKK’nın kuruluşu anlatılırken karşılaşıyoruz.

PKK kendini Demirci Kawa ile başlayıp Medler ile devam eden Kürt direniş geleneğinin modern temsilcisi,¹⁴² “Kürtlerin tarihteki 29. Ayaklanması”,¹⁴³ hatta “Kürt halkının direnme geleneğinin doruğu” olduğunu¹⁴⁴ iddia eder. Bunun yanı sıra PKK, Kürdistan’ın sadece askeri olarak değil ideolojik olarak da sömürü ve baskı altında olduğunu, “*Kürtlerin kendi topraklarına yabancılaştırıldığını*” iddia ederek kendisinin her ikisi içinde mücadele verdiğini savunmaktadır. PKK’nın önemli hedeflerinden biri de Kürt kimliğini yeniden inşa ederek Demirci Kawa’dan, Medlerden aldığını iddia ettiği ulusal bilinç mirasını tekrardan diriltmek ve bunun sonucunda ideolojik sömürüye ve asimilasyona son vermektir.¹⁴⁵ Bu bakımdan kendi mücadelesinin iki yönlü olduğunu ifade eder. Bir tanesi Kürt kimliğinin yok edilmesine karşı ideolojik ve toplumsal mücadeledir ki PKK bu mücadelenin kazanıldığını, Kürt bilincinin yayıldığını iddia etmektedir. Mücadelenin ekonomik ve siyasi ise devam etmektedir.¹⁴⁶

2.2. Jeo-kimlik: “Kürdistan’ın” mekansal inşası

Kürdistani tarih yazımının ulusal tarih yazımıyla ezeli bir geçmişe bağlanması sadece coğrafyanın kadimliğinin inşası açısından önemli değildir. Bununla birlikte bu ezeli Kürdistani kökene eklemlenen ve mekanla Kürt özneliğini buluşturan “yere” bir kimlik atfetme hikayesi de ayrıca bütün metinlerin omurgasını oluşturur. Böylece Kürt siyasi özneliğinin ayrılmaz bir parçası olarak yerin Kürtleştirilmesi söz konusudur. Bu Kürt ortak kimliğinin inşasında son derece önemlidir. Çünkü her bir tarih yazımında bahsi geçen devrimler, büyük dönüşümler, yapısal hale gelmiş ilişkiler “ortak” unsurların belirlenmesini sağlayarak kimliğin oluşmasına katkı sağlar. Bu yolla dost-düşman

¹⁴¹ “*Kürdistan Devriminin Tarzı 14 Temmuz’dur*”, **Serxwebûn**, Sayı: 331, 2009, s. 31.

¹⁴² “*Kürtler ve İhanet P*”, **Serxwebûn**, Sayı: 142, 1993, s. 17-21.

¹⁴³ Abdullah Öcalan, “*PKK Başkanlık Konseyi Değerlendiriyor: Yeni Yüzyıla ve Bin Yıla Girerken*”, **Serxwebûn**, Sayı: 217, 2000, s. 8.

¹⁴⁴ “*Direnme Üzerine*”, **Serxwebûn**, Sayı: 2, 1982, s. 11.

¹⁴⁵ “*Muhayyel Kürdistan’dan Gerçekleşen Kürdistan’a*”, **Serxwebûn**, Sayı: 191, 1997, s. 2.

¹⁴⁶ Sakine Cansız, Muzaffer Ayata, “*Bizde Kürdistan Gerçeği Başkan Apo’da Dile Gelmiştir*”, **Serxwebûn**, Sayı: 96, s. 22.

ayrımı, simgeler, semboller belirgin hale gelerek ortak değerler, ortak geçmişle birlikte bina edilir. Eleştirel jeopolitik tartışmasını yaptığımız önceki bölümde değindiğimiz gibi kimlik sadece bir halka ya da daha genel bir ifade ile bir topluluğa ait değildir. Her siyasi partinin, kuruluşun, sivil toplum örgütlerinin ve tabii (muhalif ya da taraf, terörist ya da barışçıl) siyasi/silahlı hareketlerin de bir kimliği vardır ve bu kimlik hareketin çıkarlarını, stratejisini ve pozisyonunu etkilediği gibi -inşa edilmesinde önemli bir etkisi olan toplumsal ve tarihsel zemin kadar- bu çıkar ve pozisyonlardan da destek alır.¹⁴⁷ Bu bakımdan PKK silahlı eylemlerini tarihsel ve toplumsal bir zeminde yürütmek için meseleye önce tarih yazımı ile başladığını ve bu tarih yazımının aynı zamanda Kürt kimliğini de ördüğünü ifade etmiştik.¹⁴⁸

PKK'nın siyasetinde ve stratejisinde önemli rol oynayan kimlik tasavvuru, birazdan değineceğimiz gibi, Kürt etnisitesinin bir adım önde olduğu “Kürt ulusal kimliği” üzerine yükselir. PKK'nın 80'li yıllardan VI. Kongre'ye (1999) kadar savunduğu ve Kürtlerin varlığını koruyabilmesi için kaçınılmaz olarak gördüğü Kürt ulusal kimliği, PKK'nın ayakta kalabilmesi için gerekli ideolojik boyut olarak görülür. Ancak tarih bölümünde de değindiğimiz gibi PKK, VI. ve VII. Kongre'sinde ilan ettiği üzere, ciddi bir kırılma yaşamış ve kimlik bağlamında da “Kürt ulusal kimliği” söylemi yerini “Demokratik Ulusa” bırakmıştır. Her iki halde de PKK, kimlik inşasını eylemlerini meşrulaştıracak zemin olarak görür. Bu bakımdan bu kısımda “Kürt ulusal kimliği” ve “Demokratik Ulus” söylemlerinin oluşumunu ve dönüşümünü inceleyeceğiz.

2.2.1. Kürt ulusal kimliği

PKK'nın kimlik tasavvuru ile ilgili olarak belki de ilk başta söylenmesi gereken; PKK'nın “ideolojik mücadele” dediği kimlik inşası ne herhangi bir coğrafya için ne de herhangi bir kimlik içindir. Kürt kimliğini Kürdistan'a sabitleyen, Kürdistan'da doğmuş ve yaşamış olmanın Kürt kimliğinin bir özelliği sayılması PKK'nın kimlik tasavvurunun en önemli unsudur.¹⁴⁹ Ayrıca bu durum sadece Kürtler ve Kürdistan için değil “neolitik devri ilk kez Kürdistan'da yaşayıp” dünyanın çeşitli bölgelerinde yerleşik hayata geçen tüm insan toplulukları için geçerlidir. Coğrafyaya atfedilen bu hayati önemin anlamı bireyin ya da toplumun var olmasından, tarihini devam ettirmesine, kimliğinin oluşmasına kadar devam eder.

¹⁴⁷ Routledge, “*Critical Geopolitics and terrains of resistance*”, s. 512-514.

¹⁴⁸ “PKK'da Gerçekleşen Sosyalizm ve Kesinleşen Halk Kimliği”, *Serxwebûn*, Sayı: 97, 1990, s. 7.

¹⁴⁹ “Kürdistan halkının temsilcisi ulusal meclistir”, *Serxwebûn*, Sayı: 132, 1992, s. 8.

Bu kimliğin toprağa bağlılığı bütün Kürt kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Toprağa verilen bu kurucu rol hem mücadelenin anlamını ve hedefini açıklama işlevi görürken hem de coğrafyadan hareketle kimliğin özellikleri ve sınırları belirgin hale getirilir. Bu anlamda topraksal bir kimlik tasavvuru dominant bir açıklama üslubu olarak sürekli devrededir. Bu şekilde kimlik ve coğrafya karşılıklı olarak birbirini tamamlar ve Kürtler ile Kürdistan arasındaki bağ da güçlendirilir.¹⁵⁰ Bu bağlamda Kürdistan'ın sınırlarını çizmek ve fiziki özelliklerini belirlemek Kürt kimliğinin inşa edileceği zemini mümkün hale getirirken bunun tersini söylemek; Kürt kimliğinin, Kürdistan coğrafyasının varlığını ve sınırlarını belirgin hale getirdiğini iddia etmek de mümkündür. Bu Kurdistani vurgudaki topraksallık son derece açıktır:

(...) Bazıları son zamanlarda “Türk kimliği bir üst kimliktir” diyor, Türk kimliği etrafında birleşmeyi öngörüyorlar. Önderlik, [Abdullah Öcalan] Türkiye’deki kimlik gerçeğini bir halkla tanımlamak yerine, bir coğrafya, devlet uyrukluğu ve vatandaşlığı ile tanımlamayı çözüm yöntemi olarak önerdi. Coğrafi kimlik bir üst kimlik olacaktır. Onun içinde ulusal ve milli kimlikler kendini özgürce tanımlayabilecektir.¹⁵¹

Aslında Kürt tarihine, tarihteki Kürt şahsiyetlerine baktığımızda da Kürt kimliğinin tanımlanması konusunda ciddi kafa karışıklarının olduğunu görüyoruz.¹⁵² Kürt toplumunun farklı dinlere/mezheplere mensup olmaları, farklı ülkelerin sınırları içinde kalmaları, farklı dilleri/lehçeleri konuşmaları Ortadoğu’daki tüm Kürtleri bir arada toplayacak bir Kürt kimliğinin hangi birleştirici unsur üzerine yükseleceğine dair tartışmayı hep canlı tutmuştur.¹⁵³ Günümüzdeki Kürt hareketi ise dil-kültür-coğrafya¹⁵⁴ arasında bir bağ kurarak bu soruya yanıt bulmaya çalışır. Bu üç kavramın bütünlüklü bir

¹⁵⁰ Coğrafyanın sadece kimliğin ifade edilmesinde değil toplumların karakteristik özelliklerinin belirlenmesinde de önemli bir rol oynadığı görüşü hakimdir. Bu bağlamda tarih kısmında detaylı bir şekilde incelediğimiz Kürtlerin direnişçi bir toplum olduğu söylemi de yine yaşadıkları coğrafyanın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Kürtler, “yarı göçebe, yarı yerleşik bir toplumsal yaşamının ve coğrafik koşulların itibarıyla dağlık bir arazinin koşullandırdığı savaşı bir özelliğe” sahiptir. Detay için bkz. “Faşist Türk Ordusunun Güney Kürdistan’ı İstila Hareketi, Sonuçları ve Devrimci-Yurtsever Güçlerin Görevleri Üzerine”, **Serxwebun**, Sayı: 18, 1983, s. 11.

¹⁵¹ “Küreselleşme ve Kimlik Sorunu”, **Serxwebûn**, Sayı: 246, 2002, s. 14.

¹⁵² Kürt tarihi ve kimliği üzerine yazılmış en eski eserlerden kabul edilen Şerefhan Bitlisi’nin Şerefnamesi Kürt kimliğini tanımlarken Kürtçe konuşanların Kürt olduğunu ifade ederek Kürtçe üzerinden bir Kürt kimliği tasnifi yapmıştır. Yine benzer şekilde ünlü Kürt şairi Ahmed Hani’nin Kürtçe destanı Mem û Zin’de (Leyla ile Mecnun) de Kürt kimliği ile Kürtçe konuşanlar kastedilmektedir. Ancak buradaki asıl tartışma tarihsel geçmişlerinden ötürü, Kürtçenin lehçeleri arasında farklılıkların olmasıdır. Öte yandan Kürtlerin dini ve mezhepsel aidiyetleri konusunda da farklılığın olduğunu göz önüne aldığımızda hem tarihte hem de günümüzde Kürt tarihi ve kimliği çalışanları arasında ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu konuda kapsamlı tartışma için bakınız: Martin van Bruinessen, “*Kurdish Society, Ethnicity, Nationalism And Refugee Problem*”, Philip G. Kreyenbroek ve Stefan Sperl (Der), **The Kurds: A Contemporary Overview** içinde, Roudlegde, Londra ve New York, 1992.

¹⁵³ Martin van Bruinessen, “*Nationalisme kürde et ethnicités intra-kurdes*”, **Les Kurdes et Les Etats** (içinde), *Peuples Méditerranéens*, no: 68-68, s. 11-37.

¹⁵⁴ Dil bazı metinlerde kültürden farklı bazı metinlerde ise kültürün bir parçası olarak ele alınmıştır.

biçimde ele alınmasının, kimlik için “beden” kadar hayati olduğu, kimliğin “bir coğrafyanın gelişen bir formu” biçiminde ele alınması gerektiği ifade edilir.¹⁵⁵

Öcalan ayrıca bu bölgedeki kültürleri “ilk aryan kültürler” olarak niteler ve buradan Çin’e, Sibirya’ya kadar yayıldığını belirtir. Kürtlerin bilinen ilk ataları olarak gösterdiği Medleri ise bu dönemde ortaya çıkan Dorlar, Frigyalılar ile birlikte tanınan en büyük etnik gruplardan biri olarak aktarır.¹⁵⁶ Öcalan Kürtleri “etnik grup”¹⁵⁷ şeklinde tarif etmesinin ardından Kürt kimliğinin zemini konusunda etnisite kadar lengüistik zemini olan bir yanıt verir. Dil, gerek bireylerde gerekse de topluluklarda “ben-öteki” ilişkisinin kurulduğu, düşünceyi, inanç sistemlerini belirleyen, “toplumsal zihniyetin sadece bir aracı değil, yapılandırıcı bir unsuru” olarak “kurmay öge” biçiminde ele alınır ve bir topluluk olarak tarih sahnesine çıkmak da ancak bu coğrafyadan, onun iklimi, bitki örtüsü gibi hemen her özelliğinden etkilenen dille yani “jeo-sosyolojik bütünlüğün, içkinliğin” sağlanmasıyla mümkün olur:

Dilde yerel tarihin yoğunluğunu kendisinde barındıran adlar, jeo-sosyolojik içkinlikle örülüdür. Bu adları konuşurabilirsen, yılmayan bir belleğin tarih anlatımıyla karşılaşırın. Normal sözler nominal (ilkin) anlam taşıyıcılar da, adlar toplumun somut tarihini, onun psikolojisini, yaşam tarzını, yanı sıra coğrafya ve iklimini canlı tarih gibi yaşatmaktadırlar. Her bir toponim (coğrafi yer adları), hidronim (su, nehir vb. adları etnonim (etnik adlar) vb. geçmişi günümüze taşıyan, insana tarihi, ideolojik, siyasi, kültürel kimliğini tanıtan bellek niteliği taşır.¹⁵⁸

Dilin kurmay öge olmasının bir başka göstergesi ise Kürdistan’da hakim olan devletlerin Kürt kimliğinin yok edilmesinde Kürtçeyi yasaklamak istemesi olarak gösterilir.¹⁵⁹ Çünkü Öcalan’a göre Kürtçe gibi “ortak dil” toplulukları, topluluk olmanın ötesine götürerek “halkın şekillenmesini” de sağlar. Kürtçe de “hiçbir zaman devlet dili” haline gelememesine rağmen Kürtlerin etnik kökeninden izler taşıdığı buna bağlı olarak da Kürt kimliğinin günümüze dek ulaşmasında belirleyici rol oynadığı iddia edilir.

PKK, Kürtlerin çok eski dönemden bu yana etnik ve lengüistik bir topluluk olarak var olduklarını ve Kürt kimliğinin de bu iki unsur üzerine yükseldiğini iddia etmektedir. Kürt kimliğine ilişkin benzer tartışmaların varlığına da değinen PKK, “coğrafyayı üst kimlik” olarak ele alan bir yaklaşımla bu sorunun üstesinden gelinebileceğini savunur.

¹⁵⁵ “Yapılanan ve Yapılandırılan Kurmay Öge: Dil Devrimi”, *Serxwebûn*, Sayı: 341, 2010, s. 10.

¹⁵⁶ Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, s. 121.

¹⁵⁷ Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, s. 326.

¹⁵⁸ “Yapılanan ve Yapılandırılan Kurmay Öge: Dil Devrimi”, *Serxwebûn*, Sayı: 341, 2010, s. 8-10.

¹⁵⁹ Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, s. 318-321.

Buna göre “Kürt halkı” gibi ifadeler kadar daha geniş bir coğrafyaya seslenen “Kürdistan halkı” gibi bir coğrafyaya gönderme yapan nidalara da sıkça rastlarız.¹⁶⁰ PKK’nın Kuruluş Bildirgesi’nde (1978) ise Kürdistan’da dini/mezhepsel farklılıkların olduğu ve bu farklılıkların “Kürdistan’da bağımsızlığı getirecek Kürt ulusal kimliğinin önünde en büyük sıkıntılardan biri olduğu” dile getirilir.¹⁶¹ 1990 yılında benzer tartışmanın yapıldığı PKK’nın II. Kongresi’nde ise bu sorunu aşmanın Kürt ulusal birliğinin kurulmasıyla mümkün olacağı ifade edilmektedir.¹⁶² Bu bakımdan “Kürt kimliği” ve daha geniş bir topluluğu/coğrafyayı kapsayan “Kürt ulusal kimliği” ifadeleri arasında fark bulunmaktadır. Öcalan’ın şu paragrafı ise bize mücadelenin kimliğinin mezhep, dil, din gibi kavramlardan ziyade coğrafya üzerine yükseldiğini gösterir:

(...) Lehçeleri farklı olabilir. Din mezhepleri farklı olabilir. Mezhebin kurtuluşu demiyoruz. Böyle kurtuluşlar yoktur. Dinler kurtulmaz, mezhepler kurtulmaz, diller kurtulmaz; kurtulması gereken insandır, halktır, vatandır.¹⁶³

Bu bakımdan belli bir etnik kökene işaret eden Kürt kimliği tartışmaları her zaman var olmakla beraber kimlik aidiyetinin önemli bir kısmını “Kürt ulusal kimliği” oluşturmaktadır. Yukarıda değindiğimiz gibi Kürt silahlı hareketi “vatan” olarak sahiplendiği coğrafyada farklı etnik yapıda, farklı dine inanan, farklı dilleri konuşanların da olduğunu reddetmemekte ancak bu farklılıklar, -Kürt kimliğinin bir adım önde olduğu- “Kürt ulusal kimliği”¹⁶⁴ çatısı altında toplanmaktadır. Bu kültürel/lengüistik/dini/mezhepsel çeşitlilik Kürdistan’ın Kürtleşmesine engel olmamakta tam tersine Kürt kimliği ile damgalanan mekanın kültürel, dini ve etnik köken itibarıyla insanlığın her bir parçasından izler taşıdığı, yerkürenin her bir coğrafyasının merkezi haline geldiği, dini/kültürel/milli zenginliklerin çatışmasız bir şekilde bir arada yaşayabildiği¹⁶⁵ anlatıları; tarihi ezilmişlik, katliam, direniş gibi manevi değerleri harekete geçirecek söylemler etrafında “Kürdistan ulusu” şeklinde yükselir.

¹⁶⁰ “Devrimi zafere götürecek doğru-devrimci birliklerin kurulması ve güçlendirilmesi temel bir görevimizdir”, **Serxwebûn**, Sayı: 94, 1989, s. 17.

¹⁶¹ **PKK Kuruluş Bildirgesi**, 1978, Weşanen Serxwebûn, s. 23-24.

¹⁶² Örnek vermek gerekirse Süryaniler gibi dini gruplar, Kürt kimliğinin dışında azınlık bağlamında ele alınırken aynı zamanda da Kürt ulusal kimliğinin bir parçası olarak görülmektedir. Daha fazla detay için bkz. “PKK II. Ulusal Konferansı Kararları”, **Serxwebûn**, Sayı: 104, 1990, s. 21.

¹⁶³ Abdullah Öcalan, “Serhildana kalkan halk özgürleşen halktır”, **Serxwebûn**, Sayı: 230, 2001, s. 18. (Makalenin yazılma tarihi 1990 iken 2001 yılında Serxwebûn’da yayımlanmıştır)

¹⁶⁴ “Günümüzde Kürdistan’daki Durumun Özellikleri, Çalışma Tarzı ve Buna Bağlı Olarak Avrupa’da Örgütlenme ve Mücadele”, **Serxwebûn**, Sayı: 2, 1982, s. 10.

¹⁶⁵ Cemil Bayık, “PKK Türkiye Sosyalist Hareketinin Kürdistan’da Yaşayan Özüdür”, **Serxwebûn**, Sayı: 251, 2002, s. 27.

Günümüz Ortadoğu toplumlarında “etnisite gerçekliğinin artık unutulmaya yüz tuttuğunu, yerini ideolojilerin aldığını” belirten Öcalan, etnisitenin hala “toplumu derinden etkileyen bağların” başında geldiğini ifade eder.¹⁶⁶ Burada da bir ayrıma dikkat çeken Öcalan, etnisitenin şehirlerden ziyade kırsal bölgelerde etkin olduğunu ancak şehirleşmenin artmasıyla birlikte bunun yerini “siyasi ve ideolojik unsur olarak ulus kavramının” aldığını dile getirerek mücadelenin neden Kürt etnik kimliği üzerine değil de Kürt ulusal kimliği üzerine yükseldiği sorusuna yanıt verir.¹⁶⁷ Bu bağlamda PKK, ulus-devleti¹⁶⁸ milli burjuvazilerin etnik milliyetçilik ekseninde bir araya topladığı bir siyasal yapı olarak görse¹⁶⁹ de kimliğin “ulusal birlik” biçiminde inşa edilmesini Kürtler ve Kürdistan için bir ilerleme olarak görür.¹⁷⁰

Gerek doğrudan Öcalan gerekse Serxwebûn’daki diğer makaleler, Lenin’den Stalin’e, Ziya Gökalp’ten E. J. Hobsbawm’a kadar geniş bir yelpazede uluslaşma teorileri üzerine kuramsal tartışmaların ardından ulusların doğal seyrinde oluşamayacağı sonucuna ulaşır. Ulusların nasıl oluşacağına dair soruya verilen yanıtta çok açıktır: “Uluslar yaratılır”. Bu noktada PKK’nın Kürt tarihi için hayati bir rol oynadığı bir kez daha önemli hale gelir. Bu bağlamda Kürtlerin aslında ulus olabilmek için gerekli “objektif koşullara”¹⁷¹ sahip olduğunu ancak buradaki en büyük eksikliğinse PKK gibi mücadelesini ideolojik zeminde de yürüten bir PKK’nın yokluğu olarak gösterilir. PKK’nın Kürdistan’daki kültürün gelişmesini, sahiplenmesini sağlayarak “ulusal bilinci dirilttiğini”¹⁷², “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi” adı altında “bölük pörçük olmuş bir halkı bir araya toplayarak tarihsel anlamda büyük bir adım attığını” savunarak kendini çağımızın kimliği olan Kürt ulusunun kurucusu ilan eder.¹⁷³

Ulus bağlamında değerlendirebileceğimiz bir başka kavramsal tartışma olan milliyetçilik bahsinde ise PKK hassas bir tartışma yürüterek ulus ile milliyetçilik arasındaki bağa değinir. Kürt milliyetçiliğinin bugüne kadar feodal tarzda geliştiğini

¹⁶⁶ Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, s. 230.

¹⁶⁷ Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, s. 229.

¹⁶⁸ PKK ulus fikrine önem vermesine rağmen ulus-devlete karşı çıkmasının arkasında yatan ise ulus-devletin aslında bir etnik kimliğin hakimiyeti altında olduğu düşüncesidir. Buna göre birden fazla etnik unsurun birlikte yaşadığı bir ulus-devlette çoğunluk olan etnik unsurun diğerini ya da diğerlerini baskı altında tuttuğunu bu sebeple de halklara özgürlük getiremeyeceği üzerinde durulur. Bir başka gerekçe olarak aslında ulus-devletin bir etnik temel üzerine kendini sabitleyen burjuvazinin kendi pazarını oluşturduğu bir siyasal yapılanma olarak görülmesidir. Bkz. “Özgürleşme Ve Güçlenme Demokratik Uluslaşmayla Kazanılır”, **Serxwebûn**, Sayı: 294, 2006, s. 7-9.

¹⁶⁹ “Özgürleşme Ve Güçlenme Demokratik Uluslaşmayla Kazanılır”, **Serxwebûn**, Sayı: 294, 2006, s. 7-9.

¹⁷⁰ Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, s. 137.

¹⁷¹ M Can Yüce, “Ulus ve Kürt Uluslaşması”, **Serxwebûn**, Sayı: 174, 1996, s. 8-9.

¹⁷² “En büyük sanat eylemi devrimin kendisidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 234, 2001, s. 21.

¹⁷³ “PKK Direnen İnsanlığı Kürdistan’daki Temsilcidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 101, 1990, s. 12.

iddia ederek “bu cılız milliyetçiliğin”¹⁷⁴ aşılması gerektiğini savunur.¹⁷⁵ Bu bağlamda gelişen milliyetçiliği “reformizme kayarak bağımsızlıktan vazgeçmek” olarak görecektedir.¹⁷⁶ Daha çok feodalleri, aşiretleri temsil ettiğini iddia ettiği milliyetçiliği reddeden PKK hemen ardından bir başka milliyetçi eğilime karşı da uyarıda bulunarak çağımızın ulus-devletinin, burjuvazi tarafından etnik milliyetçilik geliştirildiğini, bu milliyetçiliğin de “çağımızın gelişmelerine göre son derece geri”¹⁷⁷ ve “[Kürt] milli birlik ve bütünlüğünü”¹⁷⁸ bozan ideoloji olarak görüyor.

Bu nedenle PKK Kürdistan’da geleceği kuracak ideolojinin milliyetçilik değil sosyalizm¹⁷⁹ olduğunu söyler. Sosyalizmin özünde ulusal gelişmeyi ve ulusal kurtuluşu desteklediğini ifade eden PKK, “milli sınırların, milli kültürlerin” kurtuluşunun “ancak sosyalizmin bir ulusal çerçeveye oturtularak” mümkün kılınabileceğini savunur.¹⁸⁰ Bu bağlamda Lenin’in “ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını” referans gösteren¹⁸¹ PKK, 21. yüzyılı hem “ulusal kurtuluş mücadelelerinin” yaşandığı hem de “proletarya devrimlerinin çağı”¹⁸² olduğunu söyler.¹⁸³ Bu bağlamda da iki mücadele tipi olduğunu belirterek Kürdistan’da bu iki mücadele için de birbiriyle iç içe geçmiş iki kimliğin olduğunu iddia eder:

Sınıflı toplum tarihi, bu iki tip sömürüyü gerçekleştirmeye ve geliştirmeye çalışan hakim sınıflarla, bu iki tip sömürüden kurtulmaya çalışan *sınıf ve halkların* yaptıkları mücadeledir. Sömürü biçimlerine uygun olarak, *birincisi salt sınıf mücadelesi* biçiminde somutlaşırken, *ikincisi halkların yaptıkları mücadele, bağımsızlık mücadelesi* biçiminde somutlaşır. Son tahlilde, her iki mücadele tipi de emek değerlerinin sahipleri ile, bu emek değerlerini gasp

¹⁷⁴ Öcalan, **Seçme Röportajlar I**, s. 42.

¹⁷⁵ “*Şikestun Direnişi*”, **Serxwebûn**, Sayı: 4, 1982, s. 15.

¹⁷⁶ “*15 Ağustos’un 4. Yılına Girerken Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Karşısında Türk Solu ve Kürt Milliyetçiliğinin Durumu*”, **Serxwebûn**, Sayı: 68, 1987, s. 19-20.

¹⁷⁷ “*İşbirlikçi milliyetçiliğin panzehiri: Demokratik yapılanmayı geliştirerek örgütlülüğü güçlendirmek ve direnişi yükseltmektir*”, **Serxwebûn**, Sayı: 273, 2004, s. 4-5.

¹⁷⁸ Abdullah Öcalan, “*PKK’nin 10. Yılına Girişinin Anlamı ve Yüklediği Görevler*”, **Serxwebun**, Sayı: 72, 1987, s. 7.

¹⁷⁹ PKK Kürdistan’da sosyalist bir gelecek tahayyül ettiğini açıkça ilan ederken Kürdistan’da yaygınlık bulunduğu kadarıyla sosyalizmin, “sosyal-şoven” biçimde Türk milliyetçiliğine katkıda bulunduğunu ve bunun da Kürdistan’ın ulusal gelişimini derinden etkilediğini iddia eder. Öcalan’a göre sosyalizm bünyesinde ulusal mücadeleyi de barındırmakta ve kendilerinin de sosyalizmin bu yönünü ideolojik olarak benimsediklerini ifade eder. Bu konuda kapsamlı bilgi için bakınız: Abdullah Öcalan, “*PKK’nin 10. Yılına Girişinin Anlamı ve Yüklediği Görevler*”, **Serxwebun**, Sayı: 72, 1987, s. 6-9.

¹⁸⁰ Abdullah Öcalan, “*PKK’nin 10. Yılına Girişinin Anlamı ve Yüklediği Görevler*”, **Serxwebûn**, Sayı: 72, 1987, s. 6.

¹⁸¹ Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, s. 428-429.

¹⁸² PKK Merkez Kurulu, **PKK Kuruluş Bildirgesi**, s. 5.

¹⁸³ Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto), PKK Kuruluş Bildirgesi gibi PKK’nın kurucu metinleri başta olmak üzere tüm metinler Marks’ın Engels ile birlikte kaleme aldığı ve belki de Marksizmin toplum anlayışını ve siyasi mücadelesini en iyi özetleyen Komünist Manifesto’ya referansla insanlık tarihini sınıflı toplumların tarihi biçiminde okuyan bir tarih anlatısı ve kimlik inşası Marksist ideolojinin, PKK’nın söylemsel bütünlüğünde ağırlığını hissettirmektedir. 2000’li yıllarla birlikte bu Marksist tonda ve temsillerde bir düşünüş olduğunu iddia edebilmek de Marksizmin çatışmacı toplum görüşü Kürt kimliğinin inşa edilmesine şekil vermeye devam etmiştir.

etmek isteyenler arasındaki mücadeleye indirgenebileceğinden, birer sınıf mücadelesidirler.¹⁸⁴

Alıntıya dikkat edildiğinde Öcalan, biri ulusal diğeri sınıf mücadelesi olmak üzere iki mücadele biçimini aynı anda yürüttüğünü öne sürüyor ve bu bakımdan Kürtleri hem ezilen bir “sınıf” hem de ezilen bir “ulus” olarak betimliyor. Buna bağlı olarak Kürtlerde iki farklı kimliğin -sınıf ve ulus kimliğinin- geliştiğini belirtiyor.¹⁸⁵ Ancak bu iki temsilin birbirine zıtlık teşkil etmediği gibi birbirinden beslendiğini de eklemek gerekir. Örneğin Kürt kimliğinin oluşmamasına “kapitalizmin emperyal sömürüsü” sebep olarak görülürken Kürt kimliğinin gelişebilmesi için de kapitalizme karşı sınıf temelli mücadeleyi önceler. Yani Kürdistan’ın bağımsızlığına ulaşabilmesi için yegane yol Kürtlerin bir sınıf olarak mücadele edip Kürt ulusal kimliğini geliştirmesinden geçmektedir.¹⁸⁶

Metinlerde Marksist damar öylesine güçlüdür ki kimliğin önemli belirleyicilerinden olan dost-düşman kavramları da bir milleti ya da ırkı çağrıştıracak şekilde değil ezilen-ezen ikiliğiyle belirlenir. Bu bağlamda ezilen bir sınıf olarak Kürt kimliğinin dış düşmanı olarak “Kürdistan’da kapitalist ulusal yayılcılığı yaparak hem Kürdistan’ı sömüren hem de Kürt işgücünü sömüren” Türk burjuvazisi gösterilir.¹⁸⁷ İç düşman olarak Kürt kimliğinin yok olmasında işgalcilerle işbirliği yaparak “ihaneççi”¹⁸⁸ ya da “hain”¹⁸⁹ rolü oynayan Kürt feodal beyleri/aşiretleri gösterilir. Öte yandan Kürtlerin dostu olarak da yine ezilen sınıflar ya da halklar gibi benzer temsilleri görüyoruz. Bu bağlamda Türk emekçileri ya da Türkiye işçi sınıfı Kürtlerin en büyük dostu ve mücadelelerinin ortağı, müttefiki¹⁹⁰ olarak temsil edilirken “Türkiye ve Kürdistan halkları” vurgusu hemen her metinde kendine yer bulur.¹⁹¹

---

¹⁸⁴ Abdullah Öcalan, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, 6. Baskı, Weşanen Serxwebûn, 1978, s. 17. (İtalikler bana aittir.)

¹⁸⁵ “Küreselleşme ve Kimlik Sorunu”, **Serxwebûn**, Sayı: 246, 1996, s. 15.

¹⁸⁶ “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Problemi ve Çözüm Yolu 6”, **Serxwebûn**, Sayı: 10, 1982, s. 13.

¹⁸⁷ “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Problemi ve Çözüm Yolu 6”, **Serxwebûn**, Sayı: 10, 1982, s. 13.

¹⁸⁸ İhanet söylemi özellikle Safevi Devleti’ne karşı verilen savaşta Yavuz Sultan Selim’in yanında yer alan İdris-i Bitlisi için kullanılır. Kürdistan tarihine ilişkin metinlerde Bitlisi, sömürgecilerin yanında yer aldığı ifade edilir. Bu tarihten sonraki olaylarda (özellikle Türkiye’nin uygulamaya koyduğu koruculuk sisteminde korucu olarak görev yapanlar için) birçok isim “Bitlis-i” olmakla suçlanmaktadır. Bu bakımdan bir önceki bölümde bahsini yaptığımız Kawa temsili ile Bitlisi temsili birbirine karşı şekilde kullanılır. Örnek için bakınız: “Yoğunlaşan Devrimci Savaş Eylemleri İflas Eden İnkarcı Politikalar ve Telaş Artan İdris-i Bitlisi’ler”, **Serxwebûn**, Sayı: 47, 1985, s. 23-25.

¹⁸⁹ “Direnme Üzerine”, **Serxwebûn**, Sayı: 2, 1982, s. 10.

¹⁹⁰ “Kuruluşunun 3. Yıldönümünde PKK”, **Serxwebûn**, Sayı: 1, 1982, s. 9.

¹⁹¹ “Kürdistan Bağımsızlık Mücadelesinin Önderlerinden Yiğit Partizan Delil Doğan’ın Anısına”, **Serxwebûn**, Sayı: 2, 1982, s. 6.

Tablo 4: PKK'ya göre Kürt kimliğinin ifade biçimleri

	Dost	Düşman
Sınıf olarak Kürtler	Kürdistan İşçi Sınıfı Türkiye İşçi Sınıfı Türk/Kürt Devrimcileri	Yerel Feodal/Aşiret Yapılanmaları Türk Burjuvazisi Büyük Emperyalist Güçler
Ulus olarak Kürtler	Ezilen Halklar	Kürdistan'ı bölen, parçalayan, işgal eden ulus-devletler: Türkiye, İran, Irak, Suriye. İşgalci emperyalist devletler

Ancak milliyetçiliğin Kürt ulusal kimliği açısından pek bir şey ifade etmediğini iddia edemeyiz. PKK'nın milliyetçiliğinin, milli değerleri yaşatma amacı taşıdığını söyleyerek mücadelelerinin adını da “Milli Demokratik Devrim”¹⁹² koyar ve “milli toprak” şeklinde ifade edilen “yurt” milliyetçilik tanımlamasının merkezinde yer alır:

Bazılarının çarpıttığı gibi, halkını, yurdunu, dilini, kültürünü sevmek milliyetçilik değildir. Bunlar yurtseverliktir. Yurt üzerinde ortaya çıkan halk değerleridir. Milliyetçilik, sadece ve sadece halk üzerinde egemenlik kurmanın ideolojisidir. Dil, kültür ve kimlik en fazla da demokratik uluslaşma sürecinde en güzel renkleriyle kendini yaşatacak ve evrensel değerlere güçlü katılım göstereceklerdir. (...) ¹⁹³

Görüldüğü gibi Öcalan aşiretlerin ve burjuvazinin milliyetçiliğini “kültürel değerlerden, toprak bütünlüğünden haberdar olmayan bir milliyetçilik” olarak reddederken yaygınlaşmamasının sebebini ise “Kürdistanlaşma” dığından kaynaklı olduğunu öne sürer.¹⁹⁴ Bu bağlamda Öcalan “toprak” ile kimlik arasında milli değerleri kapsayan bir bağ olduğunu, Kürdistan'ın da ulusal kimliğin bir parçası olduğunu iddia eder:

Günümüze doğru gelindiğinde, Kürt halkı yüzyıllardan, hatta binlerce yıldan beri üzerinde yaşadığı topraklarla kendisi arasındaki ilişkiyi ifade etmekten uzak bir duruma düşürülmüştür. Toprağın ulusal niteliği unutulmuştur. Yine bu halk binlerce yıl ötesinden biriktirdiği kültürün yoğun etkisi altında yaşamasına rağmen, geri de olsa bu kültürel kimliği tanımaktan, her türlü zenginliği için “benim zenginliğimdir, bu zenginlikten biraz da benim payım olsun” demekten ve kendisine dayatılan her türlü baskı ve sömürünün hangi anlama geldiğini sormaktan uzaktır. (...) ¹⁹⁵

Bu bakımdan Kürt kimliği ile coğrafya arasındaki sıkı sıkıya örülmüş bir bağ olduğu iddiasını yukarıdaki paragrafta net bir şekilde görebiliyoruz. Bunun dışında PKK'da

¹⁹² Öcalan, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, s. 120.

¹⁹³ Abdullah Öcalan, “*Demokratik ulus bayrağını yükseltmek halk sevgisini en güçlü yaşatmaktadır*”, **Serxwebûn**, Sayı: 294, 2006, s. 6.

¹⁹⁴ Abdullah Öcalan, “*PKK'nin 10. Yılına Girişinin Anlamı ve Yüklediği Görevler*”, **Serxwebûn**, Sayı: 72, 1987, s. 6.

¹⁹⁵ Abdullah Öcalan, “*PKK'nin 10. Yılına Girişinin Anlamı ve Yüklediği Görevler*”, **Serxwebûn**, Sayı: 72, 1987, s. 6.

coğrafyayı merkeze koyan, Kürdistan üzerine yükselen bir Kürt milliyetçiliğinden bahsedebiliriz. Bu ulusal kimlik, PKK'nın metinlerinde, yukarıda açıkladığımız milliyetçilik biçimlerinin taşıyıcılığını yapan feodal yapı iç düşman, “Türk uluslaşması” ise dış düşman şeklinde temsil edilir.¹⁹⁶

Elbette böylesi bir mekan üzerine inşa edilen söz konusu Kürdistan ulusal kimliği, farklı ülkelerin sınırları içinde kalsa da diğer ülkelerde de Kürtlerin aynı ulusal kimliği taşıdığını iddia eder. Türkiye, İran, Irak ve Suriye ulus kimliğinin Sykes-Picot anlaşmasının ardından “Batılı emperyalist güçler” tarafından dayatılması sonucunda inşa edildiğini ve “tanrısal bir buyruk”¹⁹⁷ gibi değer gördüğünü, aslında bu dört ülkenin ulusal kimliklerinin tarihsel, toplumsal ve coğrafi gerçeklerle çeliştiğini ve suni bir zemine kurulduğunu iddia eder. Bunun yerine ise hem Batı’da hem de Doğu’da aslında ulus-devletin iddia ettiği gibi homojen ve yekpare bir (etnik) kimlik değil tersine farklı ve homojen olmayan birçok (etnik) kimliğin var olduğudur. Ortadoğu’daki ulus-devletlerin “devlet sınırları içindeki bütün farklılıkların ve renklerin tasfiyesi temelinde inkarcı bir politika” izlediğini iddia ederek Türkiye, İran, Irak ve Suriye ulus kimliklerinin zeminini oluşturan tarihsel ve toplumsal anlatıyı sarsmaktadır.¹⁹⁸ Aynı makalenin sonuç paragrafında ise mevcut ulus-devletlerin sınırları ile kimlikleri arasında içerisi/dışarı s şeklinde kurduğu bağın altını oymaktadır:

Esasta halkların özgürce kendilerini ifade ettikleri, onurlarını korudukları, bilinçlendikleri, yaşamın tüm alanlarında kendi çıkarları temelinde kendilerini örgütledikleri coğrafi alanlar halklara aittir. Bu temelde ülke anlamlıdır ve bu coğrafyaların korunması için insan bütün değerlerini feda edebilir, uğruna savaşabilir. Fakat içinde insan onurunun ayaklar altında olduğu, asimilasyon ve şiddetin dorukta tutulduğu, toplum mühendisliği temelinde tek dil, tek fikir ve tek tip bir ulusun yaratılmak istendiği, inkârın ve imhanın dorukta olduğu bir devletin sınırlarını halklar korumak zorunda değildir, buna mahkûm edilemezler. (...)¹⁹⁹

Görüldüğü gibi Kürt ulusal kimliğinin inşası mevcut ulusal kimliklerin altını oymakta, işe onları sorgulamakla başlar. Ancak bunu yaparken de kendi ulusal kimliğinin tarihsel, toplumsal ve coğrafi hikayesini, kısacası kendi gerçekliğini kurar. Coğrafi temellerde geliştirilen bir milliyetçiliğin ve Kürdistan’ın tarihselliğinin ve sosyolojisinin de bu

¹⁹⁶ Öcalan, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, s. 107.

¹⁹⁷ Ortadoğu’da kurulan başta Türkiye, İran, Irak ve Suriye ulus-devletlerinde ulusal kimlik inşasının ilahi gibi gösterilmeye çalışılmasının arkasında ise PKK, ulus-devlet yapılanmalarının aslında her zaman böylesi bir kutsallaştırma yoluna gittiği fikri yatmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Abdullah Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, s. 80-81.

¹⁹⁸ “Ulus-devletin sınırları halklar için kutsal değildir”, **Serxwebûn**, Sayı: 344, 2010, s. 23-24.

¹⁹⁹ “Ulus-devletin sınırları halklar için kutsal değildir”, **Serxwebûn**, Sayı: 344, 2010, s. 24.

gerçekliğe ilişkin bilimsel bir zemini kurduğu iddiasındadır. Öyle ki Kürtler arasındaki farklılıklar görmezden gelindiği gibi “emperyalist güçler” tarafından Kürtleri bölmek için kullanıldığı özünde ise Kürdistan’daki toplulukların Kürt ulusal kimliğine ait olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Böylelikle ulus-devletin homojen olmadığı eleştirisi, Kürt ulusal kimliği” etrafında geliştirilen kimlik tasavvuru ile Kürdistan’da yüzyıllardır homojen bir kimliğin var olduğu iddiası yeniden kurulmaktadır.

PKK her ne kadar bir devlet gibi siyasi yapıya sahip olamasa da Kürt ulusal kimliğinin üzerine inşa edildiği coğrafi zeminin hafızada yer etmesi, ulusa ait bireylerce benimsenmesi, paylaşılması için bayrak, dil, sembol, harita gibi temsilleri (Tablo 5) sık bir şekilde kullanır. Örneğin sadece Serxwebûn’daki metinleri incelediğimizde Kürt Ulusal kimliğinin inşa edilmesinde “yapay sınırlarla döşeli Kemalist milliyetçi ideoloji”²⁰⁰ ile “yapay Türk ulusçuluğu”²⁰¹ şu şekilde temsil mücadelesine girişiliyor:

Tablo 5: Ulus-devlet ile muhalif jeopolitiğin temsil biçimlerinin karşılaştırılması

	Ulus-devlet temsil biçimleri (Türkiye)	Muhalif temsil biçimleri (PKK)
Temsil Araçları	Resmi Bayramlar	Newroz
	Kırmızı-Beyaz	Sarı-kırmızı-yeşil
	Kurt	Çift başlı kartal
	Ay-yıldız	21 yaldızlı güneş
	Türkiye (Doğu/Güneydoğu Anadolu Bölgesi)	Kürdistan (veya Türkiye Kürdistanı)

Elbette bu tür sembollerin veya temsillerin kullanımı basit bir seçim olmadığı gibi her biri Kürt tarihi ve kültürü ile bağ kuran hem anlamlı ve ortak geçmişi hem de kültürel ve milli değerleri barındırıyor. Örneğin her yılın 21 Mart’ında Newroz’la kutlanan baharın gelişi sadece bir mevsim geçişini değil “Özgürlük ve Bağımsızlık Günü”²⁰², “ulusal direnişimizin sembolü”²⁰³ şeklinde kutlanıyor:

²⁰⁰ Meral Kızır, “Karadeniz-Akdeniz hattında kaybedilen tarih kazanılıyor”, *Serxwebûn*, Sayı: 189, 1997, s. 16.

²⁰¹ “Kürdistan ulusal kurtuluş problemi ve çözüm yolu”, *Serxwebûn*, Sayı: 6, 1982, s. 12.

²⁰² “Yaşasın Halkımızın Direnme Geleneği Newroz”, *Serxwebûn*, Sayı: 4, 1982, s. 9.

²⁰³ “Ortadoğu’da Newroz’un Güncelliği PKK’nin Direnişi ve Mazlum Olayı”, *Serxwebûn*, Sayı: 27, 1984, s. 3.

Bugün 21 Mart Newroz bizim için daha da önem kazanmıştır. Çünkü ülkemiz bölünmüş, baskı altına alınmış, sömürgeleştirilmiş ve ulusumuz Türk, Fars ve Arap gericiliği ve ırkçılığı tarafından yok edilmek istenmektedir. Ama tarihin her döneminde olduğu gibi, halkımız bugün de direnmeyi elden bırakmayarak proletarya önderliğinde özgürlük ateşini daha da yükseltip, emperyalizme, sömürgeciliğe ve gericiliğe karşı mücadele kızıl bayrak etrafında coşkuyla birleşmektedir.²⁰⁴

Öte yandan yine sarı-kırmızı-yeşil renkleri de Demirci Kawa'nın Kral Dehak'ın başını kesmeye giderken giydiği önlüğün rengi olması (ya da öyle olduğu düşünülmesi) geçmişe ait öznel, "ulusal", zafer duygularının pekiştirilmesi adına çok önemli bir rol oynar. Yine bu bağlamda değerlendirebileceğimiz ulus-devletin bayrağının da aslında "egemen sınıfları", "burjuvaziye" temsil ettiğini, burjuvazinin kendi çıkarları için halkın tüm kesimlerini peşine taktığını ileri süren PKK, (bir dönem Serxwebûn'un da logosu olan) kendi bayrak betimlemesi için şu ifadeleri kullanılıyor:

Yeşil zemin üzerine sarı bayrak içinde kızıl yıldızlı bayrak, egemenlerin değil, halkın güç olduğu uluslaşmanın bayrağıdır. Dolayısıyla demokratik uluslaşmayı hedefleyen tüm Kürtler, demokratik konfederalizm bayrağını Kürt ulusal bayrağı olarak dalgalandırmalıdır.²⁰⁵

PKK ulus-devlet bayraklarının egemen sınıfların sembolü olduğunu ilan ederken kendi sembollerinin tüm halkın sembolü olduğu biçiminde betimliyor ki bu şekilde bayrak vb. öznel ve milli/ulusal duyguları yansıtan temsiller, nesnel ve evrensel değerler ve "gerçekler" gibi sunularak, "halkın değerlerini yansıttığı" ileri sürülerek benzer eleştirilere de kendini kapatmış oluyor. Örneğin sadece renk ve desen değişikliğiyle sunulan bayrağın hangi gerekçeyle halkın bayrağı olduğu açıklanma gereği duyulmuyor. Tüm bu temsillerin en önemli yanı, Türkiye merkezli coğrafya anlatısını ve kimlik tasavvurunu güçlendiren, bireylerce ezberlenmesini sağlayan temsil aygıtlarının altını oyması, onlarla mücadeleye girmesidir. PKK bunu yaparken, bu tür temsillerin veya sembollerin, uluslararası düzen tarafından tayin edildiğini iddia ederek yapay olduğunu vurgulamakla işe başladığını görürüz. Ancak devamında ise kendi temsillerinin gücünü arttırmak için ulus-devletin yöntemlerini kullandığını benzer tarihsel anlatıların, benzer siyasi gerekçelerin sunulduğunu da görüyoruz. Yani PKK aslında ulus-devletlerin ideolojik aygıtlarını sorunsallaştırırken "halklara zulmeden" bir iktidarın doğasından bahsederken kendi temsilleri için aynı sorunsallaştırmaya gitmez. Bu nedenle PKK'nın

²⁰⁴ "Yaşasın Halkımızın Direnme Geleneği Newroz", *Serxwebûn*, Sayı: 4, 1982, s. 4.

²⁰⁵ "Demokratik Ulus Bayrağını Yükseltmek Halk Sevgisini En Güçlü Yaşamaktır", *Serxwebûn*, Sayı: 294, 2006, s. 5-6.

coğrafi tahayyülü aynı şekilde iktidar ile coğrafya arasındaki ilişkinin sorunlu doğasının örneği haline gelir.

PKK'nın ideolojik zemin olarak gördüğü "Kürdistan ulusal kimliği" her ne kadar varlığını devam ettirse de PKK'nın VI. ve VII. Kongre'de ilan ettiği kırılmanın sonucunda yerini önemli ölçüde "Demokratik Ulus" söylemine bırakmıştır. Ulus fikrine ilişkin bu değişim PKK'nın 2000'lere girerken artık açıkça vazgeçtiği "Bağımsız Kürdistan" söylemi yerine önerdiği *Demokratik Özerklik* yapılanmasına uygun bir toplumsal yapılanmanın gerekli olduğuna ilişkin bir proje olarak sunulmuştur.

2.2.2. Demokratik Ulus Kimliği

2000'li yıllara girilirken PKK'nın geçirdiği değişim özellikle Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 16 Şubat 1999'un hemen arkasından gelmesi ve yine Öcalan'ın PKK'dan Türkiye sınırlarının dışına çekilmesini istemesi PKK tarihinde çok önemli bir kırılma olarak durmaktadır. PKK her ne kadar silah bırakmasa da bu dönemden sonra hedeflerinde önemli ölçüde değişiklik meydana gelmiş, askeri tartışmalar ve stratejiler yerini Türkiye tarihine ve Türklere yönelik "demokrasi", "barış", "çözüm", "çoğulculuk" gibi ifadelerle bırakmıştır.

PKK'nın geçirdiği en büyük değişim, "Bağımsız Kürdistan" hedefinden vazgeçilmesi, yerine ise Demokratik Özerklik gibi bir yapılanma önermesidir.²⁰⁶ Bunun çok boyutlu ve gerçek anlamda bir kırılma olduğunu kabul eden PKK, bu çaplı bir dönüşüm için öngörülen toplum tipinin de değişmesi gerektiğini savunur. Söz konusu değişim, PKK içinde "Kürt sorunundan vazgeçildiği" eleştirisine maruz kalmasına rağmen parti yönetimi PKK'nın mücadelesinden taviz vermediğini vurgularken²⁰⁷ Öcalan ise eleştirilere "Kürtlüğün tarihte hep sabit duran bir gerçeklik değil dönüşüm geçiren bir gerçeklik olduğu" şekilde açıklar.²⁰⁸ Dünyada da önemli değişimler olduğunu öne süren Öcalan, yeni dönemi "klasik anlamda bağımsızlık mücadelelerinin sona erdiğini" ilan ederek İspanya ve İrlanda gibi ülkelerdeki silahlı mücadeleleri örnek gösterir. Buna göre artık silahlı eylemler, yerini siyasete ve demokrasiye bırakmalıdır.²⁰⁹ Bunun bir yansıması olarak PKK, 80'li ve 90'lı yıllarda sıkça kullandığı "ulusal kurtuluş

²⁰⁶ "Demokratik halk meclislerine dayalı yapılanmayı başarmalıyız", *Serxwebûn*, Sayı: 297, 2006, s. 8-9.

²⁰⁷ PKK Yeniden İnşa Komitesi, "Kemal Pir ve Beritan ruhuyla PKK'nin yeniden inşa sürecine atılalım, *Apocu Düşünceyle Özgür Yaşam Yaratalım*", *Serxwebûn*, Sayı: 272, 2004, s. 7-11.

²⁰⁸ Abdullah Öcalan, "Kürt sorunu ve demokratik ulu çözümü", *Serxwebûn*, Sayı: 364, 2012, s. 14.

²⁰⁹ "Dünyadaki değişimin özellikleri ve Partimizin yenilenme yaklaşımları", *Serxwebûn*, Sayı: 212, 1999, s. 3.

mücadelesi” söylemini terk ettiğini bunun yerine legal mücadele diliyle uygun hale geldiği gerekçesiyle, “ulus” vurgusu yerine “demokratik kurtuluş mücadelesi”²¹⁰ söylemini tercih ettiğini açıkça ilan etmiştir.

19. yüzyılda ulus-devletin hakim siyasal yapı ve ideoloji olduğunu kabul eden PKK, günümüzü ise artık sınırların aşılmaya başladığı ve çokkültürlülüğün git gide hakim gerçeklik olarak öne çıktığı, “bünyesinde her zaman tekliği barındıran ulus-devletlerin” yara aldığı bir dönem olarak tasvir eder.²¹¹ Demokratik ulus ise “kapitalist modernitenin ulus-devletçi yapılanmasına karşı toplumu devlete bağımlı olmaktan çıkartan alternatif sistem” olarak görülmektedir.²¹² Bu bağlamda ulus-devleti etnik milliyetçiliğe dayandığı için reddeden PKK, demokratik ulusu ise farklı etnik yapılanmaların kendilerini ifade etme imkanı bulacağını, “kapitalizmin zihinsellik ve duygusallık genlerinde”²¹³ yer alan milliyetçiliğin de son bulacağını savunur.²¹⁴

Özellikle Abdullah Öcalan’ın 2000’li yıllardaki tüm metinlerinde sıklıkla rastladığımız “demokratik ulus projesi”, tüm anlatımlarında “kapitalist, liberal ulus-devlet” ile kıyaslama yapılarak anlatılır. Bu kıyaslamanın başında ise ulus-devlette birey-devlet ilişkisi yönünden bireyin liberal, kar tutkusu sebebiyle “köle” haline getirildiği savunularak farklılıkların yaşam alanı bulduğu “demokratik ulusta” birey-devlet ilişkisinin tümüyle değişeceği, toplumun “komünler” biçiminde, farklılıklara saygı duyularak örgütleneceği ve bunun sonucunda da bireyin devletin kölesi olmak yerine özgür olacağı vurgulanır.²¹⁵

Dikkat edildiği üzere, PKK’nın en çok üzerinde durduğu kavram “çoğulculuk” olmuştur. PKK’nın katı bir şekilde savunduğu “Bağımsız Kürdistan” hedefinin hakim olduğu 80’li ve 90’lı yıllarda özellikle karşı çıktığı Türkiye’nin üniter²¹⁶ yapısından

²¹⁰ Mehmet Tigris, “Yeni süreçte legal partinin işlevi”, **Serxwebûn**, Sayı: 217, 2000, s. 10.

²¹¹ Sinan Türkmen, “Dünyadaki yeniden yapılanma ve ulusallık ve çokkültürlülük”, **Serxwebûn**, Sayı: 220, s. 10.

²¹² “Demokratik ulus inşasında kimi algı sorunları”, **Serxwebûn**, Sayı: 355, 2011, s. 9.

²¹³ Abdullah Öcalan “Demokratik Ulus Çözümünde Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşam”, **Demokratik Modernite**, Sayı: 7, 2013, s. 12.

²¹⁴ “Demokratik özerklik ve özerk demokratik Kürdistan”, **Serxwebûn**, Sayı: 312, 2007, s. 23.

²¹⁵ Abdullah Öcalan “Demokratik Ulus Çözümünde Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşam”, **Demokratik Modernite**, Sayı: 7, 2013, s. 10-11.

²¹⁶ Ancak üniter yapıya karşı bu sert üsluba rağmen daha ilerleyen yıllarda “üniter yapının sorun teşkil etmeyeceği” şeklinde ifadelere de rastlamak mümkün. Üniter devlet yapısına “tekçi” olduğu için karşı olduğunu, ülke sınırlarda herhangi bir değişim talebi olmaksızın toplum yapısında “çoğulculuğun” öne çıkmasıyla Birinci Dünya Savaşı’ndan bu yana yapay olan toplumsal ilişkilerin doğal seyirinde ilerleyeceğini savunan Öcalan bazı metinlerinde de üniter devlet yapısı içinde de demokratik ulusun inşa edilebileceğini savunur. Daha kapsamlı bilgi için bakılabilir: Abdullah Öcalan, “Türkiye iki Yol Ağzında”, **Serxwebûn**, Sayı: 324, 2008, s. 44.

vazgeçilerek Türk ve Kürt halklarını kapsayan demokratik ulus projesinin hakim olabileceğini kimlik sorununun kalmayacağını ifade eder:

Üniterlik bilindiği gibi öne çıkan iki olguyla tanımlanır. İlk olgu toprak bütünlüğüdür. Coğrafi olarak bütünlüktür. İkinci olgu ise idari yapının tekçiliği ve merkeziliğidir. Buna bağlı olarak tek ulus, tek dil, tek bayrak gibi tanımlarda ortaya çıkmaktadır. Tek coğrafyada tek ulus, tek dil ve tek bayrak. Bunun dışında kalan farklı ulusal, dini ve cinsi kimlikleri ve kültürleri yok saymak, bu tekçi anlayış kapsamında bu farklılıkları asimile etmek üniterliğin temel yaklaşımıdır. Farklılıklar tehlike olarak görülmemekte ve yok sayılmaktadır.²¹⁷

Bunun yanı sıra demokratik ulus projesi, PKK'nın metinlerindeki temsillerde ciddi bir değişimi de zorunlu hale getirmiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin metinlerde Türkiye temsili önemli ölçüde değişmiştir. Çoğulculuk temelinde Türklerle Kürtlerin bir arada yaşayabilmesini kapsayan demokratik ulus tartışmalarının yapıldığı metinlerde Türkiye ve Türkler temsiline yer verilerek Kürt sorununun iktidar eliyle büyütüldüğü aslında her iki halkın da yüzyıllardır bir arada yaşadığını hatta “ortak düşmana” karşı birlikte omuz omuza mücadele verdiği ifade edilmektedir:

(...) Ayrıca Kürtlerin Türklerle Malazgirt Savaşı'yla (1071) başlayan stratejik ittifakının gönüllülük esasına dayandığını, çeşitli kopmalara uğratılsa da, bu tarihten beri iktidar ve devlet oluşumlarında Kürtlerle Türklerin iki esası ortak olduğunu, dolayısıyla her iki halkın tarihi ve kültürü arasında sıkı bir ortaklık ve iç içelik bulunduğunu beyan eder. Türklerle Kürtlerin Ortadoğu'nun son bin yıllık tarihinde ortaklaşa stratejik bir rol oynadığını kabul eder.²¹⁸

2000'li yılların başında PKK'nın dönüşümü üzerinde durulurken Türkiye'ye ve Türklere yönelik düşman temsiline önemli oranda azalma görülür. Devamında ise “düşman” temsili daha çok Batılıları, özellikle büyük siyasi dönüşümlerin yaşandığı Birinci Dünya Savaşı sonrasında önemli etkisi olan İngilizleri hedef almaktadır. Dünya savaşına ve ardından devam eden sınır tartışmalarına ilişkin misak-ı milli, Türklerin ve Kürtlerin “ortak vatanı” olarak savunulurken, daha önce Kürt kimliğini yok saydığı gerekçesiyle “düşman” temsiline başında bulunan Mustafa Kemal bu kez karşımıza “İngilizlerin oyununa gelmiş” ulus kurucu bir şahsiyet olarak çıkmaktadır.²¹⁹

Bu kapsamda son olarak şunu da ifade etmek gerekir ki PKK'nın geçirmiş olduğu değişim hatta Öcalan'ın yakalanmasının ardından geri çekilme çağrısı yapması dahi bir mağlubiyet, tasfiye ya da taviz olarak görülmez. Tam tersine bu yeni durum, PKK'nın dünyadaki gelişmelere ayak uydurarak yeniden inşa edildiği, bu yolla da Kürtlerin

²¹⁷ “Demokratik Özerklik”, *Serxwebûn*, Sayı: 345, 2010, s. 12-13.

²¹⁸ “KCK ve demokratik uluslaşmanın boyutları II”, *Serxwebûn*, Sayı: 345, 2010, s.25.

²¹⁹ Abdullah Öcalan, “Türkiye iki Yol Ağzında”, *Serxwebûn*, Sayı: 324, 2008, s. 43.

haklarını daha iyi ve ne milliyetçiler gibi sağa ne de liberaller gibi sola savrulmadan, doğru bakış açısıyla koruyacağını savunur.²²⁰ Yine buna bağlı olarak yeni söylemin hakim olduğu 2000’li yıllarda da tıpkı 80’ler ya da 90’larda olduğu gibi Kürtlerin kökenine ve ulusal/kültürel değerlerine yönelik vurgular devam etmiştir. 2000’lerden bu yana özellikle Türkiye’de çözüm sürecinin başlamasının ardından dahi Kürt kimliğine ilişkin simgelerin ve temsillerin kullanılmasında bir azalma olmamış ancak 80’li ve 90’lı yıllarda ifade edilen Kürt kimliğinin özgür ve bağımsız Kürdistan’da varlığını devam ettireceği hedefi yerini binlerce yıldır bir arada yaşadığı Türklerle ortak ve eşit bir ulus olarak resmi sınırlara ve cumhuriyete saygılı bir hedefe bırakmıştır.²²¹

2.3. Bir Vatan olarak Kürdistan

İç mekanın iktidarcı yeniden düzenlenmesi, vatanlaştırılması şeklinde ifade edebileceğimiz süreç yine iktidarın mekanı gerek söylemsel gerekse de fiziksel anlamda kontrol etmesine dayanmaktadır. İktidarcı kullanılan bu kontrol mekanizmaları devletin kolluk güçlerini çağrıştıran somut mekanı olduğu kadar coğrafi bilginin üretilmesi yoluyla da soyut mekanı kapsar. Mekanın toplumsal inşası tek başına ulusu çağrıştıran sembollerle değil ortak kökene, atalara, kadim geçmişe işaret eden yarı tarihi yarı masalsi bir anlatıyla mümkün hale getirilir. Böylesi bir tarihi anlatı ve semboller etrafında ulusa tahsis edilen iç mekan zihinsel, sübjektif anlatılarla donatılarak “vatan” haline getirilir. Bu süreç devlet sınırlarının kesinleştirilerek kontrol edilmesi ile mümkün olduğu kadar bu sınırların ulusun her bir bireyinin zihnine kazınmasını sağlayan anlatılara ve sembollere de ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan “vatan” tahayyülünün oluşabilmesi için bir devletin varlığı zorunlu olmamakla birlikte bu tahayyülün inşa edilmesine olanak sağlayan tarihi anlatılar ve semboller bu vatanlaştırma sürecinde önemli bir bileşen görevi üstlenirler.

Önceki bölümlerde bahsini yaptığımız gibi PKK, devlete karşı eylemlerinin iki boyutu olduğunu ifade eder. Bunlardan bir tanesi silahlı eylemlerken PKK’nın “ideolojik boyut” ya da “ulusal sorun” şeklinde tanımladığı diğeri ise Kürdistan’ın “vatanlaştırılmasını” hedefler. PKK için bir toprak parçasının ötesinde Kürtlerin kişiliğini, ulusal değerlerini kapsayan “vatan” kavramı, antik yunan mitolojisinden, Spartaküs’e kadar hikayelerle sürekli tekrar edilerek vatana verilen önemin yaşamsal

²²⁰ Duran Kalkan, “Çözüm için savaşaçağız”, *Serxwebûn*, Sayı: 211, 1999, s. 4-7.

²²¹ Mehmet Tigris, “Yeni süreçte legal partinin işlevi”, *Serxwebûn*, Sayı: 217, 2000, s. 10.

olduğu, vatandan vazgeçilmesinin tüm değerlerden, kişilikten vazgeçmek olduğu vurgulanır. Bu durum daha geniş ölçekte Kürdistan'a vatanın kutsallığı üzerinden bir bağlılık oluşturmayı da zorunlu kılar. Kürdistan “bağlı kalınması gereken en yüce değer”, “kutsal topraklar”, “kendi kökleri üzerinde yükselmek isteyen halkın vatani” biçiminde tamlamalarla ifade edilir. Bu ifadelerin belki de en açık halini PKK'nın temel ilkelerini tartıştığı Kuruluş Bildirgesi'nde görürüz. Söz konusu bildirmede PKK “Kürdistan'ı yurt topraklarının doğal bir parçası olarak gören sömürgeci güçlerle mücadeleyi en acil görev olarak önüne kor...” şeklinde kendine hedef belirlemiştir. Bu bağlamda “direniş” söylemi etrafında geliştirilen eylemlerin amacı ise tarihi ve kök itibarıyla Kürtlere ait olduğu iddia edilen toprakların özgürleştirilerek “özgür vatana” ulaşmak şeklinde ifade edilir.

Bir bütün olarak Kürdistanı coğrafi tahayyülün ayrılmaz bir söylemsel ekseni olarak iş gören vatan tahayyülü PKK'nın söylemine iki şekilde nüfuz etmiştir. *Birincisi* PKK'nın kuruluşundan 1999'da topladığı VI. Kongre'ye kadar devam eden ve Kürdistanı coğrafi muhayyileyi muhalif kılan özgür vatan temsilidir. Özgür vatan söylemi doğrudan “bağımsız ve birleşik Kürdistan'a” işaret eder ve 1999 yılına kadarki metinlerde PKK'nın temel hedefinin özgür vatana yani “Bağımsız Kürdistan'a” ulaşmak olduğu ifade edilir. Söz konusu “bağımsız Kürdistan” hedefi, sadece Türkiye topraklarını değil Suriye, Irak ve İran içlerinde de kaldığı iddia edilen coğrafyaya işaret etmektedir. Bu nedenle çoğu metinde karşımıza “bağımsız Kürdistan” söylemi kadar “birleşik Kürdistan” söylemi de öne çıkmakta ve her iki söylem de Türkiye, Irak, İran ve Suriye gibi dört ulus-devletin topraklarına işaret etmektedir.

PKK metinlerinde 1999'dan sonra hakim hale gelen *ikinci* vatan söylemi ise *ortak vatan*dır. PKK'nın VI. Kongre'sinde (1999) ve VII. Kongre'sinde (2000) belirlenen yeni ilkeler ve yöntemler uyarınca, silahlı eylemleri geçmiş yüzyılın yöntemi olarak reddettiğini ve yerini siyasetin alacağını ilan ederek “Türkiyelileri ve Kürdistanlıları” kapsayan “ortak vatan” vurgusunu öne çıkarır. Bu eksende geliştirilen ortak vatan söylemi de Türklerle birlikte mevcut Türkiye sınırları içinde birlikte yaşamayı öngörür. Bu bakımdan bu bölümde bu iki söylem pratiğinin içeriğini ve “vatan” bağlamında dönüşümüne değineceğiz.

2.3.1. “Özgür Vatan”

PKK ulusal kimliğin oluşması ile vatan bilincinin gelişmesini birbirine paralel ilerleyen iki ayrı düzlem olarak görür. “Uluslaşmanın bir vatana bağlı olarak mümkün olabileceği” ifade edilirken vatan, hem ulusal kimliğin inşa edilebilmesini hem de vatani özgürleştirecek mücadelenin zeminini olanaklı kıldığı üzerinde durulur.²²² Bu bağlamda işgalci güçlere karşı “vatanın savunulması” fikri, ulusal kimliğin bir parçası kabul edilen direniş kültürünü canlı tuttuğu gibi²²³ PKK’nın eylemlerini meşrulaştırma aracı olarak da iş görür.²²⁴ Söz konusu işgal söylemi, işgalciyi ötekileştirerek ulusal mekanda istenmeyen haline getirmekte, uzun uzun bahsi yapılan tarihsellikte ve kültürelilikte yeri olmayan bir yabancıya dönüştürmektedir. Bunun bir parçası olarak PKK’nın silahlı eylemleri, “öteki” olanın vatandan atılarak iktidarın “öteki” olandan “biz” olana yani “vatanın” asıl sahiplerine devredilmesi anlamı taşımakta, “stratejik konumundan ve bereketli topraklarından” ötürü her zaman korunması gereken bir coğrafya olarak yeniden yazılmaktadır.

Bu noktada tarih yazımı PKK’nın en çok başvurduğu kanıtlama mekanizması olarak “özgür vatan” söyleminin bel kemiğini oluşturur. Buna göre “binlerce yıldır bu topraklarda yaşayan Kürtler”²²⁵ tarih öncesinden bu yana “uygarlık kurucu bir ulus” biçiminde yüceltilerek “eşsiz güzellikteki bereketli topraklarında” modern uygarlığın temellerini atması, “doğdukları bu toprakları yurt olarak seçmesiyle” başlar²²⁶ ve Kürdistan her şeyden Kürtlerin atalarının da yaşadığı yer şeklinde kodlanarak tarihsel bir zeminde yükselir. Öcalan bunun kanıtı olarak da Kürdistan isminin geçtiği ve Ksenophon’un M.Ö. 401’de kaleme aldığı “Onbinlerin Dönüşü” adlı eserini gösterir.²²⁷ Bu tarihsel zemin insanlık tarihinin başlangıcına kadar götürülerek Kürtlerin kökeninin bu topraklarda aranması gerektiği üzerinde durulur:

Kürtlerin kökü, barbarlık döneminde Kuzey Avrupa’da göçebelikle yaşayan, uygarlığın gelişmesiyle Orta-Avrupa’ya, Hint Yarımadası’na, Anadolu ve İran platolarına doğru büyük bir akına geçen Hint-Avrupa grubu kavimlerinden,

²²² “Gereğçeler... ve yitirileni yitirilen yerde aramak”, *Serxwebûn*, Sayı: 173, 1996, s. 9.

²²³ “Kürdistan’da otorite PKK’nın”, *Serxwebûn*, Sayı: 142, 1993, s. 2.

²²⁴ “Kürtler ve İşgal P”, *Serxwebûn*, Sayı: 142, 1993, s. 18.

²²⁵ “Güney’i Kuzey’e Çevireceğiz”, *Serxwebûn*, Sayı: 159, 1995, s. 1.

²²⁶ “Zafer”, *Serxwebûn*, Sayı: 162, 1995, s. 11.

²²⁷ Abdullah Öcalan, “Yürüttüğümüz mücadele terörizmdir bundan vazgeçmeye hazırız” sözünü, *ABD ve TC benden hiçbir zaman duymayacak*, *Serxwebûn*, Sayı: 160, 1995, s. 14.

M.Ö. 1000 yıllarında Urmiye gölü ile Van gölü arasındaki bölgeye yerleşen Medlere dayanır.²²⁸

Tarih başlığı altında değindiğimiz gibi Medler “bugünkü Kürdistan sınırlarını dahil ederek kendi dillerini ve kültürlerini hakim kılarak” bu bölgeyi Kürtlerin vatanı haline getirmişlerdir.²²⁹ Aslında PKK, bu iddiasıyla ulus-vatan ilişkisini de Medlerle birlikte başlatır. Medleri sadece etnik köken yönüyle değil aynı zamanda Kürt kültürünü ve kimliğini koruduğu, Kürt ulusal değerlerinin temellerini attığı için Kürtlerin atası ilan etmiştir. Bu nedenle de Kürt ulusal kimliğine sahip olmayı aynı zamanda “benim de bir vatanım var mı?”²³⁰ sorusunu bireyin kendisine sormasıyla yani “vatan” bilincinin oluşmasıyla eşdeğer görür. Bu tarihsel zemin, PKK’ya Kürdistan’ın tarih öncesinden bu yana gerek etnik olarak gerekse ulusal, kültürel değerler bakımından Kürtlere ait olduğu tezini işlemesini mümkün kılar ki bu da bölgede PKK dışındaki silahlı güçleri ve hakim ideolojileri “işgalci”, PKK’yı ise “direnişin önderi” olarak etiketlenmesine imkan sağlar. PKK, sadece direnişin önderi olarak değil aynı zamanda “vatan bilincinin gelişmesini de sağlayan, Kürtlerin vatanını kuran bir özne olarak karşımıza çıkar.²³¹

PKK’nın vatanın inşasındaki özne konumunun önemi bununla da sınırlı değildir. PKK 1991’de topladığı dördüncü kongresinde “vatanın savunulmasını” Kürdistan topraklarında “vatanlaşmaya” doğru gitmenin önemli bir adımı olarak görürken bize ulus-devletin iç mekanı yeniden düzenleyerek, “iç mekanı vatanlaştırarak”²³² devreye soktuğu kontrol mekanizmalarını anımsatır.²³³ İşgal ve direniş söylemleri ile donatılan tehdit eksenli vatan kurgusu, Kürdistan’ı korunması gereken bir yer olarak inşa eder. Bu savunma Kürt ulusunun yaşam alanı şeklinde sürekli bir şekilde vurgulanarak Kürdistan vatanı için mücadeleyi, Kürt toplumunun var olabilmesi için gerekli ve zorunlu hale getiren bir söyleme dönüştürür. Bunun bir sonucu olarak da vatan, mücadelenin sonunda özgürce yaşanabilecek ulusal bir mekan olarak tahayyül edilir. Öte yandan vatanın ideolojik olduğu kadar silah yoluyla da savaşarak kazanılabileceği fikri PKK’nın silahlı eylemleri de meşrulaştırması olarak öne çıkar.²³⁴

²²⁸ Öcalan, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, s. 65.

²²⁹ Öcalan, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, s. 65.

²³⁰ Öcalan, “*Serhildana kalkan halk özgürleşen halktır*”, **Serxwebûn**, Sayı: 230, 2001, s. 16. (Yazı 1990 yılında yazılmış ancak derginin 2001 yılında çıkan 230. sayısında yayımlanmıştır.)

²³¹ İsmail Beşikçi, “*Savaşın galibi gerilladır*”, (Serxwebûn dergisi ile röportaj), **Serxwebûn**, Sayı: 194, 1998, s. 24.

²³² Durgun, **Mamalik’i Şahane’den Vatan’a**, s. 70.

²³³ “*PKK Kongreleri IV, Devrimde Karar, Sosyalizmde Israr, Atılım ve Zafer*”, **Serxwebûn**, Sayı: 205, 1999, s. 19.

²³⁴ “*Gerekçeler... ve yitirileni yitirilen yerde aramak*”, **Serxwebûn**, Sayı: 173, 1996, s. 8-12.

Bu söylemi güçlendiren tek dayanak noktası, bölgenin tarihi olarak Kürtlere ait olduğu şeklinde bir tarihsel tez değil aynı zamanda bu tarih içinde “Kürtlerin vatanının” yapay biçimde bölünmüş olduğu iddiasıdır. PKK’nın dilinde “bölünmüş Kürdistan” söylemine dönüşen ve işgal vurgusunun arttığı bu ifade, “özgür vatan” söylemini de pekiştirir. Çünkü bu şekliyle Kas-ı Şirin, Sevr, Lozan, misak-ı milli gibi sınırları konu alan tartışmalar üzerinde sıklıkla durularak “bölünmüş Kürdistan” ya da “bütün/büyük Kürdistan” söylemleri etrafında homojen bir vatanın var olduğu ancak güç savaşı sonucunda bölündüğü kabul edilir. Bu şekilde “özgür vatan” için mücadele, öncelikle “vatanın işgalciler tarafından bölündüğü ön kabulü ile başlar.

Kürdistan Kas-ı Şirin antlaşmasıyla iki, Lozan antlaşmasıyla da dört parçaya bölünmüştür. Böylece Kürt sorunu tüm Ortadoğu ülkelerini ve dünyayı ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Kürt nüfusunun çoğunluğu Türkiye sınırları içinde geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Bu nedenle sorunun en kapsamlı yaşandığı ülke Türkiye’dir. Bununla birlikte İran, Irak ve Suriye de ciddi bir Kürt problemiyle karşı karşıyadır. (...)²³⁵

PKK’nın Kürdistan tahayyülünün anlaşılmasına “bölünmüş Kürdistan” söyleminden başlamanın birkaç avantajı vardır. Birinci olarak Kürdistan’ın hem tarihi olarak hem de kültürel olarak bölünmüş bir yapıya sahip olduğu iddiasıyla yola çıkılması Kürt silahlı hareketinin coğrafi/jeopolitik tahayyülünü muhalif hale getiren bileşenlerden biri olarak kaydetmek gerekir. Çünkü bu söylem, başta Türkiye olmak üzere ulus-devletlerin coğrafi tahayyüllerine karşı bir direnç noktası oluşturur. Bölünmüş Kürdistan söyleminden başlamanın ikinci önemli avantajı ise “Büyük Kürdistan, Birleşik Kürdistan, Bütün Kürdistan, Kuzey Kürdistan, Güney Kürdistan, Doğu Kürdistan, Batı Kürdistan, Türkiye Kürdistanı” vb. jeopolitik kodların kullanılmasını mümkün hale getirmesidir. Bu durum nihayetinde dört farklı ulus-devlette parçalı olarak yaşanan Kürtleri “özgür vatan” tahayyülünün tahkim edilmesi işine yaramaktadır.

Ancak burada özel bir soruya dikkat çekmek gerekir: Kürtlerin yüzyıllardır birbirinden ayrı yaşamış olmaları “kadim tarihten gelen Kürdistan’ın, Kürtlerin doğal vatani” olduğu tezini çürütür mü? Öcalan’a göre Kürtlerin bölünmüş bir yapıya sahip olması, onları tümüyle birbirinden ayrı hale getirmemiş; Kürdistan, Kürtlerin vatani olarak kalmaya devam etmiştir. Öcalan söz konusu sınırların Kürtler arasında sadece bazı kültürel değişimlere ve dil/lehçe farklılıklarına yol açtığını ancak son tahlilde Kürtlerin tek bir coğrafyanın parçası olduğunu savunur. Bu farklılıkların Kürtlerin geleceği

²³⁵ “PKK Programı”, *Serxwebûn*, Sayı: 220, 2000, s. 17.

açısından sorun yaratıp yaratmayacağı şeklinde soruya ise Öcalan, bu tür farklılıkların tehdit değil tersine Kürt ulusunun birlikte yaşamasını sağlayacak zenginlikler olarak siyasi birliğin kurulmasında yardımcı olacak bir faktör olarak gördüklerini söyler.²³⁶

Görüldüğü gibi Kürdistan'ın bölünmüş bir yapıya sahip olduğu söylemi, “vatanın” özgürlüğe kavuşturulması, savunulması gereken bir coğrafya şeklinde kodlanmasını sağladığı gibi bu bölünmüşlüğün de Kürdistan için iddia edilen homojenliğini ve tarihselliğini zedelediği iddia edilmektedir.²³⁷ Bunun dışında “bölünmüş vatan”, aynı zamanda “Birleşik Kürdistan” idealini de çağrıştırmaktadır ki bu da kültürel farklılıkların ortadan kaldırıldığı, özgürlüğüne kavuşturulmuş bir vatan tahayyülünü de canlı tutmaktadır. Burada hedef sadece tüm dünyaya bu toprakların Kürtlere ait olduğunu göstermek değil aynı zamanda bir bütün olarak Kürt ulusunun vatanının bölünmüş olduğunu da kanıtlamaktır.

Vatanın bölünmüşlüğü, işgal söylemini güçlendirdiği gibi dört farklı güç tarafından işgal edildiği şeklinde ifadelerin kullanılmasına da imkan tanımış ve böylece kartografik mekan “Kürt ulusunun” zihninde bir tepki zemini haline gelmiştir. Bu bağlamda vatan, yurtseverlik, yurttaşlık gibi kavramlar toprağa yönelik bir “aşk” gibi ele alınarak “vatanı” sadakat gösterilmesi, korunması kollanması ama en önemlisi kurtarılması gereken bir “sevgili” haline getirir. Örneğin Serxwebûn'un hemen her sayısında yer verilen gerilla hikayeleri, “vatanın işgal edilmesini” sadece siyasi ya da askeri olarak değil romantik anlamda da özel bir yerde konumlandırır. Örneğin Hakkari'de iki gün geçiren iki gerillanın hikayesine “Bir Parça Sıcak Vatan”²³⁸ biçiminde başlık atılırken, onu anlatması için ölen bir gerillanın “Çılgınlar gibi vatanı aradım”²³⁹ sözleri seçilir.

Görüldüğü gibi “vatan toprakları” PKK için her zaman kurtarılması gereken bir yer olarak görülürken PKK “vatan topraklarını” kendini koruyup korumakla görevli, Kürdistan'ın vatanının tek temsilcisi ilan eder. Bunun devamında PKK, kendi tezleri dışında Kürdistan'ın geleceğine ilişkin tüm alternatif yaklaşımları, “reformist” olarak yaftalayarak reddeder ve “özgür vatana” sadece PKK'nın yürüttüğü mücadele ile kavuşulabileceği savunulur.

²³⁶ Abdullah Öcalan, “Kürtçeyi geliştirmek istiyorsak Kürtlerin siyasa özgürlüğünü geliştirmek zorundayız”, (Halil Nebiler ile röportaj), **Serxwebûn**, Sayı: 114, 1991, s. 24.

²³⁷ M. Can Yüce, “Ulus ve Kürt Uluslaşması”, **Serxwebûn**, Sayı: 174, 1996, s. 8-9.

²³⁸ “Bir parça sıcak vatan”, **Serxwebûn**, Sayı: 82, 1988, s. 8-9.

²³⁹ “Çılgınlar gibi vatanı aradım”, **Serxwebûn**, Sayı: 195, 1998, s. 20.

PKK'nın yürüttüğü bu söylem pratiği, yazının başında da ifade ettiğimiz gibi, VI. Kongre'ye kadar devam etmiştir. Bu dönemden sonra önceki paragraflarda ifade ettiğimiz toprağa duyulan sadakat duygusunda bir değişiklik olmamasına rağmen “özgür vatan” söylemi yerini “ortak vatana” bırakmış, vatan artık sadece korunmasının değil aynı zamanda paylaşılmasının da siyasi ve askeri olarak zorunlu olduğu bir mekana dönüşür.

2.3.2 “Ortak Vatan”

Kürt silahlı hareketinin metinlerindeki “vatan” imgesinin geçirdiği değişim küçük bir kırılmanın ötesinde PKK'nın temel ilkelerini, gelecek tasavvurunu, kimlik inşasını kapsayan parti manifestosunun değişimine kadar gitmektedir. En başından itibaren PKK'nın çekirdek kadrosunda yer alan Duran Kalkan “bugüne dek Kürt sorununu ortaya çıkarmaya çalışan PKK'nın ayakta kalabilmesi için değişen dünyaya ayak uydurmak” zorunda olduğunu ileri sürerek değişiminin gerekçesini şu şekilde açıklar:

(...) Her şeyden önce yeni bir döneme giriliyor. Aslında bu sürece girilmiştir. Parti Genel Başkanımız 1993-94'den itibaren, yani '91-92 kalkışının yarattığı sonuçlar temelinde hem kazanımlarıyla, hem başarısızlıklarıyla birlikte yeni bir sürecin başladığını, fakat bunun parti ve mücadelemiz açısından tam bir sisteme kavuşturulup dönüşümün yaşanmadığını belirtiyor. Böyle olunca da, o zamandan beri yeni bir süreç başlamış oluyor. Biz buna parti olarak parça parça ulaşmaya, uyum sağlamaya çalıştık. Bu, en kapsamlı biçimiyle '98'den itibaren gündemimize girdi.²⁴⁰

Dikkat edildiği üzere Kalkan, PKK'nın bugüne dek yürüttüğü mücadelede, “bir toprak parçası üzerinde iktidar olmak” gibi askeri hedefleri olduğunu ancak bu noktada başarısız olduklarını itiraf etmektedir. Kürt sorununun çözümünde, özellikle dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak, PKK'nın yöntem değişikliğine gittiğini ve bu bağlamda “askeri yoldan zafere gidemeyince ateşkeslerle birlikte soruna Türkiye'nin demokratikleştirilmesi temelinde çözüm aranmaya çalışıldığını” ifade etmiştir.²⁴¹

Gerçekten de dikkatle incelendiğinde bu döneme kadar birçok yönüyle PKK'nın söylemsel bütünlüğünü oluşturan “işgal” ve “direniş” gibi ifadeler yerine bundan sonraki metinlerde “ortaklık”, “demokrasi”, “çoğulculuk” gibi söylemlerin tercih edilmesi ilk fark edilen unsurların başında gelir. Bu bağlamda geliştirilen “ortak mücadele”, “ortak gelecek” vb. söylemler daha çok Türkiye ve Türkler için kullanılır. Bu dönemde de “ortak vatan” ya da “ortak gelecek” söylemlerine uygun bir tarih

²⁴⁰ Duran Kalkan, “Çözüm için savaşıcağız”, *Serxwebûn*, Sayı: 211, 1999, s. 4-7.

²⁴¹ Duran Kalkan, “Çözüm için savaşıcağız”, *Serxwebûn*, Sayı: 211, 1999, s. 4-7.

anlatısıyla karşılaşırız. Örneğin Türklerin işgalci, Kürdistan'ın ise "işgal coğrafyası" şeklinde betimlenerek hedeflenen "özgür vatan" yerini Türklerle birlikte emperyalist Batı'ya karşı savunulan bir Kürdistan tarihi ve "ortak vatan" söylemi etrafında geliştirilen bir Kürdistan anlatısı karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Türklerle Kürtlerin Türkiye'de İngilizlere karşı, Kürdistan'da ise Fransızlara karşı ortak mücadele ettiğine işaret edilerek cumhuriyet kurulduktan sonra da Türklerle Kürtlerin "Türkiye'nin büyük metropollerinde" bir arada yaşamaya devam ettiği savunularak tarihi dostluğun bugün de devam ettiği vurgulanmıştır.²⁴² Devamında ise "özgür vatan" hedefi yerini Kürt kimliğinin tanındığı ve Türkiye'nin sınırlarını tartışma konusu yapmayan, Anadolu ve Ege ile eklemlenmiş Kürdistan etrafında geliştirilen bir "ortak vatan" söylemi geliştirilmiştir:

Anadolu ve Mezopotamya'nın önemli bir kesimi, Avrupa devletlerinin egemenliği altına girmekten kurtarılmış, Türk-Kürt ilişkisi ve ortaklığına dayalı yeni bir egemenliğin kurulması yönünde bir mücadeleyle sonuca ulaşılmıştır. Öyle kritik bir süreçte savaşta yenilmiş bir imparatorluk ortamında sonuca gitmek kuşkusuz önemlidir. Önemli bir başarıdır. Bunun temelinde halklar arasındaki ilişki, ittifak, kardeşlik, ortak vatan ve ortak kurtuluş yaklaşımı vardır.²⁴³

Dikkat edildiği üzere, Kürtlerin Türkler tarafından aldatıldığı tezi bir kenara bırakılarak Türk-Kürt ilişkisinde "ortaklık" zemininde yeni bir tarih anlatısı karşımıza çıkar. Türkler "işgalci" ve "öteki" olarak kodlanmaktan çıkarak "işgalci Avrupalıya" karşı Kürtlerle birlikte "ortak mücadele" yürüten "Biz" in bir parçası oluverir. Avrupalı devletler ve ABD düşman sınıflandırmasının başında yer alırken Türkiye ise Kürtlerle birlikte tarihte ortak kurtuluş mücadelesini veren bir millet olarak yüceltilerek, sadece Türkler ve Kürtler için değil tüm Ortadoğu halklarının yararını hedefleyen Türk-Kürt ilişkisinin günümüzdeki vazgeçilemez ortağı haline gelir.²⁴⁴

Örneğin biri 1989'te diğeri ise 2006'da yayımlanan iki resim Türkiye temsili ve vatan temsili arasındaki değişimi gözler önüne serer. 1989 yılında yayımlanan resimde (Resim 3) bir "Büyük Kürdistan" temsili üzerinden çıkan kanlı bir el "vatan" için verilen mücadeleyi ve "vatan" için dökülen kanları sembolize ederken resmin üstünde ise "Yaşasın Bağımsız Kürdistan (Biji Serxwebûn Kurdistan)" yine önceki bölümlerde bahsini yaptığımız "bağımsız Kürdistan" hedefini sembolize etmektedir.

²⁴² Cemal Şerik, "Demokratik dönüşümde kitlesel mücadele", *Serxwebûn*, Sayı: 222, 2000, s. 18.

²⁴³ Abdullah Öcalan, "Yeni yüzyıla ve binyıla girerken", *Serxwebûn*, Sayı: 217, 2000, s. 7.

²⁴⁴ Abdullah Öcalan, "Yeni yüzyıla ve binyıla girerken", *Serxwebûn*, Sayı: 217, 2000, s. 7.

Resim 3: Kürdistan'ın direniş mekanı olarak temsil edilmesi²⁴⁵

Resim 4 ise PKK'nın bahsi geçen kırılmayı yaşamasının ardından yayımlanmıştır. Resmin yayımlandığı sayfada yer alan makale demokratikleşmeden ve halk iktidarından söz ederken bu kavramlar etrafındaki bir teorik giriş yapılmaktadır. Resmin yer aldığı sayfada ise “Kürdistan’da etnik ve dinsel örgütlenmeler bir zenginliktir” vurgusunun ardından PKK’nın yeni dönemdeki söylemi olan “demokratikleşme yöntemi” uyarınca farklı etnik ve dinsel kimliklerin bir arada yaşayabileceği ifade edilir:

Bugün Yezidilerin çoğunluğu göç etmiş olsa da kısmen varlığını ve kültürünü koruması, Asuri toplumunun varlığı, Aleviliğin Kürt toplumunun önemli kesiminde bir inanç olarak yaşaması, Arap, Türk ve diğer etnisitede olan kesimlerin bulunması, Kürdistan’da etnik ve dinsel konfederal örgütlenmelerin de zengin bir biçimde ortaya çıkacağını göstermektedir. Bu toplulukların

²⁴⁵ Serxwebûn, Özel Sayı 15, 1989, s. 36.

konfederal sistem içinde örgütlenmeleri, demokratik kültürün hem gelişmesine hem zenginleşmesine önemli bir katkı sunacaktır.²⁴⁶

Resim 4: Türkiye haritası üzerinde ortak vatan temsili²⁴⁷

Görüldüğü gibi PKK'nın vatan tasavvuru, 2000'li yıllara girerken ciddi anlamda değişiklik göstermiştir. Ancak söz konusu değişimden sonra PKK'nın tarih yazımı ve kimlik inşasında belli değişimlerin varlığına dikkat çeksek de PKK'nın tümüyle devletle barışmış, “özgür vatandan”, “Kürdistan'da iktidar olma hedefinden” vazgeçmekle PKK'nın tüm taleplerinden vazgeçtiğini de söyleyemeyiz. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti üniter, tekçi yapıya sahip olmasının “Kürt toplumunun bir cendereye kapatılması” ile sonuçlandığı ve bunun da Kürt kimliğinin tanınmasında önemli bir sorun olarak görülmektedir.²⁴⁸ Bu kapsamda PKK, Türkiye'nin demokratikleştirilmesi yoluyla tekçi yaklaşımların son bulmasını bunun devamında ise her iki halkın eşit ve özgür temellerde bir arada yaşayabildiği taktirde “ortak vatanın” kurulabileceğini ve bunun bir gereklilik olduğunu ifade eder:

Ortak vatan (demokratik vatan) anlayışı esas alınmalıdır. Yani sadece tek dilli bir etnisiteye ve tek dine ait olmayan, çok dilli, çok uluslu ve çok dinli vatandaşlardan oluşan bir vatan anlayışı en gerçekçi olanıdır. Dolayısıyla

²⁴⁶ “KKK sistemiyle yaratılmak istenen toplumsal örgütlenme modeli II”, *Serxwebûn*, Sayı: 289, 2006, s. 17.

²⁴⁷ “KKK sistemiyle yaratılmak istenen toplumsal örgütlenme modeli II”, *Serxwebûn*, Sayı: 289, 2006, s. 15.

²⁴⁸ “Doğru Özeleştiriyile Yeniden Yapılanmayı Güçlü Kılalım”, *Serxwebûn*, Sayı: 275, 2004, s. 12.

bütünlük ve kardeşliği daha çok karşılar, yaşar. Sadece bir etnisiteye aidiyet hissi veren vatan anlayışı, vatandaşların büyük bir kısmını ötekileştirir. (...).²⁴⁹

“Vatan” söyleminde meydana gelen söz konusu değişim her ne kadar keskin olmuşsa da PKK’nın jeopolitik kodlara ilişkin dönüşümü daha yumuşak olmuştur. PKK, kurulduğu yıllarda “bağımsız ve birleşik Kürdistan” şiarıyla yola çıkarken 90’lı yılların başında Kürdistan’ın sınırlarının belli olduğu ancak Kürdistan’ın her bir parçasına bağlı federasyon tipi bir çözüm önerirken²⁵⁰ “PKK, Kürt halkının yaşadığı Irak, İran ve Suriye’de de mevcut sınırlar dahilinde bir demokratik çözümü esas alır”²⁵¹ şeklinde ifadeler özellikle vurgulanır. 2000’li yıllara doğru ise federasyon dahilinde çözüm önerisine rastlasak da federasyon ısrarının azaldığı bunun yerine “Türk, Arap ve Fars halkları ile birlikte yaşamak” şeklinde daha muğlak ifadeler artma eğilimindedir.²⁵² Dönem itibariyle “demokrasi” öne çıkarken bağımsız devlet, federasyon, özerklik gibi tartışmalar, demokrasinin yanında tali sorun olarak gösterilir. Buna göre asıl çözüm Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadığı ülkelerde ama daha genel anlamda Ortadoğu ülkelerinde demokrasilerin güçlendirilmesi, bu ülkelerin demokratik devletlere dönüşmeleridir. Demokratikleşme olmadan bağımsız bir Kürt devleti kurulmuş olsa dahi, çevre ülkelerde demokratik gelişme yaşanmadığı takdirde Kürtlerin hakları her zaman tehdit olmaya devam edeceği şekilde bir sonuca ulaşılır.²⁵³

Öcalan farklılıklar üzerinde durur ve söz konusu farklılıkların bu coğrafyaların doğal yapıları olduğunu savunarak, farklılıkların tanınması ve yaşayabilmesi için alan açılmasının da Türkiye’yi demokratikleştireceğini vurgulamaktadır:

‘Ortak vatan’ ve ‘millet’ kavramlarının aydınlatılması da çözüm açısından hayatidir. Farklı kültürlerden halkların aynı coğrafyayı ortak vatan olarak kabul etmeleri gayet mümkündür ve tarihte sıkça karşımıza çıkan da budur. Örneğin eskiden Anadolu ve Mezopotamya denilen ve bugün genel olarak Türkiye ve Kürdistan olarak adlandırılan coğrafyalar, birçok halkın -Türklerin, Kürtlerin, Ermenilerin, Asurîlerin, Arapların, Yahudilerin, Hıristiyanların, Rumların, birçok Kafkas kökenli grubun- ortak vatanıdır. (...)²⁵⁴

²⁴⁹ Abdullah Öcalan, **Türkiye’de Demokratikleşme Sorunları Kürdistan’da Çözüm Modelleri (Yol Haritası)**, Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, 2011, s. 22.

²⁵⁰ Abdullah Öcalan, “‘Yürüttüğümüz mücadele terörizmdir bundan vazgeçmeye hazırız’” sözünü, *ABD ve TC benden hiçbir zaman duymayacak*”, **Serxwebûn**, Sayı: 190, 1995, s. 12.

²⁵¹ “PKK 7. Olağanüstü Kongresi’nin hazırladığı Barış Projesi”, **Serxwebûn**, Sayı: 219, 2000, s. 29.

²⁵² Osman Öcalan, “Dönem devrimciliğimizin sınırdığı, rüştiümüzü ispatlama dönemidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 213, 1999, s. 3.

²⁵³ “Savunmalar temelinde verilen mücadele yeni bir çağ yaratma mücadelesidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 245, 2002, s. 24.

²⁵⁴ Abdullah Öcalan, **Türkiye’de Demokratikleşme Sorunları Kürdistan’da Çözüm Modelleri (Yol Haritası)**, s. 14.

Öte yandan “ortak vatan” söylemi, sadece bugünkü Türkiye sınırları ile de sınırlı kalmaz. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından sıkça tartışılan misak-ı milli sınırları da yine “ortak vatan” söylemi etrafında tartışmaya açılan başka bir konudur. Misak-ı milli sınırlarının sadece Türklerin değil aynı zamanda Kürtlerin de “vatanı” olduğunu öne sürerek her iki halkın da sahiplenilmesi gerektiğini söylenir. Buna göre misak-ı milli Mezopotamya ve Anadolu coğrafyalarını birbirine bağlayarak Türklerle Kürtleri de birbirine bağlar. Bu bağlamda misak-ı milli, Türklerle Kürtlerin tarihsel birlikteliğinin coğrafi birlikteliğe dönmüş hali olarak görülür.²⁵⁵ Misak-ı milli üzerinden yürütülen tartışmadan da çıkartılacağımız gibi “ortak vatan” tek başına “Kürdistan’ı” kapsamaz. PKK’nın Kürdistan’ın dışında gördüğü ve ilk yıllarındaki metinlerinde Türkiye diyerek Kürdistan’dan ayırttığı coğrafyayı da “ortak vatan” bağlamında sahiplenir. Bu bakışla PKK, Kürdistan coğrafyasında Kürt kültürünün hakim olduğunu iddia etmekle birlikte Türkiye’nin resmi sınırlarının tümünü sahiplenmektedir.²⁵⁶ Uygarlığın taşıyıcısı, medeniyetlerin beşiği coğrafya nitelendirmelerinde sürekli olarak Kürdistan’la birlikte anılan ve hatta ortak kadere ve tarihe sahip olduğu iddia edilen Mezopotamya coğrafyası yerini “Anadolu ya da Türkiye” ifadelerine bırakmıştır. Buna göre uygarlığın taşıyıcısı, medeniyetlerin beşiği ve ortak tarihe sahip coğrafya Anadolu’yken ortak geleceğe ve ortak vatana sahip coğrafyalar da Türkiye ve Kürdistan’dır. Tıpkı “özgür vatan” söyleminde olduğu gibi ulus-vatan ilişkisine değinen Öcalan, “ortak vatan” söyleminde de Kürt ulusal kimliğini değil Türklerle Kürtlerin bir arada olduğu “Demokratik Ulus” fikrini benimser ve onu “ortak vatanın” toplumsal zemini görür.²⁵⁷

2.4. Jeopolitik bir mekan olarak “Kürdistan”

PKK’nın tarihi ile Kürdistan’ın söylemsel düzeyde jeopolitik bir mekan biçiminde tahayyül edilmesi, PKK’nın Kuruluş Bildirgesi’nde ilan ettiği “bağımsız ve birleşik Kürdistan” söyleminin VI. Kongre ile birlikte terk edilmesini içerir. PKK’nın jeopolitik kodlarındaki bu değişim Türkiye, Irak, İran ve Suriye gibi ulus-devletlerin sınırlarını sorunsallaştıran yaklaşımın değişmesiyle mümkün hale gelmiştir. Ancak bu değişimle birlikte bir Kürdistan tahayyülü ortadan kalkmamış ancak Kürdistan ideolojik veya siyasi olarak değil tarihsel ve kültürel bir “vatan” biçiminde varlığını devam ettirmiştir.

²⁵⁵ “Misak-ı Milliye Doğru Anlamak”, *Serxwebûn*, Sayı: 381, 2013, s. 6-8

²⁵⁶ Abdullah Öcalan, “Demokratik Çözümün İçi Doldurulmalı ve Kitleleştirilmelidir”, *Serxwebûn*, Sayı: 222, 2000, s. 13.

²⁵⁷ “PKK 7. Olağanüstü Kongresi’nin hazırladığı Barış Projesi”, *Serxwebûn*, Sayı: 219, 2000, s. 29.

PKK'nın geçirdiği bu değişime rağmen belli söylem bütünlükleri ve metaforlar herhangi bir değişim yaşamamıştır. Bu söylemlerin başında ise “ulus-devletlerin yayılmacılık alanı Kürdistan'ın”²⁵⁸ *merkez, kale, kalp* gibi metaforlar eşliğinde anlatılması gelmektedir. Kürdistan'ın tarihin her döneminde tehdit altında “bir işgal coğrafyası” biçiminde temsil edilmesi PKK'nın, güçlü bir ordunun kurulmasının zorunluluk olduğu söylemini dolaşıma sokmasına imkan verir. PKK, “işgalci güçlere” karşı silahlı eylemlerini *coğrafyanın emrettiği* bir eylem biçimi olarak meşrulaştırırken kendi misyonunu da siyaset üstü, sorgulanamaz bir alanda konumlandırır. Bu nedenle bölüm kapsamında iki söylem pratiği üzerinde durulacaktır. Birinci olarak PKK'nın Kürdistan'ı tanımlarken kullandığı *merkez, kale, kalp* vb. metaforların kullanımı ikinci olaraksa PKK'nın jeopolitik kodlarında meydana gelen değişim açıklanacaktır.

2.4.1. Merkezi coğrafya olarak Kürdistan

PKK'nın jeopolitik söyleminde dikkati çeken ilk metafor Kürdistan'ın hem tarihi olarak hem de bugün dünya siyasetinin merkezinde yer alması, her zaman dünya siyasetini etkilediği iddiasıdır. Aslında Kürdistan'ın merkezi bir coğrafya olarak kurgulanması işe Türkiye'de ordu eliyle siyaseti tahkim ederek inşa edilen “merkez ülke” metaforunun²⁵⁹ altını oyararak başlar. İlk olarak Türkiye jeopolitiğinin “merkez ülke Türkiye” söylemi, Türkiye'nin değil önce Kürdistan'ın sonrasındaysa Ortadoğu'nun coğrafi konumundan kaynaklı olduğu ileri sürülür. Bu özelliği ile “merkezi coğrafya Kürdistan” söylemi, “merkez ülke Türkiye” söylemini merkezleştirerek Kürdistan'ın geçmişte ve bugün istisnai bir coğrafya olarak dünya siyasetinin odak noktası ve bu özelliğiyle de dünya siyasetine yön veren bir coğrafya olarak öne çıkartılır.

Merkezi coğrafya Kürdistan söylemi kültürel ve tarihi boyutlarıyla da öne çıkartılır. Bu bağlamda Kürdistan, hem medeniyetlerin beşiği (kültürel) hem tüm dinlerin/etnisitelerin doğduğu ve çeşitlilik kazandığı yer (toplumsal) hem geçmişte ve bugün en önemli zenginliklerin bulunduğu coğrafya (ekonomik) hem de tüm bu özelliklerinden dolayı üzerinde oyunlar oynanan (siyasi) mekan şeklinde inşa edilir.²⁶⁰ Böylelikle Kürdistan sadece siyasi olarak değil aynı zamanda barındırdığı kültürel mirası ve zenginliğiyle, kadim tarihiyle uygarlıkları üreten aynı zamanda da dünya siyasetinin kontrol altına

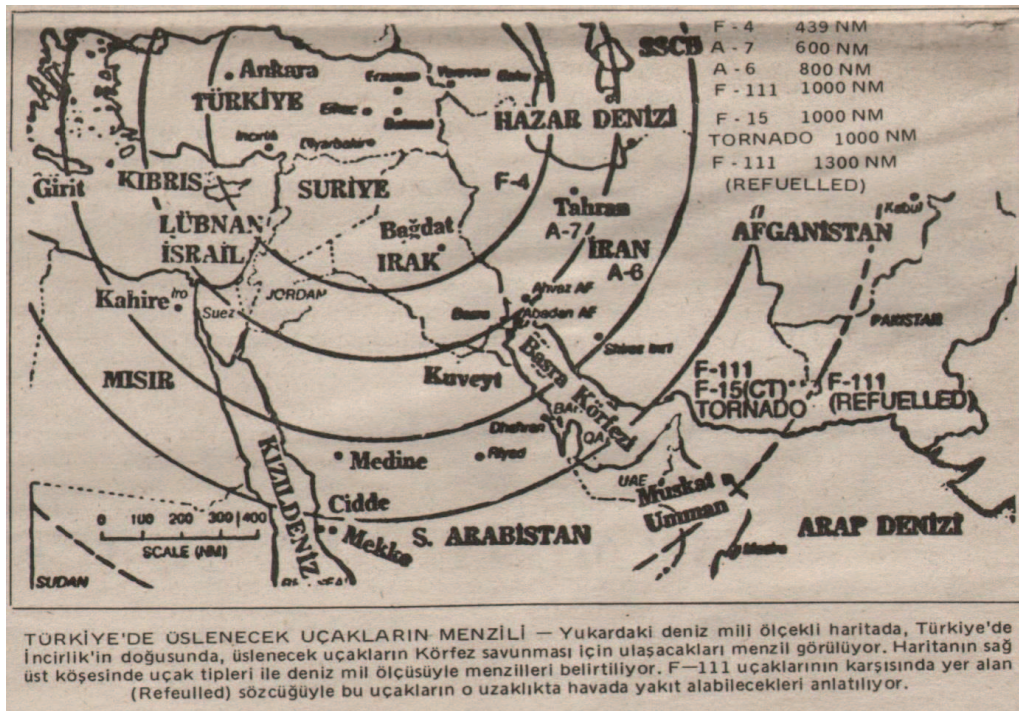
²⁵⁸ Abdullah Öcalan, *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, s. 106.

²⁵⁹ Türkiye'de ordu eliyle inşa edilen ulus jeopolitiğinde kullanılan “merkez ülke” metaforu için Dr. Murat Yeşiltaş'ın “*Coğrafya Kaçınılmazdır*”: Militarizm, İstisnacılık ve Türkiye'de Ordu Merkezli Jeopolitik Zihniyetin İnşası” adlı makalesine bakılabilir.

²⁶⁰ “*Kültür Ajanlığı Kürt Kültürüne En Ağır Saldırıdır*”, *Serxwebûn*, Sayı: 332, 2009, s. 83-91.

alınabilecek bir mekan olarak vurgulanır.²⁶¹ Öte yandan Kürdistan'ın bu şekilde konumlandırılmasına ilişkin belki de en önemli ayrıntılardan biri tüm bu boyutların Kürtler tarafından icat edilmediği, Batılılar başta olmak üzere bilimsel olarak da kanıtlandığına dair metinlere sıklıkla rastlamış olmamızdır.

Örneğin 1982'de *Survey* dergisinde yayımlanan bir makalede “Türkiye'nin coğrafi olarak NATO'nun güney kanadını komünizm tehlikesinden korumak adına en elverişli ülke olduğunu” söyleyen dönemin ABD başkanının strateji danışmanı Albert Wohlstetter'in “Türkiye” diyerek işaret ettiği coğrafya, Serxwebûn'da kendine “Kürdistan” biçiminde yer bulur ve makalesinin önemli kısmı *Survey*'in kullandığı harita ile birlikte yayınlanır. Devamında ise Wohlstetter'in sözlerinin aslında Kürdistan'ın merkezi bir coğrafya olduğu Kürtler ya da PKK öyle düşündüğü için değil Batılıların da itirafı şeklinde aktarılır. Harita (Resim 5) ise her ne kadar “emperyalist Batılıların stratejisini yansıtırsa da” Kürdistan'a hakim olmanın bölgenin geneline ve devamında tüm dünya siyasetine hakim olmanın kanıtı olarak sunulur.²⁶²

Resim 5: Kürdistan'ın merkezi coğrafya biçiminde temsil eden bir harita²⁶³

²⁶¹ “Kürtler ve İhanet I”, *Serxwebûn*, Sayı: 142, 1993, s. 17-21.

²⁶² “ABD-Türk ortak savunma grubu; çevik kuvvetler ve Kürdistan'daki gelişmeler”, *Serxwebûn*, Sayı: 12, 1982, s. 16.

²⁶³ “ABD-Türk ortak savunma grubu; çevik kuvvetler ve Kürdistan'daki gelişmeler”, *Serxwebûn*, Sayı: 12, 1982, s. 16.

Tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi, merkezi coğrafya metaforunun ilginç yanlarından biri de klasik Batı merkezli jeopolitik kuramların bu metaforu destekleyecek biçimde kullanılmış olmalarıdır. Her ne kadar isimleri dillendirilmese de Mackinder gibi klasik jeopolitik kuramcılarının jeopolitik modelleri Kürdistan'ın merkezi coğrafya olarak konumlandırılmasında önemli rol oynar. Klasik jeopolitiğin etkilerini aşağıdaki metinde şu şekilde görebiliriz:

(...) Bu bakımdan denilebilir ki, gerek doğudan Arap sömürgecileri, gerekse batıdan köleci Roma İmparatorluğu'ndan günümüzün emperyalist sömürgeci devletlerine kadar bütün güçler, ancak Güney-Batı Kürdistan topraklarına egemen olunca Kürdistan içlerine yayılabilmişlerdir. Dolayısıyla bu alan, doğu ile batı arasında bir kapı ve önemli bir köprü durumundadır. Hatta Avrupalı emperyalist güçler, Ortadoğu ve Uzakdoğu'ya açılmada tarih boyunca bu hattı kullanmış ve sürekli kendi denetimlerinde tutmak istemişlerdir. Hindistan'a kadar uzanan ünlü İpek Yolu, yüzlerce yol Ortadoğu ve Uzakdoğu'nun zenginlik hazinelerini Avrupa metropollerine taşımada rol oynamıştır. Türk egemen sınıflarının Anadolu'da bir güç olarak ortaya çıkışından günümüze kadar sürdürdüğü yaklaşım, Avrupalı emperyalist güçlerden daha gaddar ve kesinlikle fiili denetim gücü olmak tarzındadır. İşte ülkemizin bu coğrafik kesiti üzerinde tarih boyunca hüküm süren gerek de egemen güçlerin kendi aralarında ve gerekse bazı güçlerle halkımız arasındaki büyük savaşların nedeni budur. Bütün emperyalist-sömürgeci güçlerin bu konudaki yaklaşımlarını formüle edecek olursak "Ortadoğu'ya egemen olmak için Kürdistan'a egemen olmak gerekir. Kürdistan'a da egemen olmak için ise Güney-Batı Kürdistan (**Antep, Maraş, Urfa, Adıyaman ve Malatya**) topraklarına egemen olmak gerekir."²⁶⁴

Dikkat edildiği üzere, PKK'nın Güney-Batı Kürdistan dediği ve söz konusu illeri kapsayan coğrafya Doğu-Batı arasında *kapı*, yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile dünya siyasetinin odak noktası Ortadoğu'ya ve Kürdistan'a girilecek *kale* metaforları ile anlatılır. Bu metaforların kullanılma biçimlerinden de anlaşılacağı üzere Ortadoğu ve Kürdistan coğrafyaları "birbirine göbekten bağlı" şeklinde tanımlanmaktadır.²⁶⁵ İki coğrafya için "ortak kader" vurgusu yapılsa da bu bağlılıkta Kürdistan gerek tarihi olarak gerekse de coğrafi konum olarak dünya siyasetinin odak noktası biçiminde ifade edilen Ortadoğu'nun da merkezinde bir coğrafya biçiminde kurgulanır ve tarihin her döneminde bir başka zenginliğinin dönemin büyük güçleri arasında savaşlara sebep olduğu sıklıkla anlatılır.²⁶⁶

Bu konuda üç farklı isimlendirme, Mezopotamya-Ortadoğu-Kürdistan, gerek tarihi ve toplumsal gerekse siyasi ve stratejik olarak birbiriyle iç içe geçmiş, stratejik halkalar

²⁶⁴ "Güney Batı Eyalet Mektubu, Sağlam döşeli siyasal-örgütsel zeminde gelişen gerilla mücadelemiz, Güney-Batı Eyaleti 'nde hızla yükseliyor", **Serxwebûn**, Sayı: 102, 1990, s. 5. (Kalın vurgular yazara ait).

²⁶⁵ "Direnen Kürdistan Kazanacaktır", **Serxwebûn**, Sayı: 113, 1991, s. 2-5.

²⁶⁶ Cihan Eren, "Petrol-su-para emek-özgürlük-kardeşlik", **Serxwebûn**, Sayı: 198, 1998, s. 10-11.

biçiminde tarif edilmektedir. Bu bağlamda Mezopotamya, tarihi kültürel dönüşümlerin yaşandığı ve bugün dünyanın merkezinde bir coğrafyayken Ortadoğu ise bu tarihi coğrafyanın içinde yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle dünya siyasetinin *kalbi*²⁶⁷ olarak konumlandırılır. Kürdistan ise bu merkezi coğrafyaların merkezinde yer almasından ötürü, böylesine zengin bir coğrafyanın *dünyaya açıldığı kapı*, böylesine zengin bir coğrafyaya girebilmek için aşılması gereken bir *kale* konumunda görülür. Aslında bu anlatı Kürdistan'ın merkezliğinin zaman aralığını sınırsız hale getirir. Çünkü “merkezi coğrafya” söyleminin dile geldiği metinler Kürdistan'ın farklı farklı zenginlikleri ile her zaman dünyanın merkezinde olduğu ve olmaya da devam edeceği fikrine ulaşılır:

(...) Dünyanın en önemli jeopolitik yerlerinden biri olan bereketli Mezopotamya toprakları bütün dönemler itibariyle işgalcilerin iştahını kabartan bir bölge olmuştur. Her kim ki dünyaya hakim olmak istiyorsa kıtaları birbirine bağlayan, ticaret yollarının odak noktası olan ve bu yönüyle de dünyaya açılış kapısı niteliğini taşıyan bu stratejik yeri elde etmek zorundaydı. Zira bir yandan Afrika'ya, diğer yandan da Asya'ya açılım ancak buradan mümkündü. Nitekim burası dünyanın bir ucundaki zenginliklere ulaşım için işgalcileri geçiren bir köprü rolünü oynuyordu. Öte yandan burası yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarıyla obur orduları doyuracak en büyük ambar görevini görüyordu.²⁶⁸

Metni takip ettiğimizde ise Kürdistan'ın bu hikayedeki yeri, Mezopotamya coğrafyası için nasıl *kale* olduğu ve Kürtlere yüklenen misyon şu şekilde tarif edilmektedir:

İşte geçtiği her yeri yakıp yıkan, harabeye çeviren İskender'in orduları bugünkü Kürtlerin ataları olan Medlerin topraklarına girdikleri andan itibaren hiç de ummadıkları bir direnişle karşılaşılır. Bir sel misali akıp gelen İskender'in barbar ordularına karşı Medler dağların doruklarını mesken tutarak, kendilerini talan ve kırimdan korumaya çalışırlar. Geçtikleri yerleşim birimlerinin önceden boşaltıldığını gören İskender'in dünyayı fethetmeye yönelik orduları bir yandan açlık çekerken, öte yandan Medler dağların doruklarından ateş topu misali yuvarladıkları koca kayalarla ve zırhları delen meşhur oklarıyla önünde hiç engel tanımayan bu dev orduya amansız anlar yaşatırlar. Bir türlü geçit bulamayan İskender, dünyayı fethetme rüyası gerçekleşmeden ordusuyla geriye çekilmek zorunda kalır. (...) ²⁶⁹

Kürdistan'ı merkez coğrafya biçiminde inşa eden tarih söylemi, her dönem için kendini tekrarlar. Buna göre Birinci Dünya Savaşı'nda da asıl mücadele Kürdistan'a hakim olmak içindir.²⁷⁰ Yine Soğuk Savaş döneminde de her iki bloğun siyasetlerinin kilitlendiği yer olarak Kürdistan gösterilmektedir. Soğuk Savaş sonrasında ise PKK,

²⁶⁷ “Zafere Açılan Bir Süreçten Geçerken”, *Serxwebûn*, Sayı: 172, 1996, s. 2.

²⁶⁸ “Anlı-şanlı büyük Türk Ordusu'nun Çözülüşü ve Çılgınlığı”, *Serxwebûn*, Sayı: 145, 1994, s. 4.

²⁶⁹ “Anlı-şanlı büyük Türk Ordusu'nun Çözülüşü ve Çılgınlığı”, *Serxwebûn*, Sayı: 145, 1994, s. 4.

²⁷⁰ Büyük güçlerin Birinci Dünya Savaşı'ndaki siyasetlerine ilişkin Kürdistan'ın merkez coğrafya şeklinde konumlandırılmasına ilişkin detaylı bilgi için Abdullah Öcalan'ın röportajı incelenebilir: Abdullah Öcalan, “Tarihi İrdeleyeceğiz, Ulusal Siyaseti Aydınlatacağız”, *Serxwebûn*, Sayı: 170, 1996, s. 18-20.

dünyada “dalgalanma” adını verdiği bir sürecin yaşanacağını ancak sonrasında “kartların yeniden dağılacığını” ve yeni dengelerin kurulacağı öngörüsünde bulunur.²⁷¹ Yeni dengelerin kurulduğu bu dönemde de Kürdistan’ın merkezi coğrafya temsili değişmeden yerini korur:

Ancak bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılabilecek bir mücadelenin üç bölgede düğümleneceği de şimdiden gözüktüyor. Bu bölgeler, Ortadoğu merkezli olmak üzere Balkanlar ve Kafkaslar’dan oluşan bir üçgen. Bu üçgende mücadele açısından Kafkaslar bir arka cephe konumundayken Balkanların daha çok tarafların birbirlerini karşılıklı ataklarla yokladığı bir ön alan niteliği taşıdığı gözleniyor. Ortadoğu’nun ise stratejik konumlanışı, sahip olduğu ekonomik potansiyeli ve uzak-yakın tarihi geçmişi nedeniyle, çatışma alanının merkezini oluşturacağı açıktır.²⁷²

VI. Kongre’nin ardından da Kürdistan’ın “merkezi coğrafya” biçiminde temsil edilmesi ve Ortadoğu, Mezopotamya ve Kürdistan’ın iç içe geçmişliğine dair söylem de değişikliğe uğramaz ve Kürdistan *kale* metaforu ile anlatılmaya devam edilir:

Ortadoğu, bir yandan Asya’ya kısa yoldan ulaşım sağlayan Süveyş Kanalı, diğer yandan kapitalizm için önemli bir enerji kaynağı olan petrol ve Asya, Afrika, Avrupa ve Rusya’yı birleştiren jeopolitik konumu nedeniyle dünyanın askeri, siyasi ve ekonomik alanda en stratejik alanı haline gelmiştir. Kürdistan da Ortadoğu’nun tam göbeğine yerleşmiş konumu ile bu stratejik bölgenin dengesini sağla-yan, stratejik noktası olma özelliği ile çok önem kazanmıştır. Böyle bir coğrafyaya oturmuş halkın çok karmaşık, siyasi ve as-keri ilişkilerin ilgi konusu olacağı açıktır. Böylece Kürt halkı kendini dünya siyaset kazanının içinde bulmuştur.²⁷³

Kürdistan’ın merkezi coğrafya olarak yeni dünya düzeninde de dünya siyasetinin merkezinde yer aldığı tezi, ABD gibi büyük güçlerin bölgeye yönelik stratejilerinden örneklerle anlatılır. Örneğin PKK’ya göre ABD’nin (ikinci) Irak müdahalesinin anlamı bile tek başına Kürdistan’ın hem ekonomik hem de stratejik olarak öneminden kaynaklanmıştır:

(...) ABD’nin stratejisinde Ortadoğu’da yeni dengeleri oluşturma kapsamında Kürtlerin önemli bir yer tuttuğu açıktır. Amerika’nın bu bağlamda kendisi için yeni bir dost olarak Kürtleri güçlendirmesini Türkiye hiçbir şekilde kabullenmek istemiyor. Türkiye’nin daha sonra pişmanlığını yaşadığı, ikinci tezkerenin meclisten geçmemesinin en önemli nedenlerinden biri, belki de esas nedeni de budur. Ama o ünlü sözde dile geldiği gibi, ebedi dostluklar değil ebedi çıkarlar vardır. İran, Suriye, hatta Mısır ve son örnekte açığa çıktığı gibi Türkiye gibi güvenilmez dostlarla çevrili iken, Rusya ile rekabet Kafkaslar ve Ortadoğu üzerinde söz konusu iken, oldukça stratejik bir yerde bulunan ve

²⁷¹ PKK Başkanlık Konseyi, “İçinde Bulduğumuz Dönemin Özellikleri ve Görevlerimiz”, **Serxwebûn**, Sayı: 233, 2001, s. 5-6.

²⁷² “Ortadoğu’da Yeni Bloklama ve Kürdistan Devrimi”, **Serxwebûn**, Sayı: 174, 1996, s. 5. (İtalikler yazara ait)

²⁷³ “Ulusal barış ve demokrasi”, **Serxwebûn**, Sayı: 225, 2000, s. 6.

Türkiye, İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerde temel denge unsuru –ve hatta Kafkaslar’da etkin güçlerden biri– olan Kürtlerin “dostluğu” ABD için gelecek açısından elbette ki önemlidir. Bu nedenle ABD’nin, Kürtler üzerinde, Irak’ı da aşip diğer yerleri kapsayan stratejik planlamalarının olması da mümkündür. Ancak bu, milliyetçi-şovenist veya duygusal bir yaklaşımla “güvenilmez Kürtler” gibi basit tutumlar takınmak yerine, başta, Kürtlerin Ortadoğu açısından taşıdığı rolü gösterir. Ve Kürt sorununun Ortadoğu çerçevesinde ve bölgenin kendi iç dinamikleriyle acilen çözülme zorunluluğunu...(…) ²⁷⁴

Öte yandan Kürtlerin Ortadoğu’da ABD’nin stratejik ortağı olma yönünde ilerlemesi şeklinde kurgulanan jeopolitik söylem, Türkiye içinde de siyaset üretilmesine katkıda bulunduğu görülüyor. Kürtlerin ABD nezdinde öneminin artmasıyla Türkiye’nin Kürt sorununu çözmek zorunda kalacağı, aksi taktirde hem sıkı sıkıya bağlı olduğu ABD ile ilişkisi zarar görmüş hem de Kürtlerle çatışmasına devam ederek böylesine stratejik ve merkezi bir coğrafyadan uzaklaşmış olacağı şeklinde bir sonuca da ulaşılmaktadır ki bu şekilde Kürt nüfusu da jeopolitikleştirilerek büyük anlatıya eklenmiş olur.

PKK, Kürdistan’ı tarihin her döneminde dünya siyasetinin odak noktası, askeri hareketlerin hedefi ve dünya siyasetinin kontrol edileceği bir “merkez coğrafya” olması onun sürekli işgal tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve hali hazırda “farklı ulusların yayılmacılık alanı” şeklinde temsil etmesi Kürdistan’ı aynı zamanda “savunulması gereken vatan” şeklinde de gösterir. Vatani savunan bir ordunun zorunlu olduğu çıkarımı da bu söylemin tamamlayıcı halkasıdır. ²⁷⁵ Bu zorunluluk “Büyük Kürdistan” hedefinin olduğu 80’li ya da 90’lı yıllarda “işgalci güçleri vatandan atmak biçiminde” söylemleştirilir. ²⁷⁶ Öyle ki ordu “Kürdistan’ın bağımsızlığının somut ifadesi” olarak halkın ve coğrafyanın temsilcisi haline getirilir. ²⁷⁷ Böylelikle Kürdistan sadece “merkezi coğrafya” biçiminde değil aynı zamanda üzerinde mücadele edilen, strateji yürütülen bir mekan biçiminde jeopolitikleştirilmiş olur. Bölge her yönüyle bu jeopolitikleştirilmenin bir parçası haline gelir. Bununsa iki önemli sonucu bulunmaktadır. Birinci olarak silahlı eylemler meşruluk zemini kazanır, ikinci olaraksa mekan silahlı eylemlere uygun olacak şekilde yeniden düzenlenir.

Yeniden düzenlemeye ilk olarak bölgenin fiziki yapısıyla başlanır. PKK, silahlı eylemlerin tercih edilmesini, bir tercihin ötesinde Kürdistan’ın fiziki yapısının

²⁷⁴ “Bölgedeki Gelişmeler ve Entelektüel Duruş”, **Serxwebûn**, Sayı: 258, 2003, s. 9-10.

²⁷⁵ Abdullah Öcalan, “Eskisinden daha az kayıpla, çok büyük başarılarla dönemi kazanmak, hatta ucunda bir parça özgür vatan olan halkın iktidarını kurmak mümkündür”, **Serxwebûn**, Sayı: 123, 1992, s. 14-18.

²⁷⁶ “Demokratik halk meclislerine dayalı yapılanmayı başarmalıyız”, **Serxwebûn**, Sayı: 297, 2006, s. 8-9.

²⁷⁷ “Kürdistan’da Ordu Örgütlü Diriliştir”, **Serxwebûn**, Sayı: 156, 1994, s. 12.

dayatması olarak sunar. Örneğin “NATO’nun ikinci büyük ordusuna [TSK’ya] karşı mücadele[nin]” tümüyle elverişli coğrafi koşullar sayesinde kazanılabileceği vurgulanır.²⁷⁸ Bir sonraki adım olaraksa Türk Ordusu’na karşı silahlı eylemlerin, Kürtlerin Medlerden bu yana getirdiği “direnme geleneğinin” devamı olarak gösterilir ki bu şekilde Kürtlerin tarihi ve toplumsal yapısı da jeopolitik anlatının bir parçası haline gelir. Bu bağlamda PKK’nın jeopolitik dilindeki Kürdistan, hem tarihsel olarak hem de bugün dünya siyasetinin merkezinde yer alan ve ona biçim veren bir coğrafya olduğu kadar aynı zamanda PKK’ya ne yapması gerektiğini emreden ve jeokültürel/jeotarihsel bir bağı olan coğrafi emrivakiler olarak kendini gösterir.

PKK’nin öncülük ettiği mücadele, Kürt halkı adına yürütülen en büyük ve en kapsamlı özgürlük çabasıdır. Hem 20. yüzyılda hem de daha önceki tarihsel süreçlerde Kürdistan’da gerçekleşen mücadelelerden hiçbiri bu mücadelenin kapsamına, yoğunluğuna ve etki gücüne ulaşamamıştır. Medlerin halklaşmaya yol açan direnişleri dışarıda tutulursa, PKK önderliğinde gelişen Ulusal diriliş ve özgürlük mücadelesini Kürtlerin gelmiş geçmiş en büyük direnişi olarak kabul etmek yerinde olacaktır.(...)²⁷⁹

PKK’nın kendi varlığını ve eylemlerini Kürtlerin kurtuluşuna bağlaması kendini Kürt toplumunda ve siyasetinde ayrıcalıklı bir konuma yerleştirmesi sonucunu da beraberinde getirir. Kürtlerin tarih boyunca direniş hareketleri oluşturduğuna değinen PKK kendisini, direniş coğrafyası olarak gördüğü “Büyük Kürdistan’da”, “Kürtlerin vatanının tek temsilcisi ve koruyucusu” ilan ederek Kürtlerin 29. İsyanının²⁸⁰ lideri olarak sunmaktadır:

Kürdistan tarihinde ilk defa çağdaş bağımsızlık hareketini başlatmak ve Kürdistan’ı Ortaçağ’ın feodal gericiliği ile iç içe geçmiş sömürgeci kapitalizmin iğrenç köleliğinden çıkararak, popüler ve sömürgeci devrimler çağının aydınlık yoluna koymakla kalmamış, PKK önderliğindeki Kürdistan halkı da özgür dünya halkları ailesinin şerefli bir üyesi olma ve sınıfsız, sömürsüz ve özgür sosyalist toplumu kurma yolundaki mücadelesine katılarak, dünya proletaryası ve ezilen halklarının yanında yer almış, Kürdistan’ı Ortadoğu’da devrim alanına dönüştürerek, bölge gericiliğine ağır bir darbe indirmiştir.²⁸¹

Kürdistan’ın geleceğinin PKK’ya bağlanması o kadar sıklıkla vurgulanır ki PKK’sız bir Kürdistan’ın hiçbir zaman var olamayacağı sonucuna ulaşılır. Öte yandan bu söylemin pekiştirilmesi bize sadece metinler yoluyla değil çizimler, resimler, haritalar yoluyla da

²⁷⁸ “Kürdistan Halkının Devrimci Şiddeti 3”, **Serxwebûn**, Sayı: 13, 1983, s. 12-15

²⁷⁹ “Ulusal dirilişten demokratik kurtuluş sürecine Apocu Hareketin Dönüşüm Bildirgesi”, **Serxwebûn**, Sayı: 244, 2002, s. 6.

²⁸⁰ A. Abbas, “Güney Kürdistan’da Kitleler Ne İstiyor?”, **Serxwebûn**, Sayı: 42, 1985, s. 19., Abdullah Öcalan, “Yeni Yüzyıla ve Bin Yıla Girerken”, **Serxwebûn**, Sayı: 217, 2000, s. 8.

²⁸¹ “Kuruluşunun 3. Yıldönümünde PKK (Kürdistan İşçi Partisi)”, **Serxwebûn**, Sayı: 1, 1982, s. 9.

ulaşır. Dağ, silah ve militan üçlüsünün yer aldığı onlarca temsile rastlamak mümkündür. Resim 6 incelendiğinde Kürdistan'ı simgeleyen sıradağlar ya da “Büyük Kürdistan'ın” temsili haritası, direnişi simgeleyen tüfek ve PKK'yı simgeleyen gerilla çizimleri kullanılarak PKK-direniş-Kürdistan üçlüsü arasında bağ sıkı sıkıya dokunmuş olur.

Resim 1: Kürdistan-PKK-Silahlı eylemleri bir bütün olarak gösteren temsiller²⁸²

PKK'nın Kürdistan'ı (askeri yollarla) kurtaran, kuran bir güç şeklinde temsil edilmesini bölgenin isimlendirme yoluyla düzenlenmesinde de görürüz. Bu sadece Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu dediği coğrafyayı “Türkiye Kürdistanı” ya da “Kuzey (batı) Kürdistan” şeklinde isimlendirmesinde değil özellikle yerel düzeyde geçerli ve anlamlı bir hal alır. Bu bağlamda “Büyük Kürdistan” tahayyülü, bölgelere ayrılarak yeniden isimlendirilir ve sınırları belirlenir. Bölge “Amed, Botan, Akdeniz, Dersim, Zagros, Mardin” şeklinde eyaletlere ayrılarak hem bölgenin Kürt tarihine ve kökenine gönderme yapan Kürtçe isimler tercih edilerek bölge bir kez daha *Kürtleştirilir*. Bu coğrafya çizimleri askeri pratiklerle de ilgilidir. Örneğin PKK'nın “Dersim Eyaleti” adını verdiği Erzincan, Sivas, Koçgiri, Malatya, Elazığ ve Bingöl illerini kapsayan bu bölge aynı zamanda “Dersim Cephesi” biçiminde de ele alınmaktadır. Ancak bu eyalet

²⁸² Soldaki Resim: *Serxwebûn*, Sayı 1, 1982, s. 19.

Sağdaki Resim: *Serxwebûn*, Sayı 83, 1998, s. 5.

isimleri ve sınırları kesin değildir. PKK'nın silahlı eylemlerinin ivme kazandığı ya da gerilediği dönemlerde eyaletlendirme tekrar yapılmaktadır. Her seferinde iki kriterin öne çıktığı dikkati çeker: Birinci olarak bölgenin silahlı eylemleri kolaylaştıracak fiziki yapısı dikkate alınır. İkinci olaraksa bölgenin Kürt tarihi ve kültürüyle ilişkilendirilerek, Kürtçe isimler verilerek *millileştirilir*.²⁸³ Bu bakımdan PKK'nın "Türkiye Kürdistanı" ya da "Kuzey Kürdistan" dediği coğrafyayı beş farklı eyalete ayırarak yeniden yazması, PKK'nın "Kürdistan'ı savunma mekanı" şeklinde bir kez daha jeopolitikleştirilmesi ve askeri düzlemde yeniden düzenlenmesi anlamını da taşır.²⁸⁴

2.4.2. Jeopolitik kodların dönüşümü, kültürel ve tarihsel "Kürdistan'ın" inşası

PKK'nın zihnindeki "Büyük Kürdistan" söylemi sadece bölgedeki devletlere yönelik sınır muhalifliğini değil aynı zamanda tarihsel ve kültürel sürekliliği de ifade eder. Bu bakımdan Kürdistan'ın bir bütün olarak düşünülmesi gerek coğrafyanın fiziki yapısıyla gerekse kültürel yapısıyla "doğal gerçekliğin" PKK tarafından *keşfedilmesi* şeklinde sunulur.²⁸⁵ Bölgenin fiziki yapısı, tarihi, nüfusu ve kültürel özellikleri kadar Türkiye, Irak, İran ve Suriye'nin sınırlarının "yapay" olduğu vurgusu, Kürdistan'ın doğal bir bütün olduğunun kanıtlanmasında iş görür. Kürt ulusunun homojen bir bütün oluşturduğu, Kürdistan'ın fiziki yapısıyla, tarihiyle "birleşik coğrafya" olduğu söyleminin siyasi yansıması olarak da PKK Kürtlerin sömürge, Kürdistan'ın ise işgal konumunun ancak "belli bir coğrafi bütünlükte"²⁸⁶ son bulacağını savunur.

Örneğin Hakkari'nin stratejik olarak öneminden bahseden bir makalede bölgenin coğrafi yapısının PKK'lılar için ne kadar elverişli koşullar yarattığı üzerinde

²⁸³ Abdullah Öcalan, "Yeni Dönemde Gerilla Büyük Dönüşümün İfadesi Olacaktır", *Serxwebûn*, Sayı: 190, 1997, s. 12-16.

²⁸⁴ Kürdistan'ın isimlendirilmesi konusunda gerek PKK metinlerinde gerekse Abdullah Öcalan'ın metinlerinde bir tutarlıktan bahsetmek zor. Örneğin Öcalan başta olmak üzere yukarıdaki paragrafta ifade edilen beş eyalet Kürdistan'ı gerek kültürel ve gerekse de coğrafi olarak doğal bir biçimde eyaletlere ayırdığı ifade edilmektedir. Ancak yine Abdullah Öcalan'ın kaleme aldığı Ayaklanma Taktiği Üzerine Tezler ve Görevlerimiz isimli broşüründe burada yer almayan eyaletlere de yer verilmektedir. Bu gibi farklılıklara metinlerde sıklıkla rastlasak da bu sınırlandırmaların ve isimlendirmelerin ortak noktası olarak PKK'nın bu düzenlemeyi silahlı mücadelesine uygun şekilde yaptığı görülmektedir. Bu kapsamda "Kürdistan'ın" eyalet şeklinde sınırlarının tekrardan çizilmesi ve isimlendirilmesi konusundaki farklılığa ve bu farklılıkta askeri faktörlerin rolü daha detaylı ve karşılaştırmalı olarak şu kısımlarda incelenebilir: "Kürdistan'da Sonbahar Eylemliliği Sömürgecilerin Planlarını Boşa Çıkartıyor", *Serxwebûn*, Sayı: 105, 1990, s. 1-3. Abdullah Öcalan, "Yeni Dönemde Gerilla Büyük Dönüşümün İfadesi Olacaktır", *Serxwebûn*, (190), 1997, s. 12-16. Abdullah Öcalan, "Ayaklanma Taktiği Üzerine Tezler ve Görevlerimiz", 2010, s. 50-60. Abdullah Öcalan, "Eskisinden daha az kayıpla, çok büyük başarılarla dönemi kazanmak, hatta ucunda bir parça özgür vatan olan halkın iktidarını kurmak mümkündür", *Serxwebûn*, Sayı: 123, 1992, s. 14-18.

²⁸⁵ Abdullah Öcalan, "Her Şey Parti, Devlet Değil Her Şey İnsanlık Cumhuriyeti İçin", *Serxwebûn*, Sayı: 166, 1995, s. 13.

²⁸⁶ Abdullah Öcalan, "Kapitalizme Asla Teslim Olmayacağız", *Serxwebûn*, Sayı: 166, 1995, s. 16.

durulmasının ardından kültürel olarak da hem bölgenin Kürtlüğü hem de Kürdistan'ın doğal bir bütün olduğu tezi işlenmektedir:

Hakkari'nin önemi, sadece onun Kürdistan'ın üç ayrı parçasının birleşme noktası olması ya da gerilla savaşının geliştirilmesi yönünden elverişli özellikler sergilemesi ile bitmemektedir. Parçalar arasındaki coğrafi bütünlük burada başka türden bütünleşmeyi daha beraberinde getirmektedir: Ülkemizin uzun yıllara dayanan parçalanmışlığına karşılık, Hakkari'nin şahsında Kuzey-Batı Kürdistan'da yaşayan parçalarıyla pratik birliği her zaman devam etmiştir. Ülkemizin diğer parçasında yaşayan halkımızla ulusal bağların da ötesinde kan bağı ile bağlı olan Hakkari halkı, Türk sömürgecilerin tüm engellemelerine rağmen gerçekte sınırları tanımamıştır.²⁸⁷

Bir başka örnek olarak PKK'nın “Botan bölgesine” verdiği stratejik önemi gösterebiliriz. Askeri taktiklerinin tartışıldığı bir makalede PKK'nın “Botan bölgesi” şeklinde isimlendirdiği alandaki faaliyetlerin stratejik olarak çok önemli olduğu vurgulanır.²⁸⁸ Özellikle aşağıdaki alıntı bölgenin hem askeri olarak önemine hem de Kürtlüğüne yer vermesi açısından dikkat çekicidir:

Coğrafi açıdan Botan Kürdistan'ın kalbi durumunda olup, her dört Kürdistan parçasını birleştiren bir konumdadır. Doğu'da Zap Suyu'nu takip ederek Hakkari'yi içine alır. Hakkari'nin kuzeyindeki Berwar-Sevdin'le birlikte Gürpınar'a kadar uzanır. Gürpınar'ın bir kısmını içine alarak oradan Çatak'la birlikte Botan Suyu'nu takip eder ve Siirt'e kadar dayanır. Buradan Kurtalan ve Beşiri'yi içine alan eyaletimiz, Hasankeyf'in tamamını, Gercüş ve Midyat'ın kırsal alanlarının yarısını sınırlarına katar. İdil'in tamamını içine alarak güney sınırına, Güney'de Haftanin, Zaxo ve Metina Dağları ile birlikte tekrar Zap'a ulaşır.²⁸⁹

Buradaki belki de en önemli nokta, coğrafyanın fiziki yapısı askeri bir güç gibi ele alınarak jeopolitik kurgunun bir parçası olarak büyük anlatıya eklenmesidir. Bu tartışmanın PKK metinlerinde iki sonuca ulaştığını söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi Kürt ulusu homojen bir bütünlük oluşturacak şekilde “Büyük Kürdistan'a” işaret ederken aynı zamanda bölgenin Kürtlüğü de ya tartışmasız bir gerçeklik olarak ya da “ideolojik boyut” adı altında “yıllardır asimilasyon altında kalan bir halkın ve coğrafyanın *Kürtlüğünün yeniden hatırlatılması* biçiminde ele alınır. Yine bu bağlamda PKK'nın kurucu metinlerinden biri olarak ele alabileceğimiz *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*'nun ikinci bölümü Kürdistan Toplumunu başlığını taşımaktadır. Ancak bölüm öncelikle coğrafyanın metaforlar etrafında tanımlanmasıyla başlar sonrasında ise Kürt halkı ile arasında bağ kurar:

²⁸⁷ “Hakkari'de Yükselen Devrimci Direniş ve Maskesi Düşen Güçler”, *Serxwebûn*, Sayı: 55, 1986, s. 22.

²⁸⁸ “PKK 4. Ulusal Konferansı'ndan Değerlendirmeler ve Kararları”, *Serxwebûn*, Sayı: 174, 1996, s. 13-14.

²⁸⁹ “Botan Eyalet Raporu”, *Serxwebûn*, Sayı: 159, 1995, s. 8.

Kürdistan, Asya kıtasının Afrika ve Avrupa'ya yönelen, ilk ve orta çağlarda uygarlığın merkezi rolünü oynayan, günümüzde zengin petrol kaynakları, stratejik coğrafi ve siyasi konumuyla uluslararası alanda önemini devam ettiren Ortadoğu'nun kilit bir bölgesinde bulunmaktadır. Ortadoğu'nun bugünkü siyasi haritası, temelde, emperyalizm ve işbirlikçileri olan burjuvazi ve feodaller tarafından çizilmiş olup, halkların bağımsızlık ve demokrasi doğrultusundaki talepleri önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Özellikle, dört sömürgeci devletin sınırları içine alınarak ülke birliği parçalanan Kürt halkı, bu durumdan en büyük zararı görmektedir.²⁹⁰

Yukarıdaki alıntıdan da anladığımız üzere, Kürdistan tanımlaması Asya, Afrika gibi coğrafi isimlerle başlamasının ardından “merkez” metaforu ile jeopolitik bir mekan biçiminde anlatılır ve paragrafın finalinde Kürdistan, parçalanmış bir yapıda “en büyük zararı gören” Kürtlere tartışmasız bir şekilde bağlanır. Öte yandan coğrafyanın fiziksel özellikleri de Kürdistan'ın bir bütün olarak tahayyül edilmesinde kullanılır. Başta Toroslar, Zağroslar olmak üzere dağ sıralarının varlığı, Türkiye'de başlayıp Irak'ta bitmesi ya da İran'da başlayıp Türkiye'de bitmesi bu coğrafyaların aynı bütünün bir parçası olarak görülerek, birbirine bağlı biçimde “Kürdistan ülkesinin” parçaları olduğunun kanıtı olarak sunulur.

Savaşımızın yoğun olarak geliştiği, Botan ve Zağroslar diye tabir ettiğimiz sahalar tümüyle Güney Kürdistan'la iç içedir. Bunların ayrımı hem fiziki olarak hem etnik olarak mümkün değildir. Coğrafyası, halkı bir bütünlük arz ediyor. O halde çok güçlü bir ordu kurumlaşmasını bizim buraya dayandırmamız yerindedir.²⁹¹

Öte yandan bölgenin nüfus yapısının “direniş” metaforu etrafında geriye dönük sosyokültürel bir okuması yapılır. “Kürt halkının direnişçi bir halk olduğu” iddiası, Kürdistan jeopolitiğinin bir dayatması, hatta bölgenin dağlık fiziki yapısının doğrudan bir sonucu olarak görülür.²⁹² Direniş metaforunun coğrafya ile toplum arasında kurduğu bu bağ, “Büyük/Birleşik Kürdistan” anlatısının üzerine kurulduğu “işgal” söylemini pekiştirdiği gibi PKK'nın silahlı eylemlerini de jeopolitikleştirilerek tarihsel ve kültürel olarak Kürtlerin kökenine bağlanır. Bu dil mekanın milliyetçi bir üslupla yeniden yazılmasına olanak sağlarken bu dilin oluşumuna katkı sağlayan nüfus faktörü jeopolitik söylemi pekiştirilen meta görevi görür.

PKK her ne kadar Kürdistan'ı bir bütün olarak ele almış olsa da “Kuzey Kürdistan” biçiminde isimlendirdiği coğrafya, daha fazla Kürdü barındırdığı, bu Kürtlerin ulusal

²⁹⁰ Abdullah Öcalan, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, s. 63.

²⁹¹ Abdullah Öcalan, “*Yıldırım Tugaylarıyla Fırtına Gibi Eseceğiz*”, **Serxwebûn**, Sayı: 165, 1995, s. 19.

²⁹² “*Faşist Türk Ordusunun Güney Kürdistan'ı İstila Hareketi, Sonuçları ve Devrimci-Yurtsever Güçlerin Görevleri Üzerine*”, **Serxwebûn**, Sayı: 18, 1983, s. 11.

bilinç açısından daha ileri düzeyde olduğu gerekçesiyle Kürdistan'ın diğer parçalarını da temsil edebileceği, "Kürt ulusal kurtuluş hareketine" öncülük edebileceği savunur ve "kalp" metaforu ile temsil edilir.²⁹³ Coğrafi olaraksa silahlı mücadele için elverişli dağlık yapıya sahip olması yine "Kuzey Kürdistan'ı", Kürdistan'a liderlik edebilecek parça olarak öne çıkmasını sağlamaktadır.²⁹⁴

Bu durumda tekrarlamak gerekiyor; Kuzeybatı Kürdistan parçası, Ulusal kurtuluş mücadelesinin temel alanı ve Ulusal kurtuluş hareketine öncülük eden bir alan olduğu gibi, Demokratik kurtuluş hareketine de, demokratik dönüşüm temelinde toplumun ilerlemesi, ulusal kültürel gelişmesini yaşaması, ulusal birlik ve gelişme sorunlarını çözmesine de öncülük edebilir. Coğrafi olarak konumu buna uygundur. Kürdistan'ın genelini temsil etme kabiliyetine sahiptir. Nüfus yapısı, ekonomik, sosyal gelişme düzeyi buna uygundur. Demokratik gelişmeyi en çok yaşamış parçadır. İdeolojik, siyasi gelişme bakımından da buna uygundur. (...)²⁹⁵

Öte yandan Kuzey Kürdistan'ın *kalp*, *merkez* gibi metaforlarla Kürdistan'ın merkezine yerleştirilerek liderlik vasfı verilmesi PKK'yı, yine Kürtlerin temsilcisi olma iddiası taşıyan ve zaman zaman gerilim yaşadığı, hakimiyet mücadelesine giriştiğini açık açık ilan ettiği Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) gibi diğer Kürt partilerine karşı da jeopolitik üstünlük kuran söyleme dönüşmektedir.²⁹⁶ KDP'nin politikalarının Kürdistanı böldüğü, kendi aşiretçi, feodal çıkarları için "Birleşik Kürdistan'ı" pazarlık masasına²⁹⁷ yatırdığı iddia edilir:

(...) Yani onlar [KDP] her ne kadar halkın ve ülkenin kurtuluşu için mücadele ettiklerini iddia etseler de, gerçekte onların talepleri kendi feodal, aşiretsel çıkarından başka bir şey değildi. Zaten 1975 ve 1988'de de açıkça görüldü ki, onlar, zora geldi mi ülkeyi de, halkı da düşmanların ayaklan altında terk edip kaçmayı, emperyalistlerin kanatları altına sığınmayı kendilerine ilke edinmişlerdir. Fakat lafa geldiğinde de, en doğru ve akıllı politikanın kendi otonomist görüşleri olduğunu söyleyip durmuşlardır O kadar ki, 1988'de halkımızı Saddam'ın barbarlığına terk edip kaçtıklarında bile, yani kendi politikaları bir kadavra gibi yere serilmiş duruyorken bile, Doğu ve Güney Kürdistan'da sözüm ona liderlik iddiasında bulunan bu baylar, Avrupa metropollerinde açıklama üstüne açıklama yaparak, PKK'nın bağımsızlıkçı ve anti-emperyalist politikasının doğru ve gerçekçi olmadığını, hayal peşinde koşmak olduğunu, kendi otonomist politikalarının gerçekçi olduğunu söyleyebilmeydiler.²⁹⁸

²⁹³ "Kürdistan ulusal Kurtuluş Problemi ve çözüm yolu", **Serxwebûn**, Sayı: 7, 1982, s. 14.

²⁹⁴ "Kürdistan Halkının Devrimci Şiddeti 3", **Serxwebûn**, Sayı: 13, 1983, s. 12-15

²⁹⁵ "Demokratik Dönüşüm ve Özgür Birlik Çözümü", **Serxwebûn**, Sayı: 238, 2002, s. 23.

²⁹⁶ "Demokratik Dönüşüm ve Özgür Birlik Çözümü", **Serxwebûn**, Sayı: 238, 2002, s. 23.

²⁹⁷ Abdullah Öcalan, **Bir Halkı Savunmak**, s. 331.

²⁹⁸ "Emperyalizmin Ulusal-Kültürel Özerklik Planları ile Sömürgecilerin Bazı Dil-Kültür Aldatmacaları Kürdistan Devrimini Durduramaz", **Serxwebûn**, Sayı: 104, 1990, s. 8.

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, KDP'nin Türkiye ve ABD ile kurduğu ilişki ve o dönem gündemde olan "otonom" yapının kurulması, "Kürdistan'ın bölünmesi" biçiminde bir tehdit söylemine dönüşmektedir ki bu aynı zamanda "Büyük Kürdistan" içeriden tehdit eden "öteki" temsilinin oluşmasına da katkıda bulunur. Toplumsal yönüyle Kürdistan'daki aşiretçi yapı siyasi yönüyle de KDP, Kürdistan'ın bölünmesine hizmet edebilecek "iç düşman" temsili oluşturulur. Bu temsil milliyetçiliğin de kullanılmasıyla "Büyük Kürdistan" jeopolitiğinin ayrılmaz parçası haline getirilerek "Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesine ihanet edilmesi" olarak görülür. Öte yandan feodal yapılanmaların "işgalci"lerin işine geldiği, dış güçlerden (işgalci ulus-devletler ve Batılı büyük güçler) yardım aldığı vurgusu da iç ve düşman temsillerini güçlendiren bir başka ifade biçimi olarak öne çıkar. Bunun devamında ise jeopolitik kurgu, bir bütün olarak "Büyük Kürdistan'ın" sadece "işgalcilere" (dış düşman) değil "gerici feodal yapılanmalara" (iç düşman) karşı da savunulmasının zorunlu olduğu şeklinde tamamlanır. Söz konusu temsilleri PKK'nın Kuruluş Bildirgesi'nde de net bir şekilde görebiliyoruz:

(...) Buna rağmen İslamlaşan ve Araplaşan hain Kürt aşiret reisleri ve toprak beyleri işgalci güçlerin işbirlikçileri olarak Kürt toplumunun bünyesinde en büyük yarayı açtılar; Arap ve Fars dili ve kültürünün taşıyıcılığını yaparak halkımızın milli gelişmesi önünde en büyük iç engeli oluşturdular. Her türlü uşaklık ve inkarcı düşüncüyü İslam ümmetçiliği anlayışı içinde aşılıp milli değerleri hor gören bu hain grup bağımsız bir ideoloji ve siyaset oluşturmadığı gibi, bu yöndeki çabaların ezilmesinde de yabancılardan yana tavır aldılar.
(...)²⁹⁹

"Büyük Kürdistan" söylemi etrafında bölgenin kültürel, toplumsal, siyasi ve coğrafi boyutlarıyla bir bütün olduğu söyleminin son halkası ise silahlı eylemlerin kazanıldığı taktirde üzerinde kurulacak siyasi yapının "bağımsız ve demokratik Kürdistan"³⁰⁰ biçiminde ifadesini bulan coğrafyanın kültürel, toplumsal, ideolojik ve siyasi olarak dönüşümü ile geliştirilecek olan "bağımsız devlet tezi"³⁰¹ olduğu açıkça ilan edilir.

PKK'nın kurulduğu 80'li ve 90'lı yıllarda savunduğu "bağımsızlık" tezi, siyasi ve ideolojik haliyle VI. Kongre ile birlikte tümüyle terk edilmiş ancak Kürtlerin vatani biçiminde kodlanan bir Kürdistan tahayyülü tarihsel ve kültürel boyutuyla var olmaya devam etmiştir. Söz konusu değişim daha önce üzerinde durduğumuz gibi VI. Kongre

²⁹⁹ PKK Kuruluş Bildirgesi, s. 22.

³⁰⁰ Abdullah Öcalan, *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, s. 127.

³⁰¹ Abdullah Öcalan, *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, s. 128.

ve VI. Kongreyi izleyen tarihlerde yapılan “bağımsızlık tezinin bağımsızlık hayaline” dönüştüğü itirafı ile duyurulmuştur. PKK, “klasik anlamda bağımsızlık anlayışı bugünkü dünyaya denk düşmüyor” ifadesinin arkasından resmi sınırlarla bir sorununun olmadığını duyurmuş ve federasyon tipi bir yapılanmayı öngören ve “demokratik ulus” kimliği etrafında geliştirilen “Demokratik Özerklik” fikrinin çağın gereklilikleri ile uyumlu bir proje olduğu ilan edilmiştir.³⁰² Bu bakımdan bu noktada bir ayrımı belirlemek önemlidir. VI. Kongre ile birlikte PKK’nın jeopolitik kodlarında radikal bir değişim yaşanmış ancak bir mekan tasavvuru olarak Kürdistan tarihsel sürekliliğiyle, kültürel mirasıyla ve elbette “Kürtlüğüyle” canlı tutulması için çaba devam etmiştir.

PKK için yeni dönemde en önemli değişim kuşkusuz ayrı bir Kürdistan devleti tezinden vazgeçilmesidir. Bu değişimin dinamosu PKK’ya göre iki kutuplu dünyanın yıkılıp tek kutuplu dünyanın ortaya çıkmasıdır. Çünkü aynı politika devam ettirildiği takdirde ayrı bir devlet olarak gidilebilecek bir Sovyetler yoktur.³⁰³ Bu dönemle birlikte dört ulus-devletin sınırları sorunsallaştırılmak yerine küreselleşen dünyada sınırların anlamını yitirdiği tezi savunulur. Bu bağlamda PKK söyleminde “yapay”lık vurgusu ile ulus-devlet sınırlarını sorunsallaştıran söylem yerini, VI. Kongre ile birlikte Türkler, Farslar, Araplar ve Kürtler arasında bağ kuran “köprü” metaforuna bırakır:

Kürtler için de uygundur. Kürtler kendi içinde, sınırlara dokunmadan, kendi aralarında Kürt demokratik konfederalizmi kurabilirler. Bütün Kürdistan parçaları, sınırlara dokunmadan, sınırları engel yapmadan, sınırları bir köprü olarak görüp demokratik konfederalizmi geliştirebilirler. Kürtler kendi aralarında siyasi, kültürel ve politik ilişkiyi sağlarlar. Sınırları yıkmak değil, köprü yapmaktır. Bunun kimseye zararı yoktur. Bu yapılmazsa kan deryasına döner. Kürtler kanlı bir süreçten ancak böyle kurtulabilirler. Kansız Kürt demokrasisi böyle gelişir. (...) ³⁰⁴

Bu noktadan sonra PKK için “ulusal sorunların gerçek çözümü”, sınırlarla kendini dünyaya kapatmak değil “dünya ile sağlıklı iletişim içinde olmak”tır.³⁰⁵ PKK’nın geçirdiği değişimi anlamak için kuruluş yıllarında ilan ettiği hedefle bugünkü arasındaki farkı kıyaslamak daha çarpıcı olacaktır:

³⁰² “Demokratik Özerklik”, *Serxwebûn*, Sayı: 345, 2010, s. 12-13.

³⁰³ Ayrıca PKK’nın söylemindeki bu radikal dönüşümün gerekçesi olarak, PKK’nın özellikle 1991-92 yıllarında Türk Silahlı Kuvvetleri ve KDP’li peşmergelerle silahlı çatışmalarında önemli düzeyde önder kadrosunu ve çok sayıda militanını kaybetmesi, değişimin kaynaklarından biri olarak görülebilir. Bu dönemdeki çatışmalar ve PKK’nın kayıpları için bakılabilir: Berkan Öğür, Zana Baykal, Ali Balcı, **Kuzey Irak-Türkiye ilişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği**, Ortadoğu Çalışmaları Merkezi, 2014.

³⁰⁴ “Demokratik Konfederalizm Ortadoğu’da En Büyük Güçtür”, *Serxwebûn*, Sayı: 278, 2005, s. 25.

³⁰⁵ “Dünyadaki değişimin özellikleri ve partimizin yeniden yaklaşımları” *Serxwebûn*, Sayı: 212, 1999, s. 3.

Tablo 6: PKK'da jeopolitik kodun dönüşümü

PKK Kuruluş Bildirgesi (1978)	PKK, çöken emperyalizm ve yükselen proletarya devrimleri çağında, Kürdistan halkını emperyalist ve sömürgeci sistemden kurtarmak, Bağımsız ve birleşik bir Kürdistan'da demokratik bir halk diktatörlüğü kurmak ve nihai olarak sınıfsız toplumu gerçekleştirmek amacındadır. ³⁰⁶
PKK VII. Kongre Metinlerinden (2000)	PKK, Kürt halkının yaşadığı Irak, İran ve Suriye'de de mevcut sınırlar dahilinde bir demokratik çözümü esas alır. Aynı zamanda Kürt sorununun eşitlikçi, özgürlükçü ve demokratik bir çözümünün gerçekleşmesi durumunda, Kürt halkının bölge barışı ve istikrarının gelişiminde öncü ve köprü rol üstleneceğine inanır. PKK, yüzyıllardır birleşik bir coğrafyada ortak kaderi paylaşan Türk ve Kürt halklarının yaşadığı siyasi sınırların mevcut biçimiyle korunmasını, iki halkın çıkarına uygun görür ve esas alır. ³⁰⁷

Alıntılardan da anlaşılacağı üzere, PKK VI. Kongre ile birlikte ciddi bir değişim geçirmiştir. Ancak değişim her ne kadar radikal olursa olsun “Kürdistan” ifadesi tarihsel ve kültürel boyutuyla yaşamaya devam etmiştir. Bunu en açık haliyle ve tüm boyutlarıyla Abdullah Öcalan'ın 2000'li yıllarda kaleme aldığı bir makalede görürüz:

Tez olarak ‘Kürdistan’ kavramı hep kullanılıyor. “Demokratik Türkiye-Özgür Kürdistan” sloganı olabilir. Türkiye bunun siyasi sınırlarıdır. ‘Kürdistan’ terimi ise Sultan Sencer'den Atatürk'e kadar söylendiği gibi tarihi, coğrafi ve demografik bir kavramdır. Burada siyasi bölücülük yapılmıyor. Bütün meşru sınırları kabul ediyoruz. ‘Kürdistan’ kavramını aydınlar ve bilim adamları gibi demografik, tarihi ve kültürel bir kavram olarak kullanıyoruz.³⁰⁸

PKK geçirdiği radikal dönüşüme rağmen Kürdistan mevcut durumunu ve sorunları bir mekan meselesi olarak görmeye devam etmekte ve bu mekanın kültürel, toplumsal olarak inşa edilmesinden isimlendirilmesine kadar tüm yönleriyle tanınmasını önemser:

Bu topraklar eskiden beri Kürdistan olarak bilinmektedir. Osmanlı döneminde de Kürdistan olarak resmi kayıtlara geçmiştir. Bütün dünya ülkelerinin atlaslarında hep Kürdistan olarak geçmektedir. Araplar buraya Kürdistan demektir. İran'da Kürtlerin yaşadığı coğrafyaya Kürdistan denmektedir. İran'da Kürdistan demekten hiçbir rahatsızlık duymamaktadır. Bu açıdan demokratik özerk Kürdistan demokratik özerkliğin somutlaşmış halidir. Demokratik özerklik gerçekleştiği zaman, ister demokratik özerk Kürdistan diyelim ister demeyelim, demokratik özerk Kürdistan ortaya çıkmış olur. Bu yönüyle demokratik özerklik yaşandığı takdirde böyle bir Türkiye, demokratikleşmenin gereği Kürdistan ismini reddetmeden bu coğrafyanın siyasi ve sosyal konumunu, demokratik özerk Kürdistan olarak kabul edebilmelidir. Bu, demokratik özerkliği kabul etmenin bir gereği olmalıdır. Eğer demokratik özerklik kabul edilir, demokratik özgür yaşam ortaya çıkar ama Kürtlerin

³⁰⁶ **PKK Kuruluş Bildirgesi**, s. 37.

³⁰⁷ “PKK 7. Olağanüstü Kongresi'nin hazırladığı Barış Projesi” **Serxwebûn**, Sayı: 219, 2000, s. 29.

³⁰⁸ Abdullah Öcalan, “Demokratik Çözümün İçeriği Doldurulmalı ve Kitleleştirilmelidir”, **Serxwebûn**, Sayı: 222, 2000, s. 14.

yaşadığı coğrafyanın adı Kürdistan olarak ifade edilmezse, bu durum, demokratik özerkliğin gerçek anlamda kabul edilmediği, bir halkın kimliğinin kabul edildiği, ama onun yaşadığı toprağın kabul edilmediği anlamına gelir ki, bu da zihniyette değişmeyen bazı sorunların var olduğunu gösterir. Eğer İran, Kürdistan diyor, Irak'ta Kürdistan varsa, Kürtlerin en fazla yaşadığı coğrafyaya Kürdistan dememenin bir mantığı, anlamı olamaz. Bu yaklaşım, sorunu hala belirli düzeyde devam ettirmek anlamına gelir ki, bunun da Türkiye'ye faydası olmaz. Özcesi, tarihsel isimlere takılmamak, bundan bir bölünme kaygısı ortaya çıkarmamak lazım.³⁰⁹

VI. Kongre'ye kadar “Kürtlerin vatani” biçiminde inşa edilen Kürdistan ifadesi, bu dönemden sonra yerini Türklerle Kürtleri kapsayan “ortaklık” söylemine bırakır. Buna göre Türkler ve Kürtler ortak geçmişe sahip, ortak vatanda yaşayan ve ortak geleceği kuracak iki halk olarak görülür ve her iki halkın geleceği için de “Bağımsız/Birleşik Kürdistan” söyleminin yerini Anadolu ve Kürdistan'ı kapsayan “Demokratik Türkiye” sloganına bırakır.³¹⁰ PKK'nın önceki yıllarda savunduğu “Birleşik Kürdistan” tezinin toplumsal altyapısını oluşturan farklı devletlerin sınırları arasında yaşamalarına rağmen “Kürtlerin homojen bir topluluk” olduğu fikri de tümüyle reddedilmekte PKK'nın “imkanlı” gördüğü yeni çözüm önerilerine, dahası PKK'nın jeopolitik kodlarındaki dönüşüme uygun olarak yeniden yapılandırılır:

Zaten Kürtleri diğer komşu halklardan ayırmak zordur, ayrı bir coğrafyada homojen bir nüfus da değildir, bu yönüyle parçalanmış dört devlet sınırları içerisinde kalmış değişik alanlara dağılmış bir yapı söz konusu. Yine bölgenin çeşitli özellik ve özgünlükleri vardır. Kürt halkı bu özellik ve özgünlükleri birlikte yaşıyor, kendisi fazlasıyla bunları baskı ve ezilme yönüyle yaşıyordu. (...)³¹¹

Jeopolitik bağlamı bir bütün olarak düşünüldüğünde, önceki bölümlerdeki değişime paralel bir söylemi takip ettiği söylenebilir. Direniş söyleminin Türkiye'deki Kürtlere ilişkin kimlik taleplerini de dahil eden bir demokratikleşmenin karşısında yer alanlara yönelik hale geldiğini görüyoruz. Buna paralel olarak da Türkiye'nin sınırlarını sorunsallaştırmayan *ortak vatan* ve Türkleri kapsayan *demokratik ulus* söylemine, mücadele pratikleri açısından da çokça çatışmanın olduğu 90'lı yıllar değil sık sık ilan edilen ateşkeslerin dahil olması bir coğrafi tahayyül olarak Kürdistan'ın PKK'nın siyasetinde meydana gelen değişimlere ayak uydurduğu görülür.

³⁰⁹ “Demokratik özerklik ve özerk demokratik Kürdistan”, *Serxwebûn*, Sayı: 312, 2007, s. 25.

³¹⁰ “KADEK Birinci Kongre Belgelerinden: KADEK Programı”, *Serxwebûn*, Sayı: 246, 2002, s. 31.

³¹¹ Cemil Bayık, “PKK Türkiye sosyalist hareketinin Kürdistan'da yaşayan özüdür”, *Serxwebûn*, Sayı: 251, 2002, s. 27.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Ortadoğu'da büyük ölçüde değişen sınırlarla ve yeni kurulan devletlerle birlikte Kürt nüfusunun dört farklı ulus-devletin sınırları içinde kalması gerek devletler için gerekse de Kürtler için tarihsel, ideolojik, toplumsal ve daha birçok açıdan karmaşık bir yapı ortaya çıkardı. Bu karmaşık yapının özünde ise mevcut ulus devletlerden farklı bir coğrafya tahayyülüne sahip devleti olmayan bir topluluk olarak Kürtlerin varlığı ve bu coğrafya tahayyülünün PKK tarafından cisimleştirilmesi yatmaktadır. Bu sebeple farkı coğrafi anlatıların çarpıştığı bir sorunlu alan olarak ifade edebileceğimiz bu karmaşık yapı, ulus-devleti oluşturan yasal güç (devlet), homojen bir kimlik (halk/millet/ulus) ve kesin sınırlarla belirgin hale getirilmiş toprak parçası (vatan) gibi unsurlar, Kürtlerin yaşadığı coğrafyada sürekli olarak bir Kürt direnişi ile karşı karşıya kalması bu sorunlu yapıyı tekrar tekrar gündeme getirmiştir. Belki de bunun en yakın örneğini 2013 yılında Suriye'nin bir parçası olan Kobani bölgesinin IŞİD tarafından kuşatma altına alınmasında gördük. Hatırlanacağı üzere, Kobani kuşatma altında kaldığı sürede sınırın Türkiye tarafındaki Kürtler, Kobani'yi IŞİD'e karşı *savunmak* için sınırı geçmek istemiş,³¹² Kürt hareketinin siyasi³¹³ ve silahlı kanatları³¹⁴ Kobani'nin tarihsel ve kültürel olarak Kürtlüğünü, Kürt vatanının bir parçası olduğunu ispatlamaya girişmişlerdir. Kobani'nin bir etnisite ile damgalanması, bir kimliğin *vatanının bir parçası* biçiminde konumlandırılması sadece Kürtlerle sınırlı kalmamış, Kobani ile Kürtlerin birlikte anılmasının yanlış olduğunu dile getirdiği konuşmasında bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan "...aslında, adı üstünde, Ayn'el Arap'tır. Daha sonra Kobane'ye dönüşmüştür..." diyerek bölgeyi başka bir etnisite ile birlikte anmıştır.³¹⁵

Bu açıdan tek başına Kobani örneği dahi, eleştirel jeopolitiğin üzerinde durduğu coğrafyanın politik biçimde inşa edildiği ve bu nedenle de mekanın anlam yüklü bir gerçeklik olarak çeşitli ve çoğul biçimde ele alınmasının gerekliliğini göstermiştir. Eleştirel jeopolitiğin bu yaklaşımı, coğrafyanın fiziki olarak özelliklerini tartışmak yerine Foucaudien anlamda bir iktidar pratiği içinde söylem yoluyla yeniden yazılan bir "gerçeklik" olduğunu savunmaktadır. Bunun devamında ve eleştirel jeopolitik yaklaşımı

³¹² "Yüzlerce kişi sınır tellerini yıkıp Kobani'ye geçti", **Radikal**, 26 Ağustos 2014.

³¹³ "Demirtaş: Kobani'yi birlikte kurtaralım ki...", **Radikal**, 9 Ekim 2014.

³¹⁴ "Kobanê direnişi yeni bir dönemin başlangıcıdır", **Serxwebûn**, Sayı: 393, s. 14-17, 2014.

³¹⁵ "Cumhurbaşkanı'na göre Kobani değil Ayn'el Arap", **Taraf**, 27 Ekim 2014.

içinde ele aldığımız muhalif jeopolitik ise mekanın çeşitliliğinin ötesinde muhalifliğine de vurgu yapan bir anlatının mümkünlüğüne işaret eder. Bu ele alma biçimi, bir coğrafi tahayyül olarak Kürdistan'ın inşa edilmesinin *muhalifliğini* göstermede tez boyunca bize önemli bir çerçeve sunmuştur. Bu çerçevede ele aldığımız tez, en başta sorduğumuz üç soruya yanıt vermiştir.

Birinci olarak tez, PKK'nın bir özne olarak Kürdistan coğrafyasını yeniden yazdığını ve bu yazma eyleminin mevcut ulus-devletlerin tarih yazımından ideolojisine, fiziksel sınırlarından gelecek tahayyülüne, kimlik tasavvuruna kadar muhalif bir resmi dolaşıma soktuğunu, bu resmin tarih yazımı, kimlik inşası ve coğrafyanın vatansallaştırması şeklinde üç söylemsel bütünlük etrafında çizildiğini göstermiştir.

Bu bağlamda karşımıza çıkan ilk söylemsel bütünlük, Kürdistan'ın *merkez coğrafya* metaforu ile temsil edilmiş olmasıdır. Buna göre Kürdistan sadece coğrafi değil aynı zamanda tarihi ve kültürel olarak da ya dünya siyasetinin *merkezi* ya da dünya siyasetinin merkezi olan Ortadoğu'ya girilecek bir *kale, kapı, kalptir*. Her iki halde de Kürdistan'ı dünya siyasetinin merkezinde gören bu anlayış, Kürdistan tahayyülüne ilişkin tüm anlatıların ana damarını oluşturur. Kürdistan'ın bir bütün olarak ele alınması ve geçmişte bölgesel büyük güçlerin, günümüzde ise küresel aktörlerin çıkarları gereği bölünmesinin sebebi ise Kürdistan'ın fiziki olarak yerkürenin, kültürel olarak uygarlıkların, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri sebebiyle de küresel ekonominin ve tüm bu özelliklerinden ötürü de büyük güçlerin hakim olabilmek için birbiriyle yarıştığı merkez coğrafya olarak görülmesidir. Öte yandan Kürtlerin uygarlık kurucu, Kürdistan'ın ise merkez coğrafya söylemleri, Kürt tarihini Kürdistan'a bağlayacak şekilde birbirini meşrulaştırarak pekiştirir ve böylece Kürtler, Kürdistan'a sabitlenmiş olur.

Aynı merkezilik, Kürt coğrafyasını her zaman işgale açık bir hale getirmiştir ki bu da bizi *direnış* söylemi etrafında geliştirilen bir tarih anlatısına götürür. Direniş söylemi *Kürtlerin ulusal kimliklerinin* oluşmasında belirleyici olduğu ifade edilir. Bu nedenle Kürt ulusal kimliğinin belirleyici olarak da karşımıza yine merkez coğrafya metaforu çıkar. Öte yandan PKK, *Kürt ulusal kimliğinin* yeniden inşasını mücadelesinin ideolojik boyutu ve işgal halinden kurtulmanın yegane çözümü için zorunlu görür. PKK mücadelesinin diğer ayağını ise devlete karşı silahlı mücadelede görür ve temel

hedefinin ise *özgür vatan* söylemi etrafında geliştirilen, içinde Kürt etnisitesine ait olmayan ancak *Kürdistan coğrafi üst kimliğini* taşıyan dini ve etnik azınlıkların da varlığını sürdürebileceği “Büyük Kürdistan” olduğunu ifade eder.

Söz konusu söylemsel bütünlükler bir Kürdistan anlatısını meydana getirirken bizim için en önemli noktası aynı zamanda bir merkeze bağlı resmi “vatan” anlatılarını merkezsizleştirerek farklı bir merkezde, farklı bir etnik kökene yapılan vurguyla başka bir “vatan” anlatısının varlığını göstermesidir. Bu anlatı aynı zamanda ulus-devletlerin etnik bir kökene vurgu yapan homojen kimlik tasavvurunu sarsarken *Kürdistan’ın sahibi* biçiminde Kürt ulusal homojenliğini yeniden kurmaktadır. Bu açıdan tezin önemli sorunsallaştırmalarından biri, PKK’nın Kürt politik özneliğini inşa ederken coğrafi bir zemine, tarihsel bir köke ve kültürel mitlere yaptığı vurgu ve bu vurgunun bir söylem ve mücadele etrafında geliştirilerek “Kürt ulusunun” bir coğrafyaya sabitlenmesiydi.

Tezin merkezi sorunsallaştırmalarından biri de PKK’nın Kürt tarihindeki ve siyasetindeki yerinin siyaset üstü, varlığı ve siyaseti sorgulanmayacak, istisnai bir yerde konumlandırmasıydı. Öyle ki PKK, kendini Kürtlerin temsilcisi bu nedenle de Kürt ulusal kimliğini yeniden diriltiren bir kurum olarak görür. PKK’nın kendine günümüz siyaseti için belirlediği, sorgulamaya kapalı rol ise Kürtlerin vatanı olarak Kürdistan’ın ve Kürtlerin koruyuculuğu vazifesini sadece kendinde görmesidir. Bu bakımdan PKK’nın kendine Kürt tarihinde ve güncel siyasetinde verdiği rol, sadece Kürt kimliğini ve coğrafyasını inşa eden tanımlayan değil aynı zamanda Kürt ulusunun ve Kürtlerin vatanı Kürdistan’ın koruyucusu olmasıdır. PKK’nın kendine verdiği bu rolün önemli meşrulaştırma kaynağını ise merkez coğrafya söyleminde görürüz. Buna göre Kürdistan’ın dünya üzerinde coğrafi ve kültürel olarak merkezi konumda yer alması, *Kürdistan vatanını* her zaman korunmaya muhtaç hale getirmiştir ki bu da mücadelesini hem ideolojik hem de silahlı olarak yürüten PKK’nın varlığını ve siyasetini sorgulanmayacak bir konuma yükseltmiştir. Böylesine merkezi bir coğrafyada ancak silahlı eylemler düzenleyerek Kürtlerin ve Kürdistan’ın işgalden kurtulabileceği söylemi ile PKK eylemlerini meşrulaştırır. Bu yolla da Kürtlerin PKK’sız geleceğinin mümkün olmadığı tezi işlenir. Bu nedenle PKK’nın söyleminde PKK tek başına Kürtlerin geleceğini temsil ederken, PKK siyasetinin dışındaki tüm siyasetler, Kürtleri bölmek veya emperyalistlerle işbirliği yapmak gibi suçlamalarla karşı karşıya kalır.

Tezin yanıt bulduğu üçüncü iddia ise Kürdistan'ın inşasının PKK'nın eylem stratejisinden ve ideolojisinden bağımsız düşünülmemeyeceği, PKK'nın coğrafi tahayyülünü mümkün kılan söylemsel pratiklerin PKK siyasetinden ve stratejisinden ne derece ve nasıl etkilendiği. Bu açıdan en önemli bulgu PKK'nın 1999'da değişen çizgisinin sadece siyasi olmakla sınırlı kalmadığı aynı zamanda Kürdistan anlatısını mümkün kılan ortak tarih anlayışının, ulusal kimlik tasavvurunun ve jeopolitik kodların da önemli ölçüde değişmesidir. Bu değişimin PKK'nın lideri ve teorisyeni Abdullah Öcalan başta olmak üzere önder kadrolarının yakalandığı veya öldürüldüğü kısaca PKK dilinle "...artık gidilebilecek Sovyetler yok..." şeklinde ifade edilen küresel değişim sonucunda yaşanması coğrafya tahayyülü ile strateji arasındaki bağı göstermektedir.

Bu açıdan PKK'nın kurulduğu 1980'lerden VI. Kongre'sini topladığı 1999'a kadar geliştirdiği, "ulusal mücadele/kurtuluş" söylemi etrafında şekillenen *ulusalcı perspektif*, Kürt ulusunun "birleşik Kürdistan'da" sosyalist temellerde kurulmuş devlet sınırları içinde yaşayabilmesi için Türkiye Devleti'ne karşı mücadeleyi ve Kürt ulusal kimliğinin inşasını hedeflemekteydi. Bu hedef bağlamında –biri ideolojik diğeri silahlı olmak üzere- iki boyutlu mücadelenin gerekliliğini savunan PKK, silahlı olarak Türk Ordusu ile mücadeleyi, ideolojik olarak Kürt ulusal kimliğinin inşasının zorunluluğunu ifade etmekteydi. Ancak PKK'nın coğrafya tahayyülünün muhaliflik zeminini hazırlayan bu söylemsel bütünlükler PKK'nın, "yeniden inşa sürecine girdiği" 1999'dan –başka bir deyişle VI. Kongre'den- sonra önemli ölçüde değişim geçirmiştir. PKK'nın dönemsel siyasetine bağlı olarak değiştiğini iddia ettiğimiz yeni söylemsel bütünlüğün merkezinde ise ulusal kurtuluş ya da ulusal mücadele söyleminin yerine *demokrasi* söylemi yer alır. Bu açıdan en radikal dönüşüm PKK'nın jeopolitik kodlarında gözlenmiş, PKK metinlerinde önemli ölçüde kendini tekrar eden "Birleşik/Büyük Kürdistan" anlatısının yerini 1999'dan itibaren resmi sınırları kabul eden ve demokratik özerklik biçiminde formüle edilen federatif bir yapının önerildiği gözlemlenmiştir.

Bu büyük anlatının altında ise PKK'nın ideolojik boyut dediği söylemsel bütünlüğün önemli ölçüde değiştiği görülür. Bu açıdan birinci olarak tarih anlatısında Türkler, Kürtlerin vatanını işgal eden *dış düşman* temsili yerini emperyalistlere karşı omuz omuza mücadelenin verildiği *dost* millet temsiline, Kürdistan ve Mezopotamya merkezli *özgür vatan* söylemi yerini Anadolu ve Kürdistan merkezli ve Türklerle Kürtlerin –geçmişte olduğu gibi- birlikte yaşadığı *ortak vatan* imgesine bırakır. Söz

konusu vatana ilişkin kimlik tasavvurunda da –Kürt ulusal kimliğinde olduğu gibi- bir etnisite vurgusu yerine *çoğulculuk* vurgusu altında *demokratik ulus* tasavvuruna bırakır.

Görüldüğü gibi PKK'nın bir coğrafi tahayyül olarak Kürdistan'ın inşasında önemli rol oynayan bu üç söylemsel bütünlük büyük ölçüde değişim geçirmiş ve bu değişim PKK'nın siyasetinde ve stratejisinde açıkça ilan ettiği kırılmayla doğrudan ilgilidir. Söz konusu dönüşüm PKK'nın tarih anlatısında, kimlik tasavvurunda, vatansallaştırma pratiklerinde ve jeopolitik kodlarında büyük değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle tez, PKK'nın coğrafya tahayyülünün yine PKK'nın siyasetinde ve stratejisinde meydana gelen değişimden ötürü önemli ölçüde değiştiğini tespit etmiştir.

Öte yandan önemli bir saptama olarak eklenebilir ki PKK'nın siyasetinde ve stratejisinde meydana gelen dönüşümle birlikte, *bağımsız Kürdistan özgür vatan* şiarından *demokratik özerk, ortak vatan* söylemine dönüşle birlikte PKK, sınırları sorunsallaştıran yaklaşımını terk etmiştir. Bu değişime rağmen Kürdistan'ın muhalif bir anlatı olmaktan çıkmamış, Kürtlerin vatanı söylemi devam ederken, muhalif coğrafyanın inşası siyasi zeminden kültürel ve tarihsel bir zeminle sınırlı kalmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'deki Kürt meselesine mekan perspektifinden bakmak, yaklaşık 35 yıla dayanan bir çatışma ortamının anlaşılmasında eksik bir parçayı tamamladığını iddia edebiliriz. Özellikle PKK'nın gerek söylem düzeyinde gerekse de eylem düzeyinde, siyasi yollara evrilme eğilimine 2013 Newroz'u ile başlatabileceğimiz “çözüm süreci”ni de eklediğimizde belki de hem Türk halkı için hem de Kürt halkı için bir arada çatışmasız bir biçimde yaşama konusunda siyasi aktörler önemli ve tarihi bir inisiyatif kullanmış olduklarını görürüz. Bu nedenle mekanın siyasi aktörler tarafından yeniden yazılması ve bu yazma eyleminin belli çıkarlar etrafında çerçevelendirilmesinin eleştirel jeopolitik yaklaşımının sunduğu entelektüel imkanlarla ifşa etmek, Türkiye toplumunun hangi etnik grubuna dahil olursa olsun, çatışmasız ve ortak bir “mekan”da bir arada yaşamanın ilk adımı olarak görmek gerekir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Agnew, John, **Making Political Geography**, Oxford University Press, New York, 2002.

Agnew, John and Corbridge, Stuart, **Mastering Space: Hegemony, Territory and International Political Economy**, Routledge, London and New York, 1995.

Anderson, Benedict, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması**, İskender Savaşır (çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2014.

Black, Jeremy, **Maps and Politics**, London: Reaktion Books, 1997.

Bruinessen, Martin van, “Kurdish Society, Ethnicity, Nationalism and Refugee Problem”, **The Kurds: A Contemporary Overview** (içinde), Philip G. Kreyenbroek ve Stefan Sperl (Der.), Routledge, Londra ve New York, 1991.

Campbell, David, **Writing Security: United States foreign policy and the politics of identity**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992.

Canefe, Nergis, **Milliyetçilik, Bellek ve Aidiyet**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Casanova, José, **Modern Dünyada Kamusal Dinler**, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Mehmet Murat Şahin (Çev. Ed.), Sakarya, 2014.

Dijkink, Gertjan, **National Identity & Geopolitical Visions**, London: Routledge, 1996.

Durgun, Sezgi, **Memalik-i Şahane'den Vatan'a**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Ersanlı, Büşra, **İktidar ve Tarih Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin Oluşumu (1920-1937)**, İletişim: İstanbul, 5. Baskı, 2013.

Foucault, Michel, **Güvenlik, Toprak, Nüfus**, Ferhat Taylan (çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

Gellner, Ernest, **Nations and Nationalism**, Oxford: Blackwell, 1983.

Gellner, Ernest, **Milliyetçiliğe Bakmak**, İletişim: İstanbul, Simter Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyarık (Çev.), 5. Baskı, 2013.

Giddens, Antony, **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınları, 2012, İstanbul.

- Harley, J. Brian, Maps, “Knowledge and Power”, **Geographic Thought** (içinde), George Henderson, Marvin Waterstone (Ed.), New York: Routledge, 2009, s. 129-148.
- Harvey, David, **Justice, Nature & the geography of difference**, Blackwell Publishers, Cambridge, 1996.
- Harvey, David, **Postmodernliğin Durumu**, Metis Yayınları, Sungur Sarvan (çev.), Ankara, 2010.
- Herb, J. Guntram, “Politics of Political Geography”, **The SAGE Handbook of Political Geography** (içinde), Kevin R. Cox, Murray Low and Jennifer Robinson (Ed.), London: SAGE Publications Ltd. 2007, ss. 21-40.
- Kearns, Gerry, **Geopolitics and Empire**, Oxford University Press, New York, 2009.
- Kuus, Merje and Agnew, John, “Theorizing the State Geographically: Sovereignty, Subjectivity, Territoriality”, **The SAGE Handbook of Political Geography** (içinde), Kevin R. Cox, Murray Low and Jennifer Robinson (Ed.), London: SAGE Publications, 2007, pp. 95-106.
- Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal, **Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru**, İletişim Yayınları: İstanbul, Ahmet Kardan (çev.), 2008.
- Lacoste, Yves, **Coğrafya Savaşmak İçindir**, Özne Yayınları, Ayşin Arayıcı (çev.), İstanbul, 1998.
- Lacoste, Yves, **Büyük Oyunu Anlamak: Jeopolitik, Bugünün Uzun Tarihi**, NTV, İsmail Akça (çev.), İstanbul, 2008.
- Lefebvre, Henri, **Mekanın Üretimi**, Sel Yayıncılık, Işık Ergüden (Çev.), İstanbul, 2014.
- O’Shea T. Maria, **Trapped Between the Map and Reality: Geography and Perceptions of Kurdistan**, London: Routledge, 2004.
- Ó. Tuathail, Gearóid, **Critical Geopolitics**, Routledge: London, 1996.
- Ó. Tuathail Gearóid, “Eleştirel Jeopolitiği Anlamak: Jeopolitik ve Risk Toplumu”, **Jeopolitik Strateji ve Coğrafya**, Colin S. Gray, Geoffrey Sloon (Ed), Tuğrul Karabacak (çev.), Asam, Ankara, 2003, s. 145.
- Ó. Tuathail Gearóid and Dalby, Simon, “Introduction: Rethinking Geopolitics Towards a Critical Geopolitics”, **Rethinking Geopolitics** (içinde), Gearóid Ó Tuathail and Dalby Simon (Ed.), Routledge: London and New York, 1998.

- Ó. Tuathail Gearóid and Agnew, John, **Geopolitics and discourse: Practical geopolitical reasoning in Amerikan foreign policy**, Political Geography, Vol. 11, No. 2, Mart 1992, pp. 190-204.
- Ó. Tuathail Gearóid, “Postmodern Geopolitics? The modern geopolitical imagination and beyond”, **Rethinking Geopolitics** (içinde), Gearóid Ó Tuathail, Simon Dalby (Ed.), London: Routledge, 1998, s. 16-38.
- Öcalan, Abdullah, **Bir Halkı Savunmak**, Weşanen Serxwebun, 2004.
- Öcalan, Abdullah, **Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)**, 6. Baskı, Weşanen Serxwebun, 1978.
- Öcalan, Abdullah, **Seçme Röportajlar I**, Weşanen Serxwebun, 1994.
- Öcalan, Abdullah, **Türkiye’de Demokratikleşme Sorunları Kürdistan’da Çözüm Modelleri (Yol Haritası)**, Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, 2011.
- Paasi, Anssi, “Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of flows”, **Boundaries, Territory and Postmodernity** (içinde), David Newman (Ed.), London: Frank Cass Publishers, 2002, s. 69-88.
- Said, Edward, **Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları**, Berna Ülner (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2012.
- Schnapper, Dominique, **La France de l’intégration, Sociologie de la nation en 1990**, Editions Gallimard, Paris, 1991.
- Smith, D. Antony, **National Identity**, London: Penguin Books, 1991.
- Tilly, Charles, **Toplumsal Hareketler**, Babil Yayınları, İstanbul, Orhan Düz (çev.), 2008.
- Yeşiltaş, Murat ve Durgun, Sezgin, “Coğrafya ve Jeopolitiği Tartışmak”, **Türkiye Dünyanın Neresinde? Hayali Coğrafyalar, Çarpışan Anlatılar**, Küy Yayınları: İstanbul, 2015.
- Makaleler**
- Agnew, John, “The Origins of Critical Geopolitics”, **The Ashgate Research Companion to Geopolitics** (içinde), Klaus Dodds, Merje Kuus, Joanne Sharp (Ed.), 2013, s.19-32.
- Agnew, John, “The territorial trap: the geographical assumptions of international relations theory”, **Review of International Political Economy**, 1:1 Spring, 1994, pp. 53-80.

- Beck, J. Mansvelt, "Geopolitical Imaginations of the Basque Homeland", **Geopolitics**, 11: 507-528, 2006.
- Biggs, Michael, "Putting the State on the Map: Cartography, Territory and European State Formation", **Comparative Studies in Society and History**, Vol. 41, No. 2, 1999, pp. 374-411.
- Bruinessen, Martin van, "Nationalisme Kurde et Ethnicités Intra-Kurdes", **Les Kurdes et Les Etats** (içinde), *Peuples Méditerranéens*, No: 68-68, s. 11-37.
- Culcasi, Karen, "Cartographically Constructing Kurdistan Within Geopolitical and Orientalist Discourses", **Political Geography** 25, 2006, pp. 680-706.
- Dijkink, Gertjan, "Geopolitical codes and popular representations", **GeoJournal**, 1999, 46: 293-299.
- Kelly, Phil, "A Critique of Critical Geopolitics", **Geopolitics**, 11:24-54, 2006, pp. 24-53.
- Livingstone, N. David, "Reproduction, representation and authenticity: a rereading", **Royal Geographical Society**, 1998, pp. 13-19.
- Ó. Tuathail Gearóid, "The Critical Reading/Whiting of Geopolitics: Wittfogel, Bowman and Lacoste", **Progress in Human Geography**, 18(3) 1994, s. 313-332.
- Ó. Tuathail Gearóid, "Political Geography I: Theorizing history, gender and World order amidst crises of global governance", **Progress in Human Geography**, 19,2, 1995, pp. 260-272.
- Ó. Tuathail Gearóid, "(Dis)placing Geopolitics: Writing on the maps of Global Politics", **Environment and Planning D: Society and Place**, 1994, Vol. 12, pp. 525-546.
- Öcalan, Abdullah, **Demokratik Ulus Çözümünde Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşam**, *Demokratik Modernite*, Sayı: 7, 2013.
- Routledge, Paul, "Critical Geopolitics and Terrains of resistance", **Political Geography**, Vol. 15, 1996, pp. 509-531.
- Routledge, R., "Our resistance will be as transnational as capital": Convergence space and strategy in globalizing resistance", **GeoJournal**, 52: 25-33, 2000.

Diğer Yayınlar

PKK Kuruluş Bildirgesi, Weşanen Serxwebûn, 1978.

Yeşiltaş, Murat, **Türkiye’yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye’de Ordu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2012.

Sürelî Yayınlar ve Gazeteler

Arslan, Ferit, “Barzani: Başbakan’ın Kürdistan Demesi Çok Hoşuma Gitti”, **Hürriyet**, 18 Kasım 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25147702.asp>.

“Cumhurbaşkanı’na Göre Kobani Değil Ayn’el Arap”, **Taraf**, 27 Ekim 2014.
<http://arsiv.taraf.com.tr/haber-cumhurbaskanina-gore-kobani-degil-aynel-arap-166860/>

“Demirtaş: Kobani’yi Birlikte Kurtaralım ki...”, **Radikal**, 9 Ekim 2014.
http://www.radikal.com.tr/turkiye/demirtas_kobani_protestolariyla_ilgili_aciklama_yapiyor-1217836

Kozan, Ümit, “Bahçeli’nin Grup Konuşması”, **Hürriyet**, 26 Kasım 2013.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25211569.asp>.

Serxwebûn (1982 – 2013)

“Yüzlerce Kişi Sınır Tellerini Yıkıp Kobani’ye Geçti”, **Radikal**, 26 Ağustos.
http://www.radikal.com.tr/turkiye/sinirda_olaylar_cikti-1215076

ÖZGEÇMİŞ

Lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamlayan Berkan Öğür, yüksek lisans eğitimini de yine Sakarya Üniversitesi bünyesinde sosyoloji bölümünde başlamıştır. Buna ek olarak 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisi olarak akademik kariyerine başlayan Berkan Öğür, halen Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde görevini sürdürmektedir.